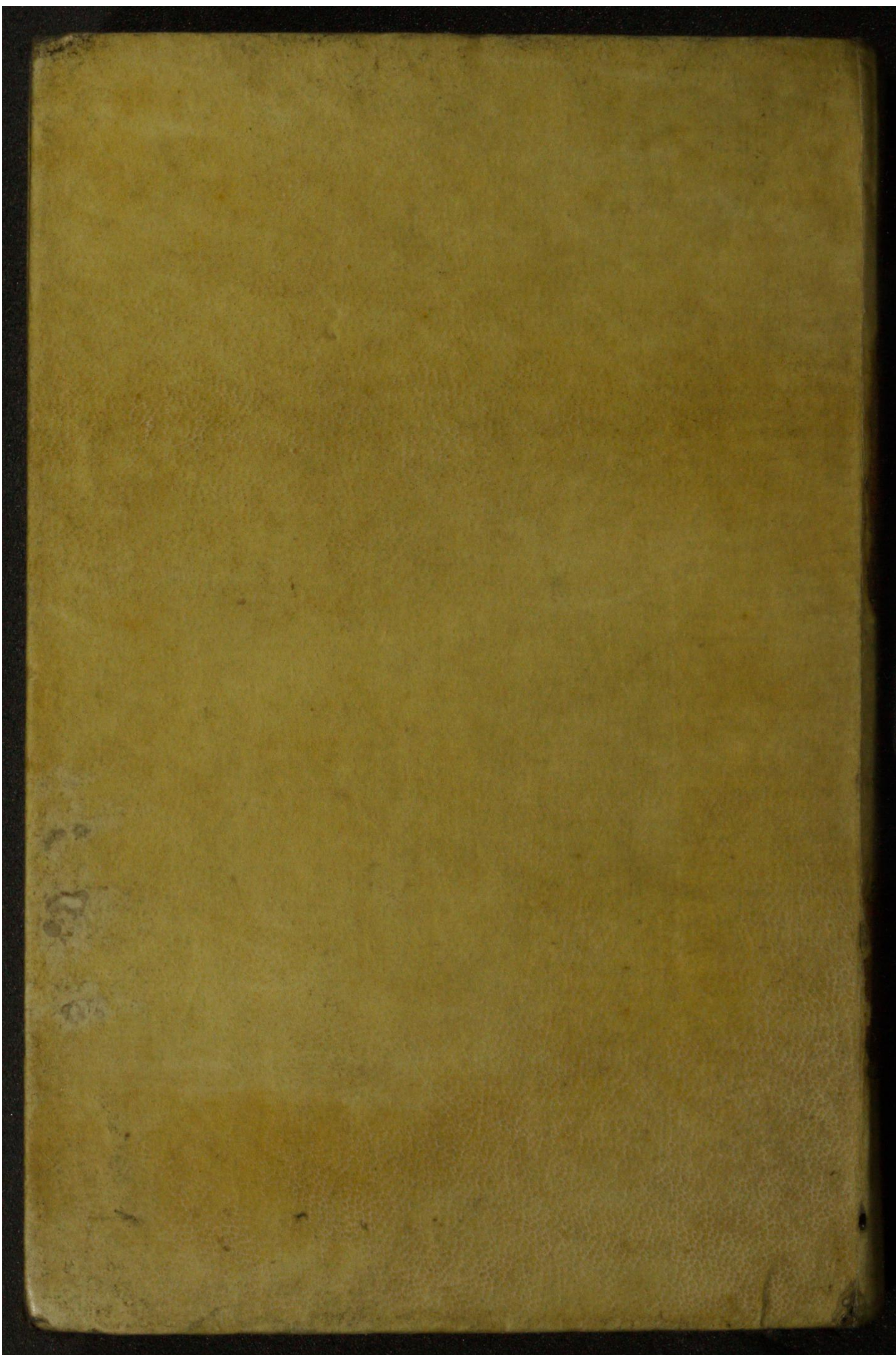

TALLER
DE
Encuadernacion, Rayado
y Libros en Blanco
DE
RICARDO SANCHEZ
Calle del Coronel N.º 42
MÁLAGA.

N

STEPHANUS (Carolus)

W. Barwick
12 May 07

Vinetum.

IN QVO VARIA VITIVM, VVARVM, vinorum, antiqua, Latina, vulgariáque nomina: Item ea quæ ad vitium consitionem ac culturam ab antiquis rei rusticæ scriptoribus expressa sunt, ac benè recepta vocabula, nostræ consuetudini præsertim commoda, breui ratione continentur.

In adolescentulorum gratiam ac fauorem.

CVM PRIVILEGIO.

PARISIIS

Apud Franciscum Stephanum.

1537

Il est permis a Frācoys Estienne faire imprimer le liure intitule Vinetum. Et defences a tous aultres Libraires & Imprimeurs de l'imprimer ou uēdre dedens deux ans prochainement uenans, sur peine de confiscation des liures & amende. Faict le huictiesme iour de Iuing. 1537.

I.I. De Mesmes.

Carolus Stephanus Adolescentulis bonarum literarum studiosis. S.

De vestra fide ac beneuolētia in nos nisi maxime nobis esset persuasum, adolescētuli, nō cōscripsissemus hæc vobis, neq; tot iudicum literariorum aleam, in re fortassis difficiliori quàm prima fronte videbitur, ꝑtinus subijssemus. Sed profecto, quādo istum animum habetis: in bonam partem accipienda à vobis erunt omnia, quēadmodum & nos vehemēter cupimus, & bene natos ac frugi adolescētes decet. Dāda fuit opera, vt ꝓmissis staremus, ne forte quam de nobis non omnino vulgarem conceperatis opinionē, ea penitus concideret. quanquam certè tantum abest, vt nomen aliquod aucupemur, aut existimationi studeamus, vt de nostra mediocritate nihil præterea vobis polliceamur, q̃ qđ de eo polliceri solet qui bonarum literarū incredibili quodam (vt vos) desyderio tāgitur, ipsas per ætatem (vt cupit) nōdum

est plane consecutus. Sed vestris ingenijs, hoc est, bene in nos & literas affectis, fuit mos gerendus: assiduísque precibus obtēperandum. Id vero si minus celeriter à nobis præstitū est, quàm pro vestra opinione: dabitis primùm nostris occupationib⁹ veniam, deinde vero, rei ipsius grauitati, quam (vt iam audistis) inter scribendum maiorem comperim⁹, atque primo nobis videbatur. Fuerunt enim hoc libello, nō solum vitium & vuarum differentiæ describendæ, sed etiam herbarum multa genera in vinetis passim ac sponte nascentia, item etiam vinorum permultæ species: deniq; vero instrumenta non pauca, tam ad vitiū culturam quàm ad vindemiam & vinum exprimendum commoda. Quæ (quemadmodum dicere solemus) siquidem vestris studijs videbuntur vtilia, si etiā digna quæ legantur: ijs perinde ac melioribus vtimini: reliqua pro tēporis opportunitate beneuolo semper ac iucundo animo (pro more) expectantes.

Vinetum.

Prima omnium nobis eſt explicanda vineti ac vineæ ſignificatio: deinde vero ad vitiariũ, & vites,ac vitium partes, & differentias , earúmq; conſerendarum vocabula veniemus.

VINETVM itaq; appellabimus, plagã vel regionem,aut magnum ſoli vel terreni alicuius tractum vineis conſitum:Id vulgus noſtrũ vocat *uignoble*. Virgilius:

Néue tibi ad ſolem vergant vineta cadentem.

Ouidi.6.Metamorphoſeon:

Deſeruere ſui nymphæ vineta Timoli.

Tmolus enim mons eſt Lydię (inquit Plinius libro quinto)vt croco florentiſſimus,ita & vitibus multis conſitus.

Ordinare autẽ & inſtituere vineta dixit Columella:item etiam emundare & extirpare,libro.4.capite.27: Sic enim ordinata vineta feſtinabimus emundare, ſarmentíſq; & calametis liberare.Idẽ lib.3.cap.2: Ad eſcam non expedit inſtituere vineta , niſi cũ ſuburbanus eſt ager.& cap.3: Sed nos extirpanda vineta cenſemus:quorum ſingula iugera minus q̃ ternos culleos præbent.Conſerere quoq; vinetũ idem author dixit nõ inuenuſte,ca.11.Quĩetiã vinetũ reſtibile appellauit,qđ repaſtinatũ eſt,vel ſingulis annis repaſtinatur,hoc eſt reſtituiť,& re-

ſeritur. Multa alia vocabula vineto ꝓpria ſűt, quę etiã vineis attribuunť: quapropter de ijs in vinearum culturæ vocabulis latius dicemus.

VINEAE aűt propria & peculiaris ſignificatio: certè nõ eſt tam ampla, ac vineti: ſed tamẽ locũ vitibus conſitũ & ordinatũ cõplectiť, *ung cloz de uignes*: vt queẽadmodũ vinetũ ipſarũ vinearũ, ita etiã vinea ipſarũ vitiũ dici videatur. Columella: Qui vineã aut arbuſtum cõſtituere volet: ſeminaria pri⁹ facere debebit. vnde vineam ordinare parib⁹ interuallis dixit idem author lib. 3. cap. 13. Et agrũ vineis veſtire cap. 1. eiuſdẽ libri. Inſtituere item vineas in agro trecẽtorũ iugerũ dixit Cicero cõtra Rullum. Vinea quoque conſeminea dicta, pro agro vnius tantum ſpeciei & notæ vitium cõſito. Nam (inquit Columella) diuerſæ notæ ſtirpes, nec pariter defloreſcunt, nec ad maturitatem ſimul perueniunt. ac cætera id genus, quæ ſuo loco atque ordine explicabimus.

Sed non eſt illud ſilẽtio prætereundũ: vineã, aut à vino (ꝙ vinũ ferat) deduci: aut à viminibus, quibus ipſa vinea arboribus vel palis obuinciť. Queẽadmodũ à vinciẽdo vitẽ dictã certiſſimũ eſt. At quia duæ ſunt ipſius vineę ſignificationes: priorẽ, quæ à vino eſt, deductionẽ, huic de qua loquimur, tribuemus: poſteriorem autẽ, quæ eſt à viminib⁹, ei vineę dabimus, quę bellicũ inſtrumentũ ſignificat, lignis cõpactum (inquit Liuius) latũ pedib⁹ octo, altũ ſeptẽ, lõ-

gũ ſexdecim,tectũ duplici ligno,cratibúſq; cõtextũ:cuius latera viminibus ſepta ſunt,ne ſaxorum ac telorum impetu perfringatur : extrinſecus autem,ne cremetur,crudis ac recentibus corijs integebatur . Eo inſtrumento oppugnantes milites ad muros ſubruendos antiquitus vſi ſunt . Cicero ad Catonem : Aggere,vineis,turribus oppugnaui,vſúſque tormentis multis.

A vinea non ſolum vinetum , ſed & vinitor & vinitorius deſcendunt. VINITOR autem is dicitur qui vineas excolit,*ung uigneron*. Columel. lib. 3. cap.21:Ac multum intereſt,pluréſne an pauciores materias,pro natura cuiuſque ſtirpis vinitor ſummittat . Inde etiam falcem vineaticam Varro dixit,qua vineæ expurgantur.& ſemina vineatica dixit Columella libro quarto,capi.primo.fructum item vineaticũ,libro ſeptimo,capite tertio.Vinealis quoque terra , vineis conſerendis maxime apta & habilis Columellæ dicta eſt : Non intempeſtiue (inquit) commemorabimus Iulij Græcini conſcriptam veluti formulam,ad quam poſita eſt limitatio terræ vinealis . Vinearij quoque coles , vel caules eidem authori libro quinto, cap.6.dicti ſunt,qui in vineis ſunt vel qui in vitibus aſſurgunt.Quo in loco quidã legunt colles vinearios, pro monticulis vitibus conſitis. Cuſtodes itẽ vinearij latinis dicti, quos hodie vulgo vocamus *meſſiers*.vinaria quoq; cella ei-

dem dicta quæ vulgo vocatur *ung celier*. & vinaria vasa, vino recondẽdo apta. rustici nostri absolute vocãt *des uaisseaulx*, alij *des muiz*. quẽadmodum in libello de vasculis explicauim⁹. Forum preterea vinarium Varroni dictum libro. I. cap. 54. in quo vinum vendibile exponitur. vulgus nostrum vocat *lestappe*. Atque hæc tantum de vineis. nam earum differentias, & genera in vitibus explicabimus.

VITIARIVM vero, ferè idẽ ac vinetũ significat: sed hoc à vinea, illud à vite. Est autem vitiarium: ager vitibus vestitus. Varro. I. de re rustica cap. 2: In vitiario primitus cum exit vitis, tota resecari solet. vnde facere vitiariũ plerisque in locis dixit Columella: Vitiarium (inquit) neq; ieiuna terra, neque vliginosa faciẽdum est. Sed ad vitem.

VITIS si propriã vocabuli vim retinet: materiam ipsam, atq; adeo semen siue plantã qua vineæ conseruntur significat. Estque (inquit) Columella cap. I. de arbo.) tertium quiddam, quod neq; arborem neq; fruticem dicere quis possit. Dicta autem vitis (inquit Varro) eo quòd inueniatur ad vuas pariũdas. Vnde à pariendo parilema, ac postea imminutis literis (vt in multis) dici cœpta palma. Ex altera autem parte, caprea dicta, quòd pariat capreolũ. Hæc Varro. Palmam autem appellat, maiorẽ partem vitis vnde vuæ nascuntur, quemadmodum minorem, flagella. vt statim docebimus

in ipſa partium explicatione.

Quinetiam vitis, lignum ipſum nodoſum, ex planta decerptum, & folijs nudatum ſignificat. Vnde caſtrenſis olim moris ac iuris fuiſſe pulchrè annotauit Budæus noſter, vt milites à cẽturionibus vite cæderentur: hoc eſt virga nodoſa vitis, vel baculo ex antiqua vite facto. Plinius lib. 14: Centurionũ in manu vitis opimo prædio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Iuuenalis, de Mario:

Nodoſam poſthæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Plutarchus in Galba, κλῆμα ἑκατοντάρχου vocat, id eſt, vitem centurialẽ, vt Macrobius. Inde factum, vt etiam Spartianus vitem pro cẽturionatu acceperit in Hadriani vita. Hinc etiã ſub vitẽ pręliari milites dicunt, authore Feſto.

Dubium itaq; nõ eſt quin vitis ſi proprie accipiatur, ipſam plãtam ac materiam ſignificet. Vnde vitiſator apud Virgilium libro ſeptimo Aeneidos. Nam (vt poſtea docebimus) etiã pro vinea ſumi ſæpiſſime ſolet vitis. Vnde diminutiuũ viticula, pro parua vel mediocri vite. Cic. 3. de natura deorum: At enim minora dij negligunt, neq; agellos ſingulorũ, neq; viticulas perſequũtur. Inde fiet, vt vinearum ac vitium differentias vno atq; eodem loco explicare ac confundere nobis neceſſe ſit: quando ita etiam ab authoribus factum eſt. Sed prius nobis ſeſe

offert partium vitis explicatio, quàm ad eius differentias transeamus.

Vitis partes.

Vitis, atq; adeo omnis planta, suis proprijs & ingenitis partibus à natura dotata est: quibus, veluti membris, varia munia exequitur: quemadmodũ pulcherrima ad corpus nostrũ inductione ac comparatione, Lucius ille Columella, rei rusticę doctissim⁹ explicauit. Id enĩ proculdubio (inquit) verum esse ratio nos admonet: si modo, vt in corporib⁹ nostris ꝓpria sunt officia cuiusq; membri: sic & frugiferarũ stirpiũ partibus propria munia. Videmus hominibus inspiratam velut aurigam rectricémque membrorum animam, sensúsque iniectos ad ea discernenda, quæ tactu, naribus, auribúsque & oculis indagantur: pedes ad gressum cõpositos, brachia ad complexum: ac ne per omnes vices ministeriorũ vagetur insolẽter oratio, nil aures agere valent quod est oculorum: nihil oculi quod aurium: nec generandi quidẽ data est facultas manibus aut plãtis: sed quod hominibus ignotũ voluit esse genitor vniuersi, ventre protexit: vt diuina præditus ratione, rerum æternus opifex, quasi quibusdam secretis corporis in arcano atque operto sacra illa spiritus elemẽta cum terrenis primordijs mi-

ſceret, atq; hanc animalis machinæ ſpeciẽ ef-fingeret. Hac lege pecudes ac virgulta proge-nuit: hac vitiũ genera figurauit, quib⁹ eadem ipſa mater ac parẽs, primũ radices veluti fun-damenta quædã iecit, vt quaſi pedibus inſiſte-ret. Truncũ deinde ſuperpoſuit, velut quãdam ſtaturam corporis & habitus: mox ramis diffu dit quaſi brachijs. Tum caules & pãpinos eli-cuit, velut palmas. eorum alios fructu dona-uit, alios fronde ſola veſtiuit, ad protegendos tutandóſque partus.

Hacten⁹ noſter Columella, quem potiſſimũ, in hac re imitamur: & cui⁹ ſermonis proprie-tati maxime ſtudemus: ad quam etiã loquendi rectam atque expolitã formulam, iuuenes no-ſtros erudire plurimum conamur.

Sequamur iam pręſcriptã comparationis ac ſimilitudinis viam, & à radice ipſa ad ſummas vſq;, & etiã minimas partes vitẽ diuidamus.

RADIX in vite, id eſt, quod in alijs ſtirpib⁹. Vnde cõfirmare radices dicitur malleolus vel mergus ſubactus: cum aliò tranſmiſſus, vires reſumit: vulgus noſtrum appellat *reprendre ra-cine*. Tempus (inquit) Columella, nõ aliud ma-gis idoneum eſt hunc mergũ amputãdi, quàm ab idibus Octobris in idus Nouembris, vt hy-bernis menſibus ſuas radices confirmet. Radi-cis autem differentias, & varias exprimendi formas in noſtro ſeminario tam abunde do-cuiſſe viſi ſumus, vt iam hoc loco nihil ſuper-

ſit planè quod de hac re dicamus. Itaq; lecto-
res in eum locum recurrite.

Truncus, *la ſouche*, id eſt in vite quod ab ra-
dice ſurſum aſcendit, & craſſum ac rugoſum
& flexuoſum apparet. Stirpē indifferenter ap-
pellauerit qui volet. Caput autem trūci vocat
Columella, ſummum quod in trunco apparet:
Sed vt (inquit) caput trunci pedali ferè ſpatio
ſit inferius iugo. Quod autem ex duro trunco
enaſcitur, id antiqui agricolæ pampinarium
appellarunt.

Materia, ipſius trunci partem cum ſuis bra-
chijs & ſarmentis ac colibus comprehendit, *le
bois, ou le marraim*. Vnde Columella: Vbi vino
cōſulimus vitis eligat̃, quę vino valet, & in ma
teria. Aliàs autē, materiæ appellatione, ſigni-
ficatur omne lignum accōmodatum ad ædifi-
candum, *le marraim*. Vnde Paulus iureconſul.
Perticæ (inquit) & pali in numero materiæ re
digendi ſunt, & ideo lignorū appellatione nō
cōtinebūtur. Hinc materiarius, vocabulo Plau
tino, dictus faber lignari9. Et fabrica materia-
ria, Plinio nuncupatur lignaria ſiue tignaria,
ab ædificiorum tignis, quam fabricam Dæda-
lus inueniſſe creditur. Quinetiam Vitruuio pe
culiaria verba ſunt materiari pro ædificare. &
materiones, pro ijs qui ædificia conſtruunt, &
ligna coaptant. apud Marcum Tullium quo-
que ędes male materiatę: hoc eſt, tignis, & tra-
bibus male fultæ, maléq; adminiculatæ, & ob

id vitium facientes.

Sarmentum, *le sarment*, prælongas vitiũ virgulas comprehendit, in quas vitis luxurians ſpargitur: hoc eſt, vitis ipſius brachiorũ & caulium lignum, tam dum eſt in ipſa vite, quàm dum exectum & exemptum eſt. Varro cap. 3. lib. 1: In vitiario primitus cum exit vitis, tota reſecari ſolet, vt firmiore ſarmento è terra exeant atque in pariendis colibus vires habeant maiores. Virgi.

Primus deuecta cremato Sarmenta.

Itaq; (inquit Columella libro quinto, cap. 5.) poſt vindemiam velut iuutilia ſarmēta decidunt & à ſtirpe ſummouent. Idem lib. 4. cap. 24: Sarmenta lata, vetera, male nata, contorta, deorſum ſpectantia, recidito. Vnde emucidum ſarmentum Varroni, infirmum & imbecillum dictum, quódq; propter infirmitatē ſterileſcit. Et nouellũ, item etiã vetus ſarmentũ Columellæ, pro eo, quod vnius vel pluriũ annorum eſt.

Sarmentum autem duarum vel trium gemmarum, quod è vite præfracta deponitur, cum in pollicem tondetur, vt anno ſequenti renouetur, appellatur à Columella lib. 4. cap. 21. cuſtos vel reſex, aut palmes præſidiarius: à Catone autem cap. 33. vinarij cuſtodes dicuntur, qui (dum reſecatur vinea) ad vinum producēcendum relinquuntur.

Palmites, dicuntur qui è ſarmentis, vel vt rectius dicã, è ſtirpibus ac ſurculis veluti palmæ

quædam è brachijs quotannis prodeũt: vulgus nostrum, vocat *les iettons*. Quidam (inquit Columella) sic imperant vitibus, & eas ita multis palmitib⁹ onerãt, vt posteritati nõ cõsulãt.

Palmitum autẽ multa genera facit Plinius lib. 17. cap. 22. Eũ enim qui è duro exit ac prouenit, materiámq; in proximum annũ promittit, pampinarium palmitem vocat. Columella autem virgam pampinariam, quòd pampinos tantum promittat, & lætam frondem sine fructu ostendat. plerunq; enim primo anno frondem sine fructu affert: vbi vero supra cicatricẽ est, tunc fructuarius vel etiam fructuosus Columellæ lib. 5. cap. 5. palmes dicitur, quòd fructum polliceatur, sempérq; sub iugo relinquitur: atq; ex anniculo palmite fact⁹, fructũ protin⁹ creat. Palmites autẽ anniculi, *iettons dune annee*, dicuntur vnius anni: quemadmodum & veteres palmites qui multorum annorũ sunt: quos palmites emeritos, pluribúsq; induratos annis vocat Columella. Ita quoque & nouelli palmites, *ieunes reiettons*, qui & custodes dicũtur, nõ longiores tribus gemmis, proximo anno materiam daturi, si vitis luxuria se cõsumpserit. Palmes pręterea focaneus dicitur, quasi in faucibus ipsius vitis enatus. Nam (vt inquit Columella) solet in bifurco medius prorepere. Illud autem bifurcum, veluti fauces in vite repræsentat. vnde profundere palmites dicitur vinea, cum ex surculis ramos emittit, *monter*

en bois, ietter bois. Columella libro 5. cap. quinto. Sequẽte deinde anno, cum palmites profudit vinea, vnus ſummittitur.

Brachia autẽ vt palmites & palmulas habere etiam vitis dicitur, quibus ſurſum attollitur. Cato cap. 49: Vineam veterem ſi in alium locum tranſferre voles, duntaxat brachium craſſum licebit. Duramenta, ſiue etiam duramina vocat Columella: Quaterníſque (inquit) brachijs, quæ duramenta quidam vocant, diuidatur in totidem partes. Paulopoſt: Conſyderandum eſt, cuius longitudinis ſint duramina.

Coles præterea vitis appellat Varro, eos qui inter geniculos ſarmentorum apparent. Caulis (inquit Plinius) à capite ad duas gemmas reciditur.

Surculi autem in ſtirpibus ac vineis dicti, veluti germina quædam ex ipſo trunco vel caudice producta: vnde ſurculos vitigineos Cato appellauit, qui ex vna vite demuntur, vt in aliam conſerantur vel inſerantur. Terebra (inquit) vitem quam inſeres pertundito. eò duos ſurculos vitigineos (quod genus eſſe voles) inſertos, obliquos arcito ad medullam. Propagines vocat Plinius libro viceſimoſeptimo capite viceſimotertio. Cæterum ſurculi in vite qui nihil adferunt, & nullo fructui ferendo proprij ſunt aut habiles, ab agricolis antiquis ſpadones appellabantur eleganti metaphora.

A ſurculo autem fit ſurcularis:vt ſurcularis terra Columellæ dicatur,quæ multis ſtirpibus ſua ſponte prouenientibus abundat.

Scirpiculus in vite iugata(de qua in ſequẽtib⁹ agemus) Varroni appellatur,id quod hac atq; illac per iuga ſerpit, atque ipſis iugis fulcitur,lib.2.de re ruſtica cap.2: Cum hæc inter bina loca,vt iugum cõtinet ſcirpiculos,ſic colles publice diſtantes paſtiones.

Sagittam ruſtici vocant(inquit Columella) nouiſſimam partem ſurculi: ſiue quia longius receſſit à matre,& quaſi emicuit,atq; ꝓſiluit: ſeu quia cacumine attenuata, prędicti teli ſpeciem gerit.Eſt igitur ſagitta, ſarmẽti vel malleoli aut ſeminis ſumma ac ſuperior pars.

Flagella vitium appellat Varro,minorẽ vitem, hoc eſt, ramos vitiũ oblongiores & productiores,alijs tamẽ minores,ab ipſis brachijs ſurſum aſcendentes:dicta flabella prius, à vẽti flatu.Quidam(inquit Columella)totum flagellum,ſicut erat matri detractũ, crediderunt ſationi conuenire. Matrem appellat, truncum ipſum in quo eſt medulla,& humor præcipu⁹, à quo ſurculi,flagella,& qui nepotes vocãtur prodeunt.Flagella autẽ fructuaria dixit idem author libr.5.cap.5. pro ijs flagellis in quibus oculi fructuarij apparent.

Palma autem dicitur maior vitis flagellus, vnde naſcuntur vuæ. Col. libr. 4.cap. 21: Sed nouellis(inquit)palmis ſemꝑ vitis renouetur,

quæ si satis excreuerint,iugo superponãtur:sin aliqua earũ vel perfracta,vel parũ procera fuerit,locúmq; idoneum obtinebit,vnde vitis anno sequenti renouari debeat,in pollicem tondetur,quem quidam custodẽ,alij resecem, alij pręsidiarium appellant:id est sarmentum gemmarum duarum vel trium , ex quo cũ processere fructiferę materiæ,quicquid est supra vetusti brachij,ãputat̃, & ita ex nouello palmite vitis pullulascit. Pollex itaq; quid sit ex superiori descriptione vides.dictus quidem,ꝙ prę cæteris sarmẽtis aut brachijs viribus polleat.

Caput vitiũ,aut seminũ vel sarmẽtorũ capitulũ,extremã eorũ partẽ vocat Columella,quẽadmodũ crura vicinas radicibus partes:Materiæ(inquit)vehemẽtissimæ reperiuntur in capite vitis,aut in crure vicino radicibus.

Ceruix autem apud eundẽ authorẽ,vel pro ipso vitis capite, vel pro parte capiti proxima quæ in vite est sumitur , quæq; ipsi viti robur præstat: Vitẽ(inquit lib. 4. cap.7.) cũ ad vnũ pãpinum iam redegeris, & ipse excesserit pedalem longitudinem,decacuminare cõueniet, vt in ceruicẽ potius cõfirmet̃, & sit robustior.

Capreoli,coliculi sunt intorti veluti cincinni quidã in ipsis pampinis tenerioribus apparentes,quibus vitis veluti manibus quibusdã (inquit Cicero)adminicula cõplectitur ac cõprehendit.Ii enim(inquit Varro)vt vitem teneãt serpunt ad locum capiendum:vnde à capiendo

capreoli dicti. Iidem etiam clauiculi appellantur. Cice. de Senectute: Vitis quidem quæ natura caduca est, & nisi fulta sit, fertur ad terrã: eadem vt se erigat, clauiculis suis, quasi manibus, quicquid est nacta complectitur. Clauiculos protulit Plinius in proœmio libri 23: Clauiculæ (inquit) ipsæ quibus repunt vites tritæ, & ex aqua potæ, sistunt vomitionum consuetudinem. Græci capreolos vitium, helicas vocant: aliarum autem herbarum, vt hederæ, cirrhos: quiquidem certe imbecilliores sunt, & minus valentes, sed interdũ etiã volubiliores. Crines vitium appellat Plinius libro 17. cap. 23: Vernacula (inquit) putatio, deiectis per ramos vitium crinib9, circumuestit arborem, crinésque ipsos vuis. Idem etiam viticulas appellat lib. vicesimoseptimo, cum de vite syluestri loquitur.

Gemma in vite idem est quod & oculus, *le boutton, loeilletton*: quia veluti ocellus quidã cõspicuus, aut gemma quædam excellens, conspici possit, cum primum è vite prodit aut sarmento. Pulchrè autem quid sit explicat nobis Cicero in Dialogo de amicitia: Itaque (inquit) ineunte vere, in his quæ relicta sunt, existit tanquam ad articulos sarmentorum ea quæ gemma dicitur, à qua oriens vua sese ostendit. Ab ipsa enim gemma & oculo, primum flos, deinde fructus prodit, tam in ipsis vitibus, quàm etiam in arborib9. Vnde Apuleius gem-

mulas veris floridas non impropriè appellauit. Quia autem nonnulli oculi cum florem promittant, fructum tamen non adſequuntur, ideo Columella eos fructuarios oculos appellat, qui iam fructum aliquatenus oſtendunt. *bouttons grappez, ou bien les teſmoins.* Hinc etiam trigemmes malleolos vocat idem author, nõ quidem ab eo quòd omnino trium oculorum ſint (cum ferè circa plagam qua à matre abſciſſi ſunt, pleni ſint gemmarũ) ſed quòd his exceptis, quibus frequentes ſunt, in ipſo capite, tres deinceps articulos, totidem gemmas habeant. Inde etiam gemmare vel gemmaſcere vites aut palmites proprie dici poſſunt, cum vere ineunte gemmas ſiue oculos oſtendunt. vulgus noſtrum vocat, *bouttonner.* Nam ſi vere (inquit Columella) mergum amputauerimus, quo gemmare palmites incipiunt, matris alimentis ſubito deſtitutus, languefcit.

Cæterum in malleolo vel palmite aut ſarmento vitis qui nodi ſiue internodia apparent, à Cicerone & probatis authoribus articuli vocantur, quemadmodum ſuperiora exempla oſtenderunt. In alijs autem herbis aut leguminibus ſiue etiam ſubfruticibus, geniculi ſiue genicula. Plinius libro decimooctauo: Genicula tritico ſunt quaterna, farri ſena, hordeo octona. Græcis τὰ γόνατα dicuntur. Vnde herba polygonaton appellata, quam

Latini geniculatam à geniculorum multitudine verterunt.

Pampini vitium, dicuntur virgæ, seu rami foliosi, à brachijs vel palmitibꝰ atque adeo ipsis caulibus prodeuntes: & (vt inquit Plinius) à lateribus exeuntes: quiquidem dum grandiores sunt, & folijs onusti, vuas ab iniurijs externis defendunt ac tegunt, *les bourgeons*. vnde Virgilius:

Heu male tũc mites defendet pampinus vuas.

quanquam tamen, racemarios & steriles pampinos quodã in loco vocat Columella. Erit igitur id in vitibus pampinus, quod in arboribꝰ stolo. atque è tenero semper nascitur, in quo à palmite differt. Pampinarium alioqui dicitur, siquidem è duro trunco enatus sit, inquit Columella. Vnde pampinare verbum, *esbourgeonner*, & pampinator: de quibus in sequentibus abunde. Pampinum resecem vocat Columella, qui resectus recisúsque melius prouenit, fitque resecando fructuosior. Nam confiteor (inquit) pampinarios quoque, cum è duro prorepserint, tempore anni sequentis acquirere fœcunditatem, & ideo in resecem submitti, vt generare possit.

Malleolus (inquit Columella) nouellus est palmes innatus prioris anni flagello: cognominatúsque à similitudine rei, quòd in ea parte, quæ deciditur ex vetere sarmento, prominens vtrinque, malleoli speciem præbet. deci-

ditur autem, vt aliò tranſferatur ad vitem populandam & frequentandam. Vulgus noſtrũ marquotas ſotellaſqꝫ vocat, *des marcottes*, alij, vulgatius, *des roſſettes*. Quibꝰ ad nouelleta inſtituenda plurimum vtimur. Malleolos autem humi depactos poſtea non trãſferimus, vt Itali ſolebant: quem tamen morem noſtrum attigiſſe videtur Columella libro quarto.

Palmipedalis autẽ malleolus Columellę dicitur, qui habet longitudinem pedis vnius, & palmi. Palmum autem cõſtare digitis quaternis docet Vitruuius. Pes vero, palmis quatuor conſtat. Sunt igitur in totum digiti ſexdecim.

Præſidiarij quoque malleoli eidem authori dicti, qui quaſi ipſius vitis præſidio, & ad vitis tutelam relinquuntur, qui etiam cuſtodes, & ſubſidiarij, atque adeo fructuarij dicti ſunt, *marquottes franches*. Ita quoque & trigemmes ac bigemmes palmites, atqꝫ etiam ſteriles dicti, quòd execti, duas vel tres gemmas oſtenderent, vel poſiti ſterileſcerent, neque fructum adferrent.

Furunculus, palmes eſt iuxta alium palmitem (qui cuſtos dicitur) enatus, *ung reietton*. Ita dictus (vt inquit Columella) quòd ab alio palmite ſuccum furetur: vel potius, quòd tuberculi cuiuſdam, ita appellati, magnitudinem referat: vt ſit furunculus in vitibus, extuberantia quædam in modum verrucæ, quæ fit dum germen ex cicatrice procedit. Colu-

mella: Sed ſi reſecis facultas non erit, circunſpiciendus eſt furunculus, qui quanuis anguſtiſſimè præciſus, in modum verrucę, proximo vere materiam exigat.

Mergus in vite, dicitur palmes, qui ſupra terram incuruatur iuxta ſuum adminiculũ, vulgus noſtrum vocat (ni fallor) *ung courſon*, alij autem *ung brin*. à mergendo ſcilicet nominatus. Vnde Pálladius: Mergum (inquit) dicim9, quoties velut arcus ſupra terram relinquitur, alia parte vitis infoſſa. Nonnullos (inquit Columella) in vineis characatis (hoc eſt pedatis) animaduerti, & maxime heluenaci generis, prolixos palmites quaſi propagines ſolo adobruere, deinde rurſus ad arũdines erigere, & in fructum ſũmittere, quos noſtri agricolæ mergos, Galli cãdoſoccos vocant &c. Neſcio an hæc noſtra diuinatio omnib9 placebit, ſi dicam9 Gallicam vocem, qua hodie etiam vtimur, mergũ referre, diminutiõe addita, vt mergottas (quas corrupte marcottas quidam vocant) pro mergulis vel mergis dicam9. Itaq; iudicabit apud ſe qui volet, & quod ſibi videbitur, facile ſentiet: nam hic tantum de dictionis alluſione ſermo eſt.

Nepotes, vocantur palmites qui poſtea naſcuntur, trãſlatione ſumpta ab hominibus eorúmque ſobole. Columella: Iam vero ipſos palmites quos vindemiæ præparamus, clauiculis ac nepotibus liberandos magnopere cenſeo.

Dracones in vitibus,dicuntur à Plinio,palmites emeriti,pluribúſque annis indurati:Nuper(inquit)repertum,draconem ſerere iuxta arborem.Ita palmitem appellam⁹ emeritum, pluribúſque induratum annis.Vnde etiam raſilem draconem vocat,cũ præciſus, quàm maxima amplitudine,tribus partibus longitudinis deraſo cortice, quatenus obruatur, ſulco deprimitur.

Iuniculus,idem eſt in vite,quod etiam draco.Nempe (inquit Plinius) cum vetus palmes in longum, & ad quartum vſque pedamentum emittitur, quos alij dracones,alij iuniculos vocant:vt faciant quæ maſculeta appellãt.

Traduces in vitibus,dicuntur palmites vel malleoli,qui aliunde tracti ac propagati ſunt: vel(inquit Varro)vbi ex arboribus in arbores traductis vitibus,vinea fit,quos traduces,quidam rumpos appellant.Inde traducem bimũ vocat Plinius,qui duorum annorum eſt.

Viuiradices dicuntur ſurculi cum radicibus exempti,ad differentiam malleolorum & talearum.Eſt enim viuiradix,planta quæ cum radice ſeritur, quaſi viuam radicem habens. Sunt autem (inquit Columella) ſationis duo genera,malleoli,& viuiradicis. *des plantes ou plantalz.*

Suffragines, dicuntur vitis ſoboles, quæ ſuffringuntur & exputantur : vel ad geniculum confringuntur,vt aliò tranſferri poſſint.

Columella: Si soboles (quam rustici suffraginẽ vocant) radicitus adhæret, diligenter explantanda. *une taille.*

Propago, dicitur vitis vetula depressa atq; in terram per inflexos arcus submersa, vt ex vna plures emergant, vulgus nostrum vocat *sep de prouing.* Nam cum fuerit annicula, supra terram iuxta suum adminiculum curuatur: atque ex alto scrobe submersa, producitur ad vacantem palum, tum ex arcu vehementer citat materiam. Plinius: Vis vitium omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines. Vnde propagare verbum, vitem vetulam supprimere ac prosternere in terrã vt multam sobolem faciat. *prouigner.* de quo postea fusius.

Virgę præterea, quas vitis ex radicibus aut caudicis lateribus ciet, quasi nepotũ partu grauida, ab antiquis, soboles appellatæ sunt.

Viticulæ verò, à rei herbariæ prudentibus appellantur, non quidem palmites aut sarmẽta: sed à similitudine, ipsa quidem flagella, quę vitis modo reptantia, longè latéque vagantur, ac vicinos frutices nacta, sic eos intricant, vt ijs perinde ac pedaminibus abutantur: vel scandentia, suis irretiunt clauiculis, quibus quasi digitis hærent, quales in cucumeribꝰ, cucurbitis, & plerisque alijs inueniuntur.

Denique illud addendum, toros, in vitium sobole, aut crassioribus brachijs appellari, callosam illam, & prominentem veluti pul-

pam,quæ(quemadmodum hominibus muſculi) ita etiam vitibus vires præbent ac robur. Columella de arboribus: Arbuſtiuam (inquit) vitem,tam putare,quàm alligare diligẽter oportet: nam & in ea fructus maximè vitis conſiſtit,diutiúſque perennat,quę firmis toris & idoneis loris religata eſt. Itaque omnib⁹ annis conuenit ſubſequi putationem, ita vt tori renouentur, & vitis per idoneos ramos diſponatur.

De taleis autem vinearum & taleolis, item etiam alijs quæ ad inſitionem pertinẽt, hic tacebimus: cum in ſeminario ſatis ſupérque de his ſit tractatum. Ad quod non grauabit lectorem recurrere, ſiquando his opus habuerit. Nunc ad vitium differentias. Quas vt facilius deſcribamus, ab ijs quæ latius patent,& generaliores quodammodo ſunt incipiendum: deinde vero ad communiora vinearum vocabula, ab earum poſitione,vel forma,aut culturæ ratione petita recurremus.

Vitium differentiae quae latius patent.

Vitium appellatione multæ ſtirpes aut plantæ comprehenduntur: quas interdum alio adiecto efferimus, interdum etiam nomine im-

mutato ſignificamus:quemadmodum mox explicabimus. Sed primùm à vitice incipiemus, quandò cum vite nonnihil habet affinitatis.

Vitex,à vinciendo dictus,frutex quidem eſt (inquit Plinius) non multum à ſalice,vitilium vſu diſtans,foliorum quoque aſpectu,niſi odore gratior eſſet. Vitilia autem vocat quæcunque ita lenta & flexilia ſunt, vt ijs ad vimina, tum vitium, tum aliarum rerum vti poſſimus. Itaque vitex nihil ad vitem,nihílque cũ vite ſimilitudinis habet (ne quis putet) tantum à viendo vel vinciendo nomem accepit. Græci eum fruticem agnon, hoc eſt, caſtum, quòd eius ſemen potum aut ipſa folia ſubſtrata, caſtitatem conſeruent inquit Galenus. Vulgus ſeplaſiariorum vtranq; vocem ſimul iunxerunt, & agnum caſtum corrupte appellarunt. De hoc alibi plura.

Sylueſtris vitis,ſatiuæ congener: latinis,labruſca:græcis,ampelos agria dicitur.*uigne ſauuaige*. quòd ea quidem in ſepibus, ſyluis, & marginibus terrę,ſeu labris quibuſdam naſcatur. Cuius (inquit Dioſcorides libro quinto) folia, caules & clauiculæ, vim habent cultæ viti ſimilem. Tantum igitur cultura ab alia differt. Virgilius labruſcam ſylueſtrem appellauit in Bucolicis:

Sylueſtris raris ſparſit labruſca racemis.

propriè quidẽ.nam raros racemos propter incultam & agreſtem naſcendi conſuetudinẽ ha-

bet. Præterea longiſſimè differt ab alia vite agreſti, de qua inferius agemus. Quapropter non vitem agreſtem, ſed labruſcam agreſtem appellare maluit. Cæterum labruſca hęc, duorum generum eſt. Altera enim florem tantum fert, quem nunquam ad fructus maturitatem perducit (inquit Dioſcorides) flóſque hic, à græcis œnanthe dicitur. Altera perficit quidem, ſed paruis admodum acinis, & raris, vt inquit Virgilius.

Syluestrem aliã deſcribit Dioſcorides lib. 4. inter herbas non frutices cõnumerãdã, ſ[illegible]tis nomen mutuatã à forma: ſarmenta habentem vitis modo prælonga, aſpera, lignoſa, rimoſo cortice, folijs hortẽſis ſolani, lõgioribus tamen ac latioribus, flore muſcoſo, & capillaceo, fructu exiguis vuis ſimili, poſt maturitatẽ rubente: cui Taminię vuæ nomen ab antiquis impoſitum eſt proprie: non enim taminia vua ſtaphidem agriam ſignificat, vt poſtea docebimus. Huic igitur deſcriptioni certe haud longe abeſt, ſalicaſtri imago, ita quidẽ dicti, quòd in ſalictis naſcatur. Caueto autem ne pro ſalicaſtro ſiliquaſtrum proferas, eſt enim ſiliquaſtrum hortenſis herbæ genus, quæ vulgo coſtum appellatur, item etiam piperitis. *du coq.* Cęterum ſalicaſtrum eoſdem fere vſus pręſtat quos vitis ſylueſtris. Ea certe Ruellio videtur eſſe quam rura noſtra modo viornam, *de la uiorne*, modo hardeam, *de la hart*, vocãt: quòd ra-

morum faſces ea perinde quaſi vinculo ligan-tes diſtringant. hæc nanq; viticulis prælongis aſperíſque cernitur & lignoſis: præterea cæte-ra omnia habere cōſpicitur, quæ ſuperius Dioſcorides expreſſit. Sed certe in montibus & petroſis apud nos viurna potiſſimum naſcitur, fruticátque.

Quod autem Virgilius Viburnum appellauit lentum, inter cupreſſos naſcens, quanq̃ id quidem detrita vna litera vulgari noſtræ dictioni alludere videatur: tamen potius vulgari illi frutici conuenire iudicauerim, quem matianam vulgus vocat, *du maſſault*, quàm viornæ vulgari. Ruellius tamen ait quoſdam etiã ruſticos eum fruticem viornam appellare. quo nomine ſuperior quoq; frutex dictus eſt, & ſæpiſſime à nobis ita auditus. Matianæ autẽ deſcriptio hęc eſt: Frutex eſt in mõtibus, locis petroſis, ac rubetis naſcens: ramulis craſſitudine digitali, bicubitalib⁹: folijs vlmeis, piloſiorib⁹, quæ paribus internodijs aduerſis pediculis cõiugatim adhærent, per ambitum minutiſſimè ſerratis. Flos illi eſt albus, racematim enaſcens, eóque marceſcente acini oſtenduntur in vuam congeſti, grano lentis magnitudine, latiuſculo, & veluti leniter vtrĩq; cõpreſſo, cũematuruit rubro, quo viſcum optime conficitur, & pelles condepſantur. Radice eſt per ſumma ceſpitum vagante. Eius autem fruticis lignũ atq; adeo rami tam flexiles ſunt & lenti, vt quocũ-

que velis facile flectas, ſine offenſione. vnde
pueri prima literarum elementa condiſcẽtes,
eius fruticis ramulis decerptis & concinnatis
vtuntur ad literarum tactum, ne ſcilicet aliò
mens vagetur, aut aliam pro alia ſumant. Iudi
cabit igitur apud ſe diligens lector an id qui-
dem viburno conuenire poſſit, & ſi quidem ali
ud inuenerit rectius, eo mea ſententia vtatur.

Staphis agria, ſiue (vt Atheniẽſes dicere con
ſueuerunt) aſtaphis agria, inter vitium ſylue-
ſtrium ſpecies connumeranda venit. nam & la
bruſcam imitatur, & ipſum nomen, paſſam ſyl
ueſtrem ſonat, vel vuam paſſam ſylueſtrem. no
tantum quidem quòd eas vuas quæ paſſæ, &
paſſulæ vulgo dicuntur ferat (Galenus enim
duplex ſtaphidis agriæ gen9 facit, ſatiuũ quod
vuas paſſas fert, & ſylueſtre) ſed etiam quòd
ipſa folliculorum ſtaphidis agriæ figura, hoc
eſt granorum vel thecarum in quibus recõdũ-
tur acini, rugoſam vuam magis quàm integra
vuarum grana præ ſe ferant. folia autem ha-
bet labruſcæ, (inquit Dioſcorides) diuiſa, cau
liculos rectos, molles, nigróſque. florẽ fert gla
ſti (quæ vulgo gueſda dicitur) & folliculos vi-
rides, ſimiles ciceri, & in his nucleum triangu
lum, ex nigro ſubfulueſcentẽ, intus album, gu-
ſtu acrem. Eam vocarũt latini pituitariam, ꝙ
commãducata grana, feruore ſuo pituitam ex
cerebro eliciant. Item pediculariam, quòd erũ-
pentibus è corpore pediculis, ex oleo inuncta

aduerſetur. Taminiam autem vuam falſo Cornelius Celſus & nonnulli appellauerunt, cum taminia vua (vt iam diximus) ꝓprie ſit ampelos agria, cuius fructus atque adeo acini rubeſcunt, & in apricis naſcitur: huius autem fructus cum vindemia matureſcit, nigreſcítque, & in opacis plerunque naſci ſolet. Cæterum ſtaphis ſiue aſtaphis, græcis vuam paſſam ſonat: ſtaphyle autem, vuã tantum: hoc eſt, vitiũ viniferarũ: à Staphylo Liberi patris filio. ne qs fortaſſis putet ſtaphylen agrian legi debere.

Vitis alba, Græcis ampelos leuce dicta, quã [illegible] bryoniam, alij (inquit Dioſcorides) ophioſtaphylon, quaſi vuam ſerpentariam, vel colubrinam appellant, folijs ſarmẽtíſque vitem ſatiuam imitatur: ſed hirſutiora ſunt omnia. noſtrũ vulgus colubrinã appellat, ꝙ colubri modo per dumos ſerpat, *de la couleuree*. notiſſima eſt vel ex hortuli noſtri lectione.

Vitis nigra, græcis ampelos melæna, Plinio bryonia nigra dicta, folia & caulẽ habet, ſimilitudinem hederæ referentia: quanquam ſmilacem magis imitentur, aut potius ſolanũ, maiora ſunt tamen. Quinetiam arbores ipſa planta ſuis clauiculis ſcandit. Inuenitúrque apud nos paſſim in humidis & paluſtribus locis: appellatúrque vulgo (ni fallor, nam res ipſa maxime dubia eſt) *du nerprun*. ſunt autem illi per interualla cum folijs diſpoſiti racemi, qui non vltra octo decémve acinos oſtendunt: in-

ter principia quidem virentes, poſt maturita-tẽ nigreſcentes. In frutetis & ſepibus atq; arũ-dinetis maxime naſcitur, propinquas ſtirpes conſcendens & alligans. Radicem habet foris nigrã, intus buxeo colore. rarior inuentu apud quoſdam quàm alba, ideóque cognitu difficiliõr. Hãc etiam Tamnum ſiue tamum quidam vocari putant, inquit Barbarus, Vulgo autem Tamarum. Q. Columella:

Lubrica iam lapathos, iã tami ſpõte vireſcunt.

Chironiam vitem quidam appellauere, aut quòd Chiron medicinæ & herbarum in Theſ-ſalia peritiſſimus, vlceribus iumẽtorum & [illegible] minum ex ea prim⁹ remedium inuenerit: aut quòd chironijs vlceribus (quæ ſerpentia di-cuntur) ea veteres mederentur.

Cæterum vt alias vitium differentias breui-ter percurramus: Capnia, genus vnum vitis eſ-ſe dicitur à quibuſdã, quæ vuã nigram ex can-dida, & candidã ex nigra ſine prodigio ferat.

Genus alterum vitis Theophraſtus poſuit, quod fructum inchoans ad florem vſq; tãtum perducit. Inſanas huiuſcemodi vites appellaſ-ſe videtur Plinius, quodam in loco. Item etiam triferas: quoniam in ijs alia matureſcunt, alia turgeſcunt, alia florent.

Vitis aliam ſpeciem in parte Idæ, quæ Pha-lacras dicitur, naſci tradit Theophraſtus, quæ eam formam habet quam mox deſcribe-mus. Fruticoſa quidem hęc eſt, paruulis virgis,

ramulis fere cubitalibus exporrecta,quibꝰ acini laterales,nigri, tuberculo fabæ pensiles hærent, sapore dulces, ligno intus modo vinacei condito , folio circinatæ rotunditatis , indiuiduo,paruóque.

Nasci præterea in Aphrica vitem aliam græci produnt , quam accolæ Vbolimam vocant: fítque,oliua in vites insita,vt vtriusque fructũ ferat.Vnde græci huiuscemodi vitem elæostaphylon,quasi vuam oleosam, ab vtroqꝫ parente nomen mutuantes,appellarunt.

Deniqꝫ vero ad vitem nostram redeundum, quæ satiua,& culta,& vrbana dici debet, græcis ἄμπελος ἥμερος.Et œnoe , & œnophoros, hoc est vinifera,ad labruscæ differentiam , appellatur.Sunt qui etiam Clematida & Clemacem , interim & œnanthen appellent authore Iulio Polluce.Eam autem Thebis à Libero patre primum inuentam Bœotij tradunt . Cuius differentias particulares & communia genera tum à patrijs,tum etiam à culturę & statuminũ ratiõe petita,iam æquũ est vt explicemus.

Vinearum & vitium particulares et communes differentiae.

Nolim quisquam putet,me id oneris ac prouinciæ suscipere, vt hoc loco omnium vinearũ

ſpecies ac varia genera deſcribam, quando totidem affirmantur eſſe, quot ſoli. Regiones enim vniuerſæ (inquit Columella) regionúmque penè ſingulæ partes, habent propria vitiũ genera, quæ conſuetudine ſua nominant. Quędam etiam ſtirpes cum locis vocabula mutauerũt: quædam propter mutationes locorum, à qualitate ſua diſceſſerunt. Quapropter quid tam difficile ac laborioſum eſſet, quàm omnes differentias enumerare velle, quæ à diuerſis locis, in quibus naſcuntur, nomina ſumpſerũt? Sunt enim apud Virgilium Thaſiæ, Ma[illegible]cę, Pſythię, & innumerę aliæ. Sunt & apud Plinium ac Columellam infinitæ, quas qui numerare & explicare contenderit, iuſtum huic labori volumen deſtinet oportet. Nos vero, quanquam id non recuſamus, vt ſcilicet nonnulla vitium genera ac differentias explicemus: tamen id præmonuiſſe æquum duximus, hoc loco tantum ea explicaturos, quæ magis vtilia, & neceſſaria, pueríſque noſtris commodiora iudicauimus: tum ad bonorum authorum faciliorem cognitionem, tum ad antiqui moris rationem, cum noſtra conſuetudine cõferẽdam. Incipiemus igitur ab arbuſtiua vite.

Arbuſtiuæ vites, aut vineæ, dicuntur quę arbores ſcandunt, aut ipſis applicantur: quales ferè omnes ſunt apud Italos: Græcis ἀναδενδρώδεις, ſiue dendritides appellantur, *uignes rampantes ſur les arbres*. Columella libro de ar

boribus capite. 16: Arbuſtiuam vitem tam pu‐
tare q̃ alligare diligenter oportet. vnde & ar‐
buſtare vites dicebant agricolæ antiqui, cũ eas
arboribus applicabãt & apponebãt vt ſurſum
aſcenderẽt. hinc etiam arbuſtiuum vinum Co‐
lumellæ dictum, quod in arbuſto gignitur.
Arbuſtum autem veteres rei ruſticę ſcriptores
appellabant, peculiari quodam vocabulo, ipſas
arbores vitibus nuptas: vel eam terræ partem
in qua plures eſſent arbores vitibus applicatę.
quod apud nos hodie non fit. Arbuſtum (in‐
quit Columella) inter quadragenos pedes diſ‐
poſitum eſſe cõuenit: ſic enim & ipſæ arbores,
& appoſitę vites melius cõualeſcent, fructúm‐
que meliorem dabunt. Plinianum autem voca
bulum eſt, arbuſtare agros, hoc eſt arbuſtũ in
agris facere, & vites arbuſtiuas in agris ſere‐
re. Vites enim (inquit ille) maxime arboribus
gaudẽt, quia naturaliter in ſublime procedũt.
Cæterum vlmis ſolebant cumplurimum appli
cari vites apud antiquos: vnde maritatas viti‐
bus vlmos dixit Virgilius. Item etiam popu‐
lis. Vnde nuptas vites populis dixit Plinius.
In Campano (inquit) agro, vites populis nu‐
bunt. Idem, nuptas populos vitibus alio lo‐
co dixit. Populum autem, vulgus noſtrum
vocat, *ung peuplier*. Opulis quoque iunge‐
bantur, & nubebant vites apud antiquos ele‐
ganter. Vnde arbuſtiuæ viti quàmoptimè, o‐
pulum maritari dixit Varro. Vitem præter‐

ea opulus alit (inquit Columella) verum quoniam frondem non habet idoneam, à plerisque repudiatur. Eſt autem opulus, arbor, vlmi proceritate adoleſcēs, caudice recto, enodi, rarioribus ramis brachiato, frōdibus ferè vitigineis, baccis racematim depēdentibus, prima pubertate viridibus, à maturitate puniceis. rura noſtra obierum vel opierum appellarunt.

Vlmus autem, quam Atiniam vocant ruſtici: quæ generoſiſſima eſt, & lætiſſima, multámque frondem miniſtrat, ea certe omnium commodiſſima viſa eſt ad vitem recip[illegible] Itaque ad id ita formabatur antiquis: nempe alternis brachijs in modum ſcalarum relictis, deinde vero, cum firma videbatur, ab ipſo crure, pedali intermiſſo ſpatio, maritabatur viti. Virgili9: Illa tibi lætis intexet vitibus vlmos. Huiuſmodi vlmi genus, Gallicum vocat Columella, raróque ſamaram (qui fructus vlmorum eſt) ferre Theophraſtus aſſerit, vt etiam nonnullis ſterilis videatur.

Oleis etiam vites interdum admouētur, atq; inſeruntur nōnunquam, vt ſuperius docuim9, vnde elæoſtaphylos vua.

Fraxinis inſup vites probe maritabant apud antiquos, pręſertim ſylueſtrib9, quas ornos Columella appellat, vulgus noſtrū, *freſnes chāpeſtres ou ſauluaiges*: ſúntq; paulo latiorib9 folijs q̄ cęterę fraxini, neq; deteriorē frōdē q̄ vlmi pręſtāt. Eā autē in anniculū ſcrobē circa Calēdas

Martias deponebant antiqui:neque vero ante trigeſimum ſextum menſem falce attingebatur,vt ſeruarentur brachia:dein alternis putabatur:ſexto anno q̃ optime maritabatur.

Alijs præterea arboribus iungi deſyderãt vites, quas tu ex agriculturæ ſcriptoribus diligenter pernoſcere poteris. Sunt enim nonnullæ arbores quas odit vinea:& quibus applicata,nullum propemodum fructum, aut inutilẽ, & degenerem adfert. Sed hæc omnia referre, vereor ne præter inſtitutum noſtrum eſſe vi[illegible] Tantum id vnum addam ex Columella, (vt noſtri iuuenculi antiquæ conſuetudinis memores, arbuſtiuæ vitis poſitionem diſcant) quo pacto per arbores vitis ab antiquis diſponi ſolebat. Primum igitur (inquit Cato) vitis propagabatur in ſulcos, deinde vero, arborum rami diuaricabantur, hoc eſt collucabantur, & incidebantur, neque nimium crebri relinquebantur : vt ſole vites gauderent. Ipſæ vero vites arboribus bene nodabantur, per omnes ramos,neque præcipitabantur,aut nimium perſtringebantur.Satis autem multæ arboribus aſſerebantur vites, vt quando opus eſſet, de arbore deijcerentur, & in terram deprimerentur.Ac de arbuſtiua vite ſatis.

Surrectæ vites dictæ,quæ,more arborum,in ſe conſiſtunt (inquit Columella) neque pedamentis vllis,aut iugis,aut arboribus opus habent, vt fulciantur. Huiuſmodi vites in agro

Andegauensi, & apud Vascones plurimas videre possis. Exeunt enim è trunco duro, crasso, & à terra cubitum prominenti caules permulti sursum erecti, fruticantes, atque interdum in seinuicem complexi, neque in terram prolabentes. Atque hæ quidem nunquam (nisi admodum vetulæ) palis fulciunt, aut in terram demittuntur, aut propagantur. Eas enim cum serunt aut ponunt, vnius tantum pedis interuallum inter malleolos aut viuiradices relinquunt: quo pacto hodie salices amerinas & viminales conseri videmus. Ita fit vt statim ab ipsa positione frequẽtentur, neque alia propagatione amplius egeant. Quin nec etiam pedamentorum aut fossarum ac stercoris multã & numerosam impensam per multos annos desiderant, vt hodie apud nos. Qui mos vtinã ab impostoribꝰ & negligẽtibus agricolis nunq̃ aduectus fuisset: aut ciues vinearũ impẽsas & reditus ac curam omnem hactenus reliquissent. Hoc enim pacto fit, vt deteriora omnia sint, quę prius diligentiori cura excolebantur.

His vero vitibus oppositæ, vites stratæ siue constratæ dicuntur ab antiquis agriculturæ scriptoribus: nempe eæ quæ ab enata stirpe, cõfestim veluti proiectę, per humum serpunt (inquit Columella) libro quinto, capite quarto. Non enim clauiculis suis quidquam apprehendere possunt, neque etiam ipsis pedamentis circumligatæ inhærere. Habent enim clauiculas

præter modū craſſas. Eas vites Andegaui currentes vulgo vocant, *uignes courantes*. fructum autem non adferunt qui delicatus, aut pręſtās iudicari poſſit: copioſum tamē vinum reddūt. Niſi quis malit (quod rectiꝰ crediderim) cōſtratas vineas appellari eas, quæ vbi à ſtirpe enatę ſunt, multis caulibus abſciſſis, & vno tantum relicto fructuario palmite, in terram conſternuntur, & ita ſerpere dimittuntur in longum: neque aliam præterea culturam deſyderāt, cuiuſmodi paſſim apud Andegauos vidimus & Rupellanos. Huiuſmodi autem vites iucūdiſſimum fructum adferunt, & data opera ita excoluntur. Harum vero culturam, & proſternēdi formam docet Columella lib. 5. cap. 5. eáſq; eodem loco proſtratas vites, cubantes, & iacētes etiā appellat. Tu eū locū diligēter videto.

Vitis ſiue vinea iugata, dicta à ſimilitudine militaris iugi: quod ita fiebat, vt duabus defixis in terram haſtis, tertia ſuperligaretur. Iugata vinea (inquit Columella) ita conſtituta eſt, vt etiam arari poſſit: eóque maiorem vbertatem conſequitur, quòd ſæpius & minore impenſa excolatur: plus aeris recipit, & altius fructum fert, & æqualius concoquitur: ſed difficilior eſt eius cultus. Itaque iugatæ vineæ, poſt arbuſtiuas, omnium ſublimiores erant, & quaſi iugum in ſummitatem quandam faciebant. Súntque ſine controuerſia inter pedatas vites connumerandæ. Iugationis autem ſpecies (in-

quit Varro) duæ ſunt. Vna directa, vt in agro Canuſino: nempe quæ ſimplici iugo porrecta erat. quodquidem iugũ ſimplex, cantherius appellabatur: vnde cantheriatæ vites, quæ ſimplici iugo porrectæ erant. Melius autem eſt in eis vinum, quando ſeipſas non obumbrãt (inquit Columella) aſſiduóque ſole coquuntur, & afflatum magis ſentiunt: pampinationi quoque ſunt faciliores. Altera vero iugationis ſpecies, compluuiata appellatur, à cauis ædium compluuijs. Eáque in longitudinem & latitudinem iugata erat, vt in Italia pleræque. Compluuiata vitis (inquit Plinius, libro [illegible]) vino copioſior eſt, dicta à cauis ædium compluuijs. Appellantur enim iugorũ compluuia, quæ in vtranque partem, dextram ſcilicet ac ſiniſtram, item etiam anterius & poſterius latius protenſa ſunt, vt (quemadmodum in ædificijs videmus) aquam vtrinque recipere poſſint. Atque vbi duæ materiæ per vnam partem iugi mittuntur, media pertica interueniat, directæ'ꝙ palmæ per iugorum compluuia decurranti, & veluti merſę cacuminibus in terrã deſpiciant. Huiuſmodi autem iugi vel compluuij formã videbis in paluſtribus noſtris Pariſinis ad Diuorũ Martini & Dionyſij portas. Solent enim ita vites diſponere agricolæ ad vuas omphacas recipiendas ac colligendas.

Vineæ autem non iugatæ & ridicis fultę, atque humilis, & quæ vinum (inquit Varro) a-

cratophorum miniſtrat,duę ſpecies. Altera (inquit idem author) in qua terra cubilia præbet vuis,vt in Aſia multis in locis: Altera,cum ea tantum remouetur à terra vitis, & ſurſum erigitur,quæ oſtenderit ſe afferre vuam. Sub quã vbi naſcitur vua, ſubijciuntur circiter bipedales è ſurculis furcillæ, ne vindemia pereat: & vindemia facta,deniꝗ diſcat pẽdere in palmã, aut funiculo,aut vinctu,quod antiqui vocabãt ceſtum. Simulac autem dominus vidit occipium vindemiatoris (hoc eſt vindemia ſtatim abſoluta) furcillas reducit hybernatum in te[illegible] ſumptu,eadem opera altero anno vti poſſit. Hæc Varro. Rectius autem mea ſententia deſcribi non potuit noſtrarum vinearũ forma,quæ furcillis nituntur,quemadmodum ipſe recenſet:deponuntúrque ridicæ aut furcillæ ſiue pedamenta,aut ſtatumina, ſtatim vindemia facta,ne pluuijs hyemalibus putreſcãt: vel in cumulos aggerantur,& ita ſimul aggerata in ipſa vinea relinquuntur , vt altero anno iterũ prodeſſe poſſint. Hac cõſuetudine (inquit ille) vtuntur Reatini,& hodie quoꝗ Romani,atꝗ adeo Parthenopæi. Cęterũ huiuſmodi vineæ, à latinis, pedatæ,hoc eſt pedamentis fultæ (quorum varias ſpecies poſtea declarabimus) à Gręcis autẽ characatę dicũtur. χάραξ enim ακος,à græcis pedamentũ,ſiue palus dicit̃. Vnde natũ ꝓuerbiũ, χάραξ τὴν ἄμπελον, ſubaudi ἐξηπάτησεν,hoc eſt, pal⁹ vitẽ accepit.

Vitis tripedanea, à ſpecie & menſuræ iucunditate nomen habuit apud antiquos: nempe ꝙ in altitudinem tripedaneam ad ſummũ creſcere ſineretur: vel quòd ita eſſet diſpoſita, vt inter quamlibet vitem trium tantum pedum interuallum æquale conſtitueretur. Huius vitis meminit Columella lib. 3. cap. 2.

Vitis autẽ tricenaria (quãdo neſcio quid affinitatis inter ſe habẽt ipſa vocabula) dicta ꝙ eius iugerum tricenas vini amphoras reddat, inquit Varro libro primo, capite 26.

Vites quoq; vnciariæ pari ratione à iucũditate ſpeciei dictæ: nẽpe quæ ita diſpoſitæ erat, vt inter quamlibet vitem, vnius iugeri vncia, interuallum æquale faceret.

Stephanitæ vites, hoc eſt coronariæ, à ſpecie quoque nomen habuerunt: nempe quæ per ſtatumina calamorum materijs ligatis in orbiculos gyróſque flectũtur: & materijs ſummiſſis, earundem ſtatuminibus per orbem & in coronam flectuntur (inquit Columella) cuiuſmodi pleraſque in Gallia Narbonenſi conſpeximus. quod ornatus & decoris gratia potius ab illis factum exiſtimo, quàm vt eam formam agriculturæ ratio requirat. Quinetiã non longe ab Aurelianenſi agro, vites iugatæ, ſiue ſimplici iugo cantheriatę, lõgius diſcurrere permittũtur, ne propter longam deerrationem imbecilliores fiant, & minus in fructu q̃ in materia valeãt, per ſingulos cantherios, aut ad ſummũ

ſecundo cuiqꝫ cantherio , vitis ramũ in gyrũ, & coronam reflectũt,ac deinde longius ſerpe- re ſinunt vſque ad extremũ. Eas vites certe ſte phanites & coronarias iure dicere poteris: quã dò non ornatus ſolum, ſed etiam vtilitatis gra tia fiãt. circum ipſas enim coronas, permultos ſemper ocellos & fructuarios quidem eos cõ- ſpicias. quęquidẽ coronę ſi nõ fierent, neqꝫ vllo pacto reflexa vitis formaret: potentiores qui- dem ramos & robuſtiores materias ederet, mi nus autẽ fructus quotannis redderet.

Inſanæ vites dictæ quibuſdam, quæ ad florẽ vſque fructum tantum perducunt (inquit Bar- barus) Quinetiam eſt vbi Plinius inſanas vi- tes, triferas appellet, quoniam in his alię ma- tureſcũt vuę, aliæ turgeſcunt, alię tantũ florẽt. Smyrnæ autem triferam vitẽ à ſe viſam Mar- cus Varro prodidit.

Vites gemellæ dictæ, quæ gemellas vuas fe- runt, *uignes gemelles*. Colu. lib. 3. cap. 1: Verũ & aliæ duæ geminæ , quæ ab eo quòd duplices vuas exigunt: gemellæ vocantur. Plinius: Ge- mellarum nomen vuæ ſemper geminæ dede- re: earũ aſperrimus ſapor, ſed vires præcipuę.

Veniculæ vites Plinio, ſiue venuculę aut ve- nũculę Columellæ, dictæ, quæ vuas ferrent tẽ- poribus hyemis durabiles, quas vaſis cõditas (vnde ollares vuæ, Horatius:

Venicula conuenit ollis.

de quibꝰ poſtea) in tẽpus hyemis aſſeruabãt, vt

venderẽtur:atq; hinc fortaſſis nomẽ tractum. Huiuſmodi autẽ vuas Veneti Marzeminas appellãt vulgo. Antiqui etiã Sirculas,& Staculas, & Numiſianas,pro regionũ cõſuetudine.Plin. lib.14.ca.2:Veniculã(inquit)inter optime deſ floreſcẽtes,& ollis aptiſſimã.Cãpani malũt ſirculã vocare,alij ſtaculã,Tarracini numiſianã, nullas vires ꝓprias habentẽ, ſed totã perinde ac ſolũ valeat.Col.autẽ lib.3.cap.2:Scirculam & ſticulã vocat.Vnde quid conijciã plane non habeo,in tanta vocum corruptione.

Vitis ad eſcã,ſiue eſcaria appellata,que pleſrunq; ſiue in pergulis (vnde pergulana dicta) ſiue etiã in iugis,& cõpluuijs ſerebatur,vt eſui tantũ eſſet,& ad eſcã vẽderetur,priuſq̃ vindeſmiæ fierent.Ad eſcã(inquit Colu.) nõ expedit inſtituere vineta, niſi cũ ſuburban⁹ eſt ager,vt raro poſtulet inconditũ fructũ mercantib⁹ veſlut pomũ vendere.Cibariã Plinius appellat,cuius generis eſt(inquit) horconia agro Campaſno familiaris.

Spionia vitis,quam Plinius ſpineã à quibuſdã vocari tradidit,omniũ abũdãtiſſima,& vino & vuarũ magnitudine erat,magis tamẽ vuarum magnitudine.Pli.lib.14.cap.2:Aeſtũ fert ſpioſnia,quam ſpineam quidã vocant, autumniſq; & imbribus pingueſcit, quinimo nebulis vna alitur,ob id Rauennati agro peculiaris. Hinc Dapſilem ſpioniam vocauit Columella, hoc eſt ſucco abundantem & fertilem: hoc enim

dapſilis vitis ſignificat à dapibus. Spionia(inquit)dapſilis muſto, & ãplitudine magis vuarum q̃ numero fertilis. Vnde Spionicus guſtus:hoc eſt,qui vuæ ſpioniæ eſt,fortaſſis autẽ quòd agreſtis pruni(quæ ſpinus dicitur)guſtũ referat.bruſcum & garbum Itali vocant.Itaq; ſpineus guſtus à vite ſpinea dicendus eſſet,niſi illud nos diuinare quiſq̃ dicere poſſit. nã nihil temere proferre velimus. Columella. Iam & illud magnæ dotis eſt, poſſe guſtum cuiuſque generis non miſtum,ſed verè merum condere, ac ſeparatim reponere: ſiue eſt ille Bituricus, ſeu Balnicus, ſeu ſpionicus.

Biturica autem vitis, *uigne de Bourges*, à gente nomen habuit. Antiqui enim noſtras vites Gallicas in honore habebant, quòd fortaſſis per id tempus excellẽtes eſſent & accurata diligentia excolerentur. Vnde Bituricæ fructib9 optimę dicũtur Columellę lib.3.cap.21.& Plinio lib.14.cap.2.Quemadmodũ & Allobrogicę,quòd apud Gallos Allobroges(qui Delphinates hodie dicuntur) fortiſſimæ & laudatæ eſſent, *uigne de Daulphine*. Allobrogica vitis(inquit Plinius)frigidis locis gaudet, gelu matureſcens,& colore nigra. Nunc autẽ earum vitium nomen nondũ penè excidit:ſed fortaſſis minus diligẽter vites illic excolũtur.aut quòd bellorum periculũ peritiam excolendi agricolis adempſerit:aut quòd ſolum ſit corruptum & noua culturæ ratione deuaſtatum.

Rhetica quoq; vitis, ab antiquis celebrata, quæ hodie etiam apud omnes in honore habetur. eſt autẽ Germaniæ ſuperioris, vel à Rhetis populis dicta, vel à Rheni Germanici fluminis vicinitate. *uigne de Rin*. Rhetica vitis (inquit Plinius) temperatis locis naſcitur.

Græculæ vites dictæ, quę in Græcia creſcebant: cuiuſmodi erant, inquit Columella, Pſythiæ & Sophortię, quę probabilis guſtus habebantur: ſolum enim apud Gręcos etiam hodie valentiſſimũ & generoſum eſt admodum, pręſertim in quibuſdam regionibus [illegible] Græculũ Romæ celebratur, & quod Monemuaticum Venetijs dicitur, vulgo Maluaticũ appellatum. Plinius de gręcula vite ſic loquitur: Gręcula (inquit) vitis: non inferior Aminæis bonitate, prætenera acino, & vua tam parua, vt niſi pinguiſſimo ſolo valere non poſſit.

Thaſiæ præterea vites, græculæ, hoc eſt in Græcia naſcẽtes, dictæ, cõſimili ratiõe, à Thaſo inſula quę eſt in mari Aegeo. quarũ vitium mentio fit à Columella lib. 13. cap. 23. Virg. Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ. Vnde Thaſiũ vinum Plinio lib. 14. cap. 7.

Mareotides etiam græculæ vites & vuæ dictæ, à Mareotide parte Epiri, in qua vinum optimũ apud antiquos naſcebatur. Harum vitium meminit Columella cap. 2. lib. 3.

Baſilica vitis, ab inſigni & larga vini copia quam reddebat nomẽ habuit, & nobili ac forti

æstuum & austrorũ præter cæteras tolerãtia: vt quasi regia diceretur. Plinius lib. 14. cap. 2: Basilicam Dyrrhachini celebrãt, Hispaniæ cocolobin vocant (Columella colubem appellari tradit) grauior vua, æstus austrósq; tolerat, capiti inimica, copia larga. Basilicum huiusmodi vitis genus vocauit Columella lib. 3. cap. 4.

Aminęa vitis, inter cæteras generosa, sed alba apud antiquos: ab Aminæa regione (inquit Macrobius) appellata: fuerunt autem Aminęi populi, vbi nunc Falernum est. Virg.

[illegible] vites firmissima vina.

Principatus (inquit Plinius) datur Aminæis, propter firmitatem, senióque proficientem vini eius vbique vitam. Quinque eius genera. Ex ijs germana minor, acino melius deflorescit, imbres tempestatésque tolerat: Non item maior, sed in arbore q̃ in iugo minus obnoxia. Quidam Aminæas vites & vuas dictas putãt, quasi sint sine minio, hoc est rubore, nempe q̃ album vinum reddant & proferant.

Eugeniæ vites, siue vuæ, dictę generosæ, *vignes franches & de bons complantz*, quasi nobiles, & inter cæteras insignes. εὐγένεια enim Græcis, nobilitas dicitur. Itaque Euganeæ aut eugeniæ appellatæ, quòd vinum generosum fundant: sicut & Euganei populi, à generis præstantia denominati. De huiusmodi autem vineis, videto Columellam de arboribus capite septimo. Eugeniam vitem (inquit Plinius)

Taurominitani colles cum generoſitatis cognomine miſere Albano tantum agro, quoniam tranſlata ſtatim mutatur. Nanque eſt aliquibus tantus locorum amor, vt omnem in his gloriã ſuam relinquant: nec vſquàm tranſeant totæ. Feruentibus denique locis eugeniã vitem naſci idem author recenſet.

Argitis vinea, ſiue etiam vua, inter minores habetur: quòd arboribꝰ (vt inquit Columella) non vſqueadeo apta ſit, ſed iugo amicior, humillimiſque tabulatis aptior, terræ mediocritate lætatur, quemadmodum [illegible] pingui, nimijs viribus luxuriat: in macra, tenuis & vacua fructu venit. Videtur autem à candore (qui Græcis ἀργὸς dicitur) nominata: vel potius ab Argo vrbe Græciæ, vinorum generoſorum fertiliſſima: vt etiã hodie ex collibꝰ ſibi vicinis, fortiſſima & potẽtiſſima vina adferantur Romam. Virgi.

Argitiſq; minor, cui non certauerit vlla
Aut tãtũ fluere, aut totidẽ durare per annos.

Vitis vehemens & multa materia frondens Columellę dicitur, quæ in terra denſa creſcit, & robuſta eſt, ac potẽs, tam in vino quàm etiã in materia. *uignes fortes & puiſſantes en bois.* lib.3.cap.1. Terra denſa (inquit) dabit vehemẽtem vitem, & multa materia frondentem.

Vitis fœcunda, *uigne de bon raport*, dicitur copioſa, fructifera, & vberẽ fructũ reddẽs: qua ratione etiã infœcunda, quæ parũ aut nullum

fert fructum,neq; culturæ æquale beneficium reddit. Columella libro tertio, cap. 16. *uigne de mauuais raport.*

Vitis autem luxurioſa ſiue luxurians, quæ nimium luxuriat & abũdat,ac veluti ſylueſcit, vel in fructu,vel etiam in folijs aut frondibus emittendis. *uigne trop chargee de bois, fruict, ou fueilles.* Colu. lib. 4. cap. 11: Nos autẽ magiſter artiũ docuit vſus primi anni malleolorũ formare incrementa : nec pati vitem ſuperuacuis frondibus luxuriantem ſylueſcere. Idem lib. 4. [illegible] vitis, niſi fructu cõpeſcitur, male defloreſcit & in materiã frõdẽmq; effunditur: hoc eſt, niſi abundantia fructuariorum oculorum liberetur, male florem amittet, neq; poſtea fructũ oſtẽdet. præterea tota, in frondẽ & materiã non etiam in fructum abibit ac cõſumetur. Quemadmodũ idem author luxurioſas vel luxuriantes palmas & ſegetes dixit, hoc eſt, fructu nimio, vel nimia fœcunditate abundantes, vnde poſtea ſterileſcere poſſint, Virgilius:

Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba.

Defloreſcens vero vinea, dicitur, quæ iam in fructum trãſit, & florem deponit atque exuit. *uigne qui pert ou oſte & laiſſe ſa fleur.* Quemadmodum floreſcere eleganter dici poteſt, cũ florem induit, & in florem abit, *uigne qui entre, ou eſt en fleur.* Pli. lib. 17: Peſſimum (inquit) eſt inter omnia, cũ defloreſcentem vitẽ & oleam

percutit imber:quoniã ſimul defluũt fructus. Pulchrè quidem defluere fructum dixit. Eſt autem id(vt obiter dicam)quod vulgus noſtrũ vocat,*couler*.Vnde nõ inuenuſtè dicere poterimus,à vineis fructũ defluxiſſe,cũ poſt depoſitum aut exutum florem, per malam aeris tẽpeſtatem,& imbres nimios,fructũ poſtea nullum oſtendunt,*uignes coulees*.

Vitis ordinaria,quæ paribus ordinibus aut in quincuncem aut in decuſſim ſata eſt.Coæquato(inquit Columella)deinceps paſtinato, malleolus ordinarijs vitibus interſerẽdus eſt, eúmq; ſat erit medio ſpatio,[illegible] vites, per imam lineam depangere. Ita quoq; & ordinaria ſemina eodem loco,nempe lib.3. cap.16.appellat,quæ in ordinẽ ſerũtur ęqualibus interuallis: quæquidem æqualia interualla, & veluti media ſpatia inter vitiũ ordines, interordinia appellabantur.*des adoz*.De quincuncis autem ratione,& more formandarum vel ponendarum in quincuncem vitium, & arborum,ſatis in ſeminario diximus.Plura autẽ qui volet,legat cap.15.lib.3.Columellæ.

Vitis nouella,*ieune uigne, uigne nouuelle*,nõ nulli vocãt,*des plantes,ou noueaux complantz*. Nempe quæ vitis recẽs poſita eſt,& multorum annorum nõ eſt,atq; adhuc tenera.Virgi.

Atq; mala vites incidere falce nouellas.

Vineas nouellas appellauit Cato cap.33:Vineas(inquit)nouellas alligato crebro, ne cau-

les ſatæ perfringantur. Col. Vineam nouellam omnes gemmas agere ſinito. Ab his vineis nouelletum dictum, in quo vites nouellæ conſitę erant, quaſi nouellarum vitium ſeminarium. Paulus iureconſultus: Veluti (inquit) ſi nouelletum in fundo ſatum ſit.

Vitis aut vinea veterana, quæ multorũ annorũ eſt, & iam induruit. *uigne faicte & acouſtumee au labeur.* Si ſunt (inquit Columella lib. 3.cap.21.) veteranæ vineæ, ſeparatorũ ſurculorum cuiuſque generis ſingulos hortos inſerores. Itaq; vides quemadmodum in hortis, [illegible] vel poſt hortos, etiã vineæ conſerebantur. Idẽ autem author eiuſdem libri cap. 15: veteranã vitẽ ait totam exputari ſolere, & ad vnã materiam firmiſſimam redigi. Vineam etiam veterem vocat. Veterem (inquit) vineam ſi in ſummo radices habebit, reſecare nolito.

Vinea valẽs & iã cõſtituta, *uigne nouee, & en ſa force.* nẽpe quæ iam conſtitit, vt neq; amplius nouella, neq; etiã vetus aut veterana dicẽda ſit. Columella: Iugerum valentis & iam cõſtitutæ vineæ, quatuor operis putatur & alligatur.

Capitatæ vineæ, à culturæ ratiõe appellatæ, nẽpe quæ creſcũt in caput, & robur craſſitudinis accipiunt in ſtirpe. *uignes de ſouche.* Alij (inquit Columella) capitatas vineas, alij brachiatas magis probant.

Brachiatas autẽ vocat, quæ in multa brachia cõponũtur, vt in ſumma parte, qua deciſa no-

uella vitis eſt, quicquid circa cicatricẽ citaue-rit, conſeruari, & in quatuor brachia pedalis menſurę diuidere cõueniat: ita vt omnem par-tem cæli ſingula brachia aſpiciant. *uignes ra-mees, & eſtãdues.*

Vites præcoquæ, à celeritate ꝓferẽdi fructũ nomẽ habẽt, qua ratione ipſę quoqꝫ vuę pręco-quæ, & fructꝰ præcoces, & præcoqua ſiue præ-cocia poma appellata, vt in ſeminario dictũ eſt. Præcoques (inquit Col.) vites dictæ, quarũ ma-turitas fructꝰ pręcurrit hyemẽ, *uignes haſtiues.* Vnã etiã vitẽ pręcocẽ (inquit idem) nobis ante hoc tempus incognitam græca conſuetudine dracontium vocari cõperimus, quę fœcundi-tate iucũditatéve, arcelacę, baſilicæqꝫ, & Bituri cę comparari poſſit.

Pręciæ à Plinio eędẽ vites (ni fallor) appellã-tur, quaſi præmaturæ. Et præciæ (inquit) duo genera, magnitudine acini colũtur: quibꝰ mate ries plurima, vuáqꝫ ollis vtiliſſima, folio apio ſimilis: vnde præcias & purpureas vuas lau-dauit Virgilius.

Heluolæ vites, quæ & Variæ (inquit Colu-mella) ab heluo colore, qui eſt medius inter ru fum & album, nominatæ: neqꝫ enim purpureæ erant, neque nigræ: & acinorum colore mha-bebant ex rufo albeſcentem. Sunt heluolæ vi-tes, quas nonnulli varias appellãt: neque pur-pureæ, neqꝫ nigræ: ab heluo (niſi fallor) colore vocitatę. eædẽ etiã helueolę dicebãt. Inſignes

colore inter purpureas nigráſq; medio heluolæ, ſępius variãti (inquit Pli.) Et ob id varianę à quibuſdã appellatę. Itaq; heluolæ, & helueolæ: itẽ etiã variæ, & varianæ, eædẽ vites dicebant.

Vernaculæ dicũtur, quæ cuilibet prouinciæ peculiares ſũt. Et hactenus (inquit Plinius) nobilitas datur peculiaribus atq; vernaculis Italiæ: cæteræ aduenere Chio, Thaſóve.

Inerticula vitis dicta, quòd iners ſit in neruis tentandis: hoc eſt, cuius vinũ potum, ebrietatem non inducit. Vnde (inquit Plinius) verius ſobria diceretur, nam Græcis ἀμέθυστος dicta, quaſi ebrietati obſiſtens, vel reſiſtens: quemadmodum & lapillus ille vulgaris, quem vulgus noſtrũ corrupte amathyſtum vocat. Columella: Inerticula tamen nigra (quam quidã Græci Amethyſton appellant) poteſt in ſecũda quaſi tribu eſſe, quòd & boni vini eſt, & innoxia: vnde etiam nomen traxit, quòd iners habetur in tentandis neruis. Plinius: Inerticulam è nigris appellauere: iuſtius ſobriã dicturi, inueterato præcipuè cõmendabilem vino, ſed viribus innoxiam, ſiquidem temulentiã non facit.

Heluenaca vitis, fertilitate apud antiquos maxime commendabatur: cuius cultura tamen Italiæ maxime repugnabat (inquit Celſus) nec alia macri ſolo familiarior. Tria eius genera. Maiores duæ, quarum altera quam (inquit Columella) Galliarum incolæ emarcum vocant (Plinius, arcam) non vſqueadeo fœcun

da eſt, & vini mediocris, ſed hauſtu gratius vinum præbet. Alteram longam appellant, eandémque auaram, ſordidi vini, nec tam largi quàm ex numero vuarum, quas prima ſpes promittit. Minima & optima è tribus facillime folio dignoſcitur, nam rotũdiſſimum omnium id gerit, & circinnatum: atque hoc eſt laudabilis, quòd ſiccitates maxime perfert, ac frigora ſuſtinet &c. Videto Columellę locũ.

Fæciniæ vites dictæ, ſiue vuæ (inquit Columella) quòd plus quàm cæteræ fæcis adferũt: id tamen incommodum repenſant vuarũ multitudine, quas & in iugo, ſed & in arbore melius exhibent.

Apianis vitibus & vuis (inquit Plinius) apes cognomẽ dedere, præcipue earum auidæ, *uignes muſcadettes*. Earum autem tria genera. Duæ quidem lanatæ (hoc eſt quę lanugine pubeſcunt) diſtant autem inter ſe, quòd altera celerius matureſcit, & magis præcoqui ſit fructus: altera item, tardius cariem vetuſtatis recipit: tertia vero, nudis folijs eſt. Et ea quidem omniũ generoſior eſt (inquit Columella) õnes tamẽ feraces, iugóꝗ & ſatis arborib⁹ idoneæ

Nomentanæ vites, vini nobilitate ſequuntur Aminęas, fœcunditate vero etiam præuenlunt: quippe cum ſe frequenter impleant, & id quod ediderunt optime tueãtur. Nomentanæ (inquit Plinius) Aminæis proximę ſunt, rubente materia, quapropter quidã rubellas ap-

pellauere vineas. Eæ nimis fertiles vino, acinis & fæce nimiæ &c. Ita dictæ à Nomēto oppido in Latio, quod non procul erat ab vrbe Roma.

Mumiſianæ vites fortaſſis appellatæ, quaſi Numidianæ, à Numidia: nonnulli tamen Nurſianas dici volunt, à Nurſia antiquo Vmbriæ oppido. Quicquid ſit, vuas ferebant ollis aptas (inquit Columella) quemadmodum & Venuculæ. Tarracini (inquit Plinius) Numiſianam vitem celebrant, nullas vires proprias habentem. Sed totam perinde ac ſolum valeat.

Murgentina quoque vitis, à loco Siciliæ inſulæ dicta: in qua (inquit Plinius) potiſſima eſt, quam eandem etiam Pōpeianam ab aliquibus vocatam aſſeuerat, in Latio maxime feracem.

Albuelis vitis Celſo, in colle quàm in campo vtilior eſt, in arbore quàm in iugo, in ſumma arbore quàm in ima ferax, materiæ frequentis & vuæ.

Viſula vero vitis, arboribus imis (inquit Plinius) fertilior erat, & amicior iugo quàm arboribus: terræ'que mediocritate lætatur (inquit Columella). nam in pingui, nimijs viribus luxuriat: in macra, tenuis & vacua fructu prouenit.

Vinea conſeminea, dicta, quæ tantum vnius generis vel notæ ſeminum aut ſtirpium cōſita erat: vel vnius tantum ſpeciei vites, hoc eſt malleolos, vel ſurculos oſtendebat: vt aut

Apianum vinum ſimplex,aut fæciniũ, nõ etiã ex Apiano & fæcinio mixtum proferret. *uigne qui n' a qu' une ſorte de complantz*. Columella: Iam illa generum ſeparatio, ſummam commoditatem habet, quòd vinitor ſuam cuique facilius putationem reddet,cum ſcit cuius notæ ſit hortus quem deputet (de horto autem vineis conſito intelligit) Idque in vineis non conſemineis obſeruari difficile eſt : quia maior pars putatonis, per id tempus adminiſtratur, quo vitis neque folium notabile gerit: ac multum intereſt,pluréſne an pauciores materias,pro natura cuiuſque ſtirpis,vinitor ſummittat,prolixíſve flagellis incitet, an anguſta putatione vitem coerceat. Eædem quoque vineæ conſeminales eidem authori appellatæ, quarum (inquit libro duodecimo,capite quadrageſimoſexto)non eſt tam firmum vinum, quàm ſi per ſe ſyncerũ Aminæum vel Apianũ aut etiam fæcinium condideris.

Caluata vinea Catoni (ni fallor)dicta,quæ rara erat,& interuallis rarioribus conſita,neque vſqueadeo frequens atque aliæ.vel ſi mauis,vitis caluata eidem appellata,quæ pampinos,vel flagella,aut ſurculos gereret min⁹ foliatos,minúſque folijs onuſtos, quàm cæteræ: vt,quemadmodum in caluitio capilli deſunt, ita etiam ijs vitibus folia deeſſe viderentur. Cato cap.trigeſimotertio: Si vinea à vite caluata erit:ſulcos interponito,ibíq; viuiradicem

ſerito, vmbram ab ſulcis remoueto, crebróque fodito. Hæc eadē verba habet Pli. lib. 17. c. 22. Hactenus vitium & vinearū vocabula tracta-uimus. Nunc vero ad earum conſitiones & poſitiones varias, ex ordinis noſtri inſtitutione veniendum.

Verba vinearum

CVLTVRAE PROPRIA.

Conſtituere vel inſtituere vineas dicebant antiqui, quod nos vulgo, *faire une terre en uignes, faire des cloz des uignes, ou des uignobles*. Qui vineam aut arbuſtum (inquit Columella libro tertio) conſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit. Seminaria autem vitium vulgus noſtrū vocat, *des pepinieres*. Nempe in quibus acini proiecti, eò altitudinis creſcunt, vt poſſint deinde in vinetum tranſferri, & excoli. id autem quod ex acinis ſuccreuit, ruſtici noſtri appellant *des ieunes plantes*. Latini, vt Columella libro tertio capite decimo, dicunt ſemina.

Conſerere vineas, *planter des uignes*, quemadmodum & arbores etiam dicimus: cum ſemina vitium terrę mandamus, ac deponimus vel pãgimꝰ. ea enī vocabula vinetis cōueniūt. De conſerendis vineis (inquit Columella) librum ſcripſimus cōpluribus agricolatiōis ſtudioſis.

Inde fundus vineis cõſitus, *ung heritaige en uigne ou de uignes*. Græcinus declarat (inquit Columella) Paridium quendam Veterenſem, vicinum ſuum, duas filias, & vineis conſitum habuiſſe fundũ. Ponere quoqꝫ & diſponere eidem authori dicuntur eadem ratione ac loquendi forma. Et nos (inquit) Publi Syluine, magno animo vineas ponamus, ac maiore ſtudio colamus. Vnde poſitio ſeminum dicta. Nam ponere ſemina, id eſt, quod vulgus vocat, *faire des plantes*. Nec ſane (inquit Columella) poſitio ſeminum ſibi altũ cubile ſubſter[illegible] verum abunde eſt ſemipedaneam cõſitis reſolutam vitibus terram ſubijcere, quæ velut hoſpitali atqꝫ etiam materno ſinu recipiat incrementa virentium. Id certe etiam deprimere ſemina in regeſto dixit idem author. Regeſtum autem appellat, terram è ſulcis egeſtam, cum ager bipalio mouetur, & ita egeritur humus, vt ſolum tumidiꝰ appareat. Illuc poſtea ſua ſemina depangunt, & veluti in cubili quodam ſubſternunt.

Atqui ea quidem pangendarum vinearum ratio, paſtinatio dicitur. nempe cum ipſa ſemina ſcrobibus demittũtur in regeſto. Paſtinare enim, eſt ſcrobes in agro facere ad pangendas & deponẽdas vineas: & ſemina paſtino pangere. Nam paſtinũ (inquit Columella lib. 3. cap. 18.) vocabant veteres agricolę, ferramentum bifurcum, quo ſemina panguntur. qua ratione

vulgus noſtrum, *houer*, ab inſtrumēto deductū vocabulum habet. Nempe à paſtino fortaſſis, quod illi vocant *vne houe*. de quibus inſtrumētis poſtea.

Semitare vineas, & limitare, Plinio lib. 17. cap. 22, eſt diſtinguere per interualla & ſemitas. quod ordinare vineam parib⁹ interuallis dixit Columella lib. 3. cap. 13. Multi tamen (inquit ille lib. 5. cap. 5. cum de ordinibus vinearum loquitur) ordines ita diſponunt, vt per rectam lineam binos pedes, aut vt plurimum ternos inter ſemina relinquant: tranſuerſa rurſus laxiora ſpatia faciant, per quæ, vel foſſor, vel arator incedat. Cæterum extremos vinearum ordines appellauit Virgilius antes, ἀπὸ τȣ̃ ἀντιϛήκειν, hoc eſt ab anteſtando, vt interpretatur Seruius:

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

Quidam tamen interpretantur lapides eminētiores, qui interponuntur ad materiam ſuſtinendam. Porrò autem ab ordinibus, ordinaria vitis appellata. Malleolus (inquit rurſus Columella) ordinarijs vitibus inſerendus eſt.

Limitare autem vineas decumano, eſt ſemitis, vel decumanis diſtinguere: hoc eſt, ita limitare, vt ab ortu ad occaſum tendāt. Limes enim ſecans agrum ab ortu ad occaſum, Latinis decumanus dicitur. Quemadmodum eijſdem cardo appellatur, limes per agrum currens à ſeptentrione ad meridiem. Columella:

Iuxta decumanum atque ſemitas,palmites intrinſecus flectendi ſunt.Plinius ait, aperte vineas quintanis ſemitari , hoc eſt, vt in quinto quoque palo ſingulę iugo paginę includantur. id vero à Columella libro tertio,capite vigeſimo , ſemitis ſiue ſemitanis diſtingui dicitur. Idem quoq;,libro duodecimo,capite quinquageſimotertio,decuſſare vineas dixit:hoc eſt in ſtellam deformare ac ducere:& facere vt ordines vitium,literæ græcæ figuram referant,ad ornatum . Quemadmodum latius, & vberius in ſeminario noſtro docuimus.

Frequentare vineam nouellam , & annicu-lam, vulgus noſtrum populare vocat . *peupler une uigne*.cum multis malleolis,qui pręſidiarij vocantur (vt ſuperius viſum eſt) propagatis, fit frequentior,vt altero anno plures oſtendat propagines. Fit autem id maxime poſt vindemiam.Nam cum annicula vitis, menſiúmque ſex (inquit Columella) ad vindemiam producta eſt,ſublato fructu, protinus frequentanda eſt , & præſidiarij malleoli propagandi ſunt, qui in hunc vſum fuerant depoſiti : vel ſi ne hi quidem ſunt , ex ordinaria vite in alterum palum mergus eſt attrahendus.

Fodere vineam nonnihil cum paſtinatione commune habet.noſtrũ vulgus dicit *houer des premieres ou groſſes facons*:nempe cũ prima cultura vineæ datur : vnde omnes arationes vinearũ,foſſuræ dici poſſunt,*toutes facons*. Finis

enim fodiendi vineam,nullus eſt(inquit Columella) nam quanto ſæpius foderis,tanto vberiorem fructum reperies.Vineas nouellas (inquit Varro libro.1.cap.31.) fodere aut arare, poſtea occare oportet.

Eſt autem occare ab occidendo deductum vocabulum, nempe cum agricolæ glebas confringunt ſecunda aratione,& ita comminuũt, vt eas occidere videantur. Puluerationem vocat Columella lib.11.cap.2.his verbis: Sed frigidioribus (inquit) regionibus , puluerationẽ faciunt,quam vocant ruſtici occationem: cum omnis gleba in vineis refringit , & reſoluitur in puluerem.id vulgus noſtrum iterare vocat, *biſner*,à bina aratione,hoc eſt ſecũda, deducto vocabulo.quidam vocant *eſcrotter*.

Puluerare autẽ (ne quis fallatur) ſecus accipit Plinius. Sunt enim (inquit) qui puluere quoque vuas ali iudicent,pubeſcentéſq; puluerent, & vitium arborúmq; radicibꝰ puluerem aſpergant.Quod certũ eſt Narbonenſi prouinciæ,& vindemias certiꝰ ſic eo coqui,quia plus puluis ibi quàm ſol confert.Erit itaq; puluerare Plinio , puluerem ex glebis ſuper ipſis vuis excitare,vt deinde matureſcant.Nam & puluerem excitare dixit Columella: Vites (inquit) poſt meridiem fodito, puluerémque excitato. ea res & à ſole,& à nebula maximè vuam defendet.

Secundam præterea arationem , repaſtina-

tionem etiam appellare poſſumus. Eſt enim repaſtinare, iterum vitem paſtinare, nempe cum refoditur. Vel ſi (inquit Columella) eodem loco quo vineam ordinaturus es, facere voles ſeminarium, tribus pedibus altè repaſtinabis iugerũ operis octoginta &c. Repaſtinari igitur vites dicuntur, cùm refodiuntur. Conſuetudo autem repaſtinare vocat, quicquid emoti terreni vineis præparatur.

Fodere tertiam foſſuram dixit Columella, quod noſtri tertiare vocant, *tercer*. Quæ cultura tertia vineis adhibetur, ſimulatq; iam vuæ variari cœperint, inquit ille.

Cęterum foſſuras omnes vinearũ, quas vulgus noſtrum vocat, *facons*, Columella operas appellat, cum antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus. Iugerum (inquit) vineæ, quatuor operis ablaqueatur, quinq; foditur, tribus occatur. fodiebatur autem terra vinealis bidẽtibus, apud antiquos interdum, quod noſtris tantum agricolis relictum eſt. *bouer*. Interdum etiam arabatur, & aratro colebatur: vt in Campania. cuius loci agricolæ, inquit Virgilius, imitabantur arando quod alij paſtinando. illic enim ſolum putre & per ſe quodam modo reſolutum eſt. Neque vero hac molitione terræ vtebantur Campani, quia facilitas eius ſoli minorem operam deſyderabat: in alijs autem prouincijs dẽſior ager, & ſolum contumacius maiorem poſcebat impenſam. vnde quod nos

paſtinando efficimus (inquit Columella) externarum gentium agricolæ paſtinationis expertes, ſulco facto conſequebantur : vt laxius ſubacto ſolo deponerẽt ſemina. Itaqꝫ vt in ſummam contrahamus, vineæ iugatæ (quæ niſi locis facilibus, & fertilibus proueniebant) apud antiquos, vt etiam nunc apud Italos, item etiã arbuſtiuæ aratris quidem excolebantur: quòd ipſa vinearum capita & brachia ſurſum erecta ſine vlla extantia neqꝫ aratro neque bubus obnoxia eſſent. Alia autem vinearum genera, ali[illegible] culturam poſcebant, vt aut bidentibus foderentur, aut ſulcis factis excolerent, & ponerentur: quemadmodum hodie fit apud nos: cuius culturæ modum ac rationem ab antiquis obſeruatam, quóqꝫ more fiebat, videto apud Columellam lib. 3. cap. 13.

Mergis propagare vitem dicũtur vinitores, cum eam iuxta ſuum adminiculũ incuruãt, ac ſic perducitur vitis, ad vacantẽ palũ. *prouigner.* Inſtar enim arcꝰ curuatura fit in mergo, & ex arcu euocatur materia, quæ protinus applicata ſuo pedamento, ad iugum trahitur: atqꝫ hoc pacto propagata vitis, celerrime prouenit (inquit Columella. lib. 4. cap. 2.)

Supplantare autẽ dixit idem author lib. de arboribus, cap. 7, pro eo quod eſt explãtare, deluxare, & proſternere, quẽadmodũ in palæſtrico curilíqꝫ certamine luctãtes aduerſarium & curſorẽ ſuperant, ſubductíſqꝫ pedibus ad terrã

arietāt, quod grece dicitur ὑποσκελίζειν. Dixit igitur Plinius, vuas ſupplantat, hoc eſt lædit, conuellit ac delumbat.

Sternitur vero vinea factis ſulcis, vt renouellari poſſit, *abbaiſſer*. Columella: Vetus (inquit) vinea, ſi non aridos in corpore habet trūcos, & flecti poteſt: factis ſulcis optime ſternitur, atque ita renouellatur. Idem proſternere in terram vineas dixit: Omnem (inquit) viridem ſuperficiem intorquere, & in terram proſternere oportet. Vnde proſtrata vinea appellata, quæ nobis hodie frequentiſſima eſt. Submittere quoqꝫ propaginem vel pampinum vitis pro eodem dixit idem author lib. 3. cap. 6. & libro quarto, capite ſexto.

Putare vineas, eſt ſarmenta inutilia, vetera, male nata, contorta, falce vinitoria præcidere, quod vulgus noſtrum vocat, *tailler*. Columella: Cum vitem putabis, inter duas gemmas ſecato, nam ſi iuxta ipſam gemmam ſecueris, laborabit, nec materiā citabit. Græci ἀμπελουργεῖν vocant, id eſt ſarmēta expurgare, quę vitē enecāt, nempe τὰ ἐμποδίζοντα τοὺς καρποὺς ἀφαιρεῖν (inqt Budę⁹ noſter) vn̄ ἀμπελουργία, putatio vitiū græcis dicitur, quæ & κλάσις à Theophraſto appellatur. Attōdere & interradere dixit Plinius. Oleæ (inquit ille) attōdent ſicut & vites, atqꝫ etiam interradi gaudēt. Virgilius, falce incidere:

Atqꝫ mala vites incidere falce nouellas.

Exputare quoq; vitem dixit Columella, cum materia ferro coercet, ad secũdã, interdũ vsq; ad tertiã gẽmã, quò robustiores palmites agat. Insecare quoq; pro eodem idem accipit libro quarto cap. 15: Sequente deinde anno (inquit) insecatur superior pars curuaturæ vsq; ad medullam, ne totas vires matris propagatum flagellum in se trahat. Amputare item etiam pro eodem sumitur: Tempus (inquit Columella) non aliud magis idoneum est hunc mergum amputandi, quàm ab idibus Octobris, in idus Nouembris.

[illegible]

Post putationem (inquit idem author) ablaqueare vitem incipito. Nam iugerũ vineæ (subdit postea) quinq; operis ablaqueatur, quinq; foditur, tribus occatur. Ablaqueare autem, circunfodere est, nostri discalciare vocãt, Itali excodicare, vt docet Palladius, id est, circa vitis codicem, dolabra terram diligenter aperire, & purgatis radicibus, velut lacus circa ipsas effodere, vt solis teporibus, & imbribus prouocentur. Nam locis quibus clementia hyemis patitur (inquit Columella) adapertas vites relinquere & tota hyeme ablaqueatas habere, eas conueniet. Itaq; à lacubus deductum vocabulum, queẽadmodũ latius in seminario diximus.

Post ablaqueationem autem, resecabatur vinea, siquãdo opus erat: nempe cũ radices quæ in ablaqueationę apparebãt, vinitor persequebatur, & summas earum partes (quas æstiuas

ruſtici appellant) reſecabat,quę ſic reſectę mol leſcunt,nec vltra vitibus obſunt. Vineam veterē,boni generis (inquit Columella) circa Calend. Martias antequam reſeces, ablaqueato, & protinus cum alte ablaqueaueris, reſecato. Quatuor digitos ab radicibus truncum relinquito,& (ſi fieri poterit) iuxta aliquem nodū ſerrula deſecato. Procidere pro eodem accipitur capi. 15. lib. 4.

Stercorantur præterea vites apud nos ferè poſt ablaqueationem vel etiam ipſo ablaqueationis tempore: cum fimus fœcūditatis gratia ipſis vitibus inſpergitur. *fumer les vignes.* quod apud antiquos ipſis tantum agris legumina ferentibus fiebat,rariſſime in vinetis, aut nunq̃. vnde Palladius: Si terra (inquit) exilis in vinea eſt, tres vel quatuor lupini modios in iugero ſpargis, atque ita occabis. quod vbi fruticauerit,euertitur,& optimum ſtercus præbet in vineis: quia lætamen propter vitis vitium nō cōuenit inferre vinetis. vulgus autem noſtrū lætamen copioſiſſimum etiā vineis generoſis inijcit. Qui mos vtinam à noſtris paulo negligētioribus,& pigris agricolis nunq̃ aduectus fuiſſet. Eò enim fit,vt operę ſuæ parcant,& quod foſſionis altæ diligentiori cura fieri deberet, fimi abundantia compenſatur. Atqui quotidie etiā fieri videmus,vt ꝑ aliquot quidē annos vitis fœcundiſſima ſit: cęterum autē citius multo intereat,q̃ ſi cultura diligētiſſima, id fieret,

quod ſtercoratione ſuppletur. Sed ea certe noſtris ciuibus danda eſt culpa, qui dum agricolæ eſſe condiſcunt, merito ab agricolis decipiuntur.

Inſerebantur quoque eodem tempore vites poſt ablaqueationem apud antiquos commode. Si radices (inquit Columella) eius vitis ſatis altè poſitæ ſunt, optime inſeretur : ita vt ablaqueata & nudata pars ima, ſecundùm terram ſic amputetur, ne cum aggerata fuerit, ſupra terram extet. Humida loca (inquit Var[illegible] ſicca, de nigra inſerito. Sed de inſitionum generibꝰ ſatis multa in ſeminario dicta ſunt.

Poſt ablaqueationem & reſectionem adæquabatur, & adobruebatur vitis, ſiue aggerabatur, *rechauſſer ou recouurir*. Id autem fit (inquit Columella) vt radices deorſum agat vitis, nec ex propinquo negligẽter in ſumma terra deſectũ ꝓgerminet. Ante æquinoctiũ vernũ qđ eſt octauo Cal. April. ablaq̃ationẽ adæquato: poſt idus April. terrã ad vitẽ aggerato: æſtate deinde, q̃ potes ſæpiſſime, occato.

Propagatio vinearum ea erat antiquis quæ nunc vulgo dicitur, *prouigner*. Erãt autem propagationum, tempore Columellæ, tria genera maxime in vſu. Vnũ, quo virga edita à matre ſulco cõmittitur, & hic eſt nobis vulgatiſſimꝰ, vocant enim agricolę ſulcum, *ung prouing*. Alterum quo ipſa mater proſternitur, atq; in plu-

tes palos per ſuas virgas diuiditur,vulgus no ſtrum vocat , *abbaiſſer,& accoller la uigne.* Tertium,quo vitis ſcinditur in duas, vel tres partes , ſi diuerſis ordinibus diducenda eſt . Hoc autem genus propagationis,tardiſſime conualeſcit , quia vitis diuiſa , medullam amittit. Catoni autem duo erant propagationum genera . Alterum quo vitis in ſulcos propagari dicebatur , quod genus ſuperius explicatum eſt.Cato capite trigeſimoſecũdo: Vites propages,ſulcos ſurſum verſum, quoad facere poteris,facito,vt ducas. Alterũ [illegible] ſillum propagari dicebantur . Nempe vt radices melius terram caperent,& commodius haberent. Fiebat autem hoc pacto: Calicem pertuſum ſumebant , vel quaſſillum, hoc eſt paruum qualum pertuſum:& per ramulum quem propagare volebant,tranſferebant,deinde terræ illud opplebant, & calcabant. poſt annum autem,ipſum ramum pręcidebant,& aliò cum ſuo quaſſillo poſtea ſerebant. Cato, capite trigeſimotertio: Item vitem in quaſſillum propagato,terráque benè operito: anno poſt, præcidito, cum qualo ſerito.

Pampinare vineam, eſt pampinos ex ea ſuperuacuos detrahere,poſteaq̃ fronduit . Cato: Vbi vinea frondere cœperit,pampinato. Columella:Ante dies decem q̃ vinea florere ĩcipit, pampinatã habeto . *eſbourionner*. Pampinationis autẽ modus hic erit (inquit Columella) vt

opacis locis,humidíſque,& frigidis, æſtate vi- tis nudetur, foliáque palmitibus detrahantur: vt maturitatem fructus capere poſſit, & ne ſi- tu putreſcat.In pampinatione,item diligenter obſeruandum , ne hos pampinos detrahamus qui cum ipſis vuis ſunt. Varro autem libro.1. capi.31,pampinare eſſe ait, ex ſarmento coles qui nati ſunt,de ijs qui plurimum valent, pri- mum ac ſecundum,nonnunquam etiam terti- um relinquere, reliquos decerpere: ne relictis colibus ſarmentum nequeat miniſtrare ſuccũ. Spoliare vitem pampinis pro eodem ſumitur à Columella,libro vndecimo,cap.ſecũdo:Mul ti (inquit) ſi pluuius eſt ſtatus cæli (ſicuti in ſuburbana regione Italiæ) pampinis vitẽ ſpo- liant, vt percoqui fructus poſſit,nec putreſce- re imbribus.

Adumbrabantur autẽ econtrario vineæ, & tegebantur palmitibus,locis ſiccis,calidíſq; & apricis,ad vuarũ conſeruationẽ:ne ſcilicet ma ximis æſtibus cõſumerẽtur,per cynocaumata, hoc eſt,æſtuoſos caniculæ calores:quoniã ple- runq; dicti ſyderis tempore,quędam regiones ſic infeſtantur,Euro maxime flante,(quem in- colæ Vulturnum appellant) vt niſi tegmini- bus vites opacẽtur, velut halitu flammeo fru- ctus vratur . Itaque ſi parum pampinoſa vitis eſt,etiam aduectis frondibus,& interdum ſtra mentis, fructus muniebatur . Tegetes autem ſupradictos , tegeticulas etiam appellat Var-

ro:eáſque cannabinas fieri ſolere ſuis tempori bus oſtendit.

Renouellare vitẽ dixit Columella in libello de arboribus,pro refodere,reparare, & iterum nouam facere,*renouueller la uigne*.

Frondes ponere vinea dicitur Virgilio ſecũdo Georgicon:cum ante pampinationem frondeſcit , & ramos ac brachia ſurſũ attollit,*bourionner.Ietter bois,ou monter en boys*.

Progemmare autem , ſiue gemmare , cum gemmas producit,& primos veluti ocellos vere nouo oſtendit.Columella libro quarto.cap. 24.*bourionner,ſortir*.

Pubeſcere quoque eidem authori dicitur,cũ primam maturitatem adſequitur:

Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu.

Retorreſcere vero vites dicuntur , quando non proſiliunt , neque adoleſcunt legitimo incremento,*auorter*.Columel.

Repullaſcere vitis dicitur,cum reſurgit , & ſubnaſcitur : ac nouellis pullulis palmitibúſq; exit.*repionner,reietter*.Columella libro quarto, capite vigeſimoquarto.

Repubeſcere item,cum in priſtinam pubertatem iuuentutíſq; florem reuertitur , *reuenir, recroiſtre*.Columel.lib.2.cap.1.

Adminiculare vites,eſt eas adminiculis,hoc eſt ſtatuminibus & pedamentis fulcire. *monter les uignes*.Plinius lib.14.cap.1:Vites modici hominis altitudine adminiculatæ:ſudibus hærẽt.

Palare vineas,palis fulcire (vnde maioribꝰ perticis suffultę vites elegãter Varroni dicunt̃, vt auras nõ pertimescant)vel adiungere & stabilire,idem significat quod superius. Tibullus: Hic docuit teneram palis adiungere vitem. Palus autem, lignum est altera parte acutum, quod in terram defigitur, ad aliquid sustinendum,*ung pieu ou eschalatz*.

Post palationem alligabantur vites ,*lier les uignes*. Columella: Vineæ nunc palandæ sunt, & alligandæ , ne postea tumentes gemmæ lædantur,& oculi alterentur.Cato autem nodare dixit,capite trigesimosecũdo:Vites(inquit) bene nodentur per omnes ramos , diligentérque caueto ne vitem præcipites , vel ne nimium perstringas: hoc est, ne flagella ipsa decutias & deorsum reflectas,néve strictius alliges quàm par erit,id enim præcipitare,& perstringere est.Viere & vincire etiam Varroni & Columellæ dicuntur.Vnde etiam vimina ipsa,ligamenta appellantur.Vinciebantur autem antiquis vites sparto (quam nunc genistam vocamus) inquit Dioscorides : nos hodie stramentis vtimur . Antiqui quoque vimina vitiũ ex rusco & arundinibus,ac segmentis salicum faciebant ad colligandas vites,vt refert Virgilius secundo Georgicon.

Statuminare vites, idem quod pedare.Plinius lib.17.cap.22: Eodem modo vineã statuminato. statumina autem quid sint mox expone-

mus,in pedamentorum generibus.

Impedare quoq; vel pedare pro eodē ſumuntur.Columella: Cum mēſem triceſimū exceſſerit poſita vinea,id eſt,tertio autūno, vehementioribus ſtatuminibus ſtatim impedāda eſt.Pedare igitur,eſt ſuſtentaculū viti addere:ex quo vineæ pedatæ dictæ.Plinius:Aut pedatę vineę ſimplici iugo.Colu.Putationem ſequit̃ iam pedandæ vineæ cura. Vallare etiā dixit Virgili⁹ in eadē ſignificatione:& vallos poſuit pro ipſis ſtatuminibus,vt mox videbis.

Iugari præterea vites dicuntur, cum perticis,tū rectis tum etiā tran[illegible] alligatæ,ſurſum aſcendūt.Vineā (inquit Columella) inter quaternos pedes iugare,& perticis figere oportet.Sed quia nūc de iugatiōe & pedatione atq; adeo adminiculatione ſermo incidit:æquū eſt, vt de ipſis iugorum & pedamentorum ac ſtatuminum generibus pauca dicamus:inde vero de inſtrumētis ad vinearū culturā vel foſſurā cōmodis,etiā pauca quędā obiter explicabim⁹, priuſquā ad vuarū differētias progrediamur.

Pedamenta.

Quibus ſtat recta vinea (inquit Varro) pedamēta dicuntur.hoc eſt,quibus veluti pedib⁹ nititur.Plinius:Caſtanea pedamentis omnibus præfertur.dicuntur etiā nōnullis pedamina.

Quæ transuersa iunguntur, appellantur iuga, vnde vineæ etiam iugatæ, vt prius explicauimus. Iugationis autem species duæ: vna directa, vt in agro Canusino (inquit Varro) altera compluuiata, in longitudinem & latitudinem iugata, vt in Italia plereq;. Cæterum cantherius, dicitur ordo vineæ simplici iugo porrectæ. Melior autem est ea vinea (inquit Columella libro quarto, cap. 18.) ad vinum proferẽdum, quandò sibiipsa nõ obumbrat, assiduóq; sole coquit, & afflatũ magis sentit, pãpinationi quoq; facilior. dicta autẽ huiusmodi vitis etiã cantheriata Columellæ lib. 5. cap. 3.

Pedamentum robustum (inquit Varro) qđ optimũ solet afferri è quercu & iunipero, ridica appellatur. Est autẽ pedamẽti genus fissile, sed tamen firmum. Columella: Ridicas querneas, siue oleagineas findere, & dedolatas vtraque parte exacuere oportet.

Alterum pedamenti genus fit ex palis è pertica decisis, quos (inquit Varro) cum in fimum terra voluit, putre quod est euertitur, & fit solum summum. Teres huiusmodi pedamentum est, & ex altera parte acutum, vnde etiam palus dicitur. Palos (inquit Columella) vna opera cædere, & exputatos acuere, centum numero potest. Vnde palare vineas, vt dictum superius.

Tertiũ pedamẽti genus, fit ex arũdinib⁹ inopię aliorũ pedamẽtorũ subsidio. Solebãt enim

antiqui,aliquot colligatas libris arundines,de= mittere in tubos fictiles, cũ fundo ꝑtuſo(quos cuſpides appellant) quà humor aduẽtitius (in= quit Varro)tranſire poſſit.

Quartum pedamenti genus natiuum appel= latur.Nempe eius generis vbi ex arboribus in arbores traductis vitib⁹ vinea fit,quos tradu= ces(inquit Varro)quidã rũpos appellãt.Vnde rumpotinæ arbores dictæ,nempe à quarum ta bulatis,traduces vitium ad alios traduces alli= gãtur,vt in arbuſtis Gallicis fieri ab antiquis ſolebat:quæ arbuſta ideo rumpotina vel rum= potineta,ab agriculturæ ſcriptoribus antiquis dicta ſunt.

Statumina vero,à ſtatu arborum vel vinea= rum nomen habent,quòd pedamentorũ & ſta= tuminũ beneficio,vites quæ per ſe alioqui ſta= re nequeunt,ſurſum erigantur,prout creſcẽdo ſtatum accipiunt rami.Vitruuius autem ſtatu= mina & ſtatuminationes,pro pauimentorũ ſo= lidationibus:& ſtatuminare,pro munire & ſo= lidare poſuit.

Tigni præterea appellatione in vineis (in= quit Vlpianus de tigno iũcto.l.1.) omnia con= tinentur quæ ad ſurrigendas,pedandas,fulciẽ= das,& ſtatuminãdas vineas neceſſaria ſunt,vt puta perticæ, pedamenta, & cætera id genus.

Vallus, firmior palus etiam appellatur, cui alligatur ipſa vitis.Virgilius:

Exacuunt alij vallos,furcáſq; bicornes.

Idem: Et vallos primus ſub tecta referto. Vnde vallare deductũ vocabulũ,pro fulcire & ſtatuminare vites. Sed iam ad inſtrumẽta cul-turæ vinearũ cõmoda & propria veniendum.

Inſtrumẽta qui-

BVS FODITVR AC COLITVR VINEA.

Bipalium,inſtrumentũ quo primũ terra ſubi-gebať, & ſubuertebatur,præſertim in ijs locis, verò vinearũ cultura,quę aratrũ nõ admitte-bat, vt in conſtratis & pedatis ac ſurrectis vi-neis.nam iugatæ(præſertim quæ compluuiatę erant)aratro facilius colebantur. Dictum igi-tur bipaliũ,quòd vtrinq; patulum eſſet , vt ab vtroq; latere palę vicem præberet. Vulgus no-ſtrum vocat,*une beſche*. Columella: Mediocris & modice ſiccus ager,vitiario eſt aptiſſimus: íſque bipalio prius ſubigi debet.

Pala etiam vtebantur in cultura agri,& hor-torum,atq; adeo vinearũ: nempe ad vertendũ ſolum.dicta à pangendo(inquit Varro) muta-ta g, in l. Pangere autem,figere eſt(inquit Fe-ſtus)vnde plantæ pangi dicũtur, cum in terrã demittũtur. Plinius lib.decimooctauo: Iunco-ſus ager, verti pala debet: at in ſaxoſo,biden-tibus vtendum.

Bidens vero,aliud inſtrumentum ad vineæ

fossuram aptum, à duobus dentibus appellatum, *boue fourchue*. Columella: Bidentibus vineam veterem, sæpe, & altè fodito æqualiter. Horatius:

Viue bidentis amans & culti villicus horti.

Pastinum quoq;, vinitorium aliud instrumẽtum, quo pangebãtur semina, & scrobibus demittebãtur, *une boue*. Columella: Sed Iuli9 Atticus, prætorto capite, & recuruato, ne pastinũ effugiat, prædictum semen demersit. Vnde pastinare & repastinare vites, vt superius explicauimus.

Ligo, ad ablaqueatione[illegible] refossionem, & radicum detectionem. Dictus enim quòd circum ipsas radices ligetur & implicetur, *ung houyau*. vel (vt inquit quidã) à legendo, quòd eo facilius legatur quod sub terra est, propter latitudinẽ. Acutus tamen erat, & dentem habebat. Vnde Columella: Vel fracti dente ligonis. Plinius: Adduxit graues ligones, vomeres ponderosos. Cęterũ ligones, etiã omniũ agrorum culturæ proprij & commodi erant, non solum autem vinearum.

Merga, instrumentum, quo semina in propagatione mergebantur. Vnde nomen habuit. Plautus: Palas sibi vendundas & mergas datas vt hortum fodiat.

Marra, instrumentum, ad excidẽdas herbas inutiles in vineis sponte succrescentes. ídq; fit, cũ vineas iteramus. *une bisnoere ou marre*. Col.

Mox bene cũ glebis viuacem ceſpitis herbam
Contundat, marræ, vel fracti dente ligonis.
Iuuenalis:
Ne marræ & ſarcula deſint.

Sarculum autem, *ung ſarclet*, tam hortis, q̃ etiam vineis purgandis vtile erat, atq; etiam ſegetibus, nam à ſarriẽdo dictum eſt: quæ opera ſegetibus maxime impendebatur. Fiebat autem ſarritio vineis poſt occationem. nam (inquit Plautus) ſemper occant priuſq̃ ſarriũt ruſtici. Idem truculento: Tangã (ita me amabit) ſarculũ, vt ego me ruri iam exaniauerim pa[illegible] [illegible]am mouere.

Raſtrum, inſtrumentum dentatum, quo vtebantur ruſtici dum glebas confringebant, & terram effodiebant, in occatione. Virgi.
Raſtris glebas qui frangit inertes.
Huic fortaſſis ſimile eſt quod nos vocamꝰ *ung rateau*. Col. Parum quod ſupereſt ſuperioris ſoli, raſtris licet effodere. Raſtrum autẽ quadridens poſuit Cato inter inſtrumenta pratenſia cap. 10. Raſtellum enim diminutiuum, pratis tantum proprium erat, quemadmodũ etiã hodie: ac potiſſimũ ligneum fuit. Columella: Medica obruitur, nõ aratro, ſed ligneis raſtellis.

Rutrum autem à ſupino rutum, quemadmodum ab aratum, aratrum: id eſt inſtrumentum, quo euertitur terra, diruuntur vel eruuntur inutiles radices, complanatur ſolum. nã id ruere ſignificat teſte Seruio. Virgi. 1. Geor.

Quid dicam iacto qui ſemine cominus arua
Inſequitur,cumulóq; ruit male pinguis arenę.
Cato.cap.11:Oportet habere villicū,palas ſex, rutra quatuor,raſtros quadridentes.Inde Rutellum diminutiuum à Lucilio prolatum.

Serrula,inſtrumētum ad deſecandas & deturbandas radices poſt ablaqueationem,dum vitium radices inutiles expurgabantur . *une ſiette*.nam id falce aut dolabra fieri apte non poterat.Columella:Quatuor digitos ab radicibus trūcum relinquito,& ſi fieri poteſt,iuxta aliquem nodum ſerrula deſecato.

Falx vineatica Varroni & Catoni dicta,ad differentiam ſyluaticæ,pratenſis,& arborariæ ac ruſticariæ,quæ poſtrema etiā falcula dicit vulgo.Nam totidem ſunt falcium differētiæ. Cæterum falx vineatica, inſtrumentum erat, quo vinitores putabant vites,& arida ac vetera in ſarmentis amputabāt.Columella: Falces quibus vineam putaueris , peracta putatione, vrſino ſanguine linito. *une ſerpe*. Cuius deſcriptionem, noſtro inſtrumento ferè correſpondentem videbis apud Columellam,cap.25.lib. 4.Itali autem runcā appellant,nō omnino ineptè.Nam & runca & runcina ſunt quædā veluti ſerræ vel ſerrulæ apud antiquos,quibus & ſegetes & materias arborum deſecabant.

Dolabra autem acuta vtebātur antiqui ad abradendum : vbi falce vinitoria amputare non poterant ſarmenta propter duritiem.Co-

lumella: Arida & vetera in ſarmentis, quę amputari falce nõ poſſint, acuta dolabra abradito. Dolabella quoqꝫ, hoc eſt parua dolabra, in ablaqueatiõe illis erat vtilis. Columella: Semper circa crus, dolabella dimouenda terra eſt.

Scirpicula, falx dicta, qua ruſtici vtebãtur ad vites alligandas. Scirpare enim antiquis, ligare eſt, à ſcirpis, hoc eſt iũcis, quibus vtebantur ad vineas alligandas: vel vt alij malunt, ad ſuperflua ligamentorum amputanda, dum alligamus vites. Varro: Falces dicũtur vineaticæ [illegible] iculę quinqꝫ &c.

Terebra quoqꝫ veteres vtebantur ad inſerendas vineas, quam Gallicã terebram appellabant: antiquam quoqꝫ vocat Columella. Nã antiqua terebra (inquit) in inſitione, quam ſolam veteres agricolæ nouerant, ſcobem faciebant, perurebántque eam partem quam perforauerãt. *vng tarault*. De terebella Gallica Cato, & Columella lib. 14. cap. 29.

Sed quandò iã de culturæ inſtrumentis ſermo eſt: maiórque culturæ vinearum ratio in extirpandis herbis quæ ſponte in ipſis vinetis ſuccreſcunt, verſatur: ęquum eſt nos ipſas herbas paucis explicare, & earum nomina (quæ tamen pauca ſunt) breuiter diſcutere: vt nihil ſit, in vineto quod diligens lector poſtea deſyderare poſſit.

Herbæ vineti.

Priuſquam vuarum differentias & culturæ vinearum quædam antiquorum præcepta deſcribam⁹:ſuccurrit,vt herbas in vinetis naſcẽtes paucis explicemus.Nequis autẽ putet, nos omnes propemodum ſpecies deſcribere poſſe, nedum etiam velle: ſciat id quidem ex noſtra ſententia,tantũ abeſſe,vt omniũ herbarũ quæ in vinetis naſcũtur, deſcriptionẽ moliamur,vt nihil min⁹ q̃ hoc inſtitui ſuſcepiam .Qui enim illud opus aggrediať,õnes ex ęquo ſoli differẽtias percurrat neceſſe eſt:quæ,vt ſunt quidem variæ,ita ſane varias herbarũ ſpecies ꝓ vniuſcuiuſq; ſoli natura ac temperie producũt. Nos autẽ hoc loco tantũ eas,quę in ſaxoſis & ſabuloſis locis facile creſcũt(quæquidẽ loca vineis amiciſſima ſũt)exponem⁹: neq; tamẽ õnes(ne quis putet)ſed tantũ eas quę vineis peculiares videbuntur. nam in ſaxoſis & ſabuletis multæ præterea ſuccreſcũt herbæ, quas tamẽ in vinetis minime reperias.Reliquas autẽ ſpecies herbarũ quas prætermittemus vnuſquiſq; apud ſe in ſuo libello,hoc quidẽ ordine deſcribet:aut ſi id quidẽ malit,ex agro noſtro,prato,atq; adeo ſylua expectabit.Sũt enim quædã plãtæ vineis tantũ,aliæ agris,alię ſyluis,aliæ etiã pratis cõmunes.Quę vero ĩ vtriſq; ꝓpter ſoli differẽtias naſci videbunť:eæ tamẽ(ne cõfuſius quiddam

videatur) ſuis ſibiq; proprijs locis, à diligenti lectore requiri debebunt.

Incipiemus ab ea herba quæ noſtris vinetis Gallicis frequentiſſima eſt, Græcis linozoſtis, latinis Mercurialis appellata, quòd à Mercurio primum inuẽta ſit. *de la mercuriale, ou mercuyre.* Caule eſt ſeſquipedali, geniculato, in cacumine ramoſo, muralis herbæ, vel ocimi folijs (quarũ vtranq; in hortulo deſcripſimus) ſed in ambitu crenatis: ſemine in articulis pendulo, ſine flore, tenui radice, & ſuperuacua. Duo [illegible]genera. Mas humilior, folio nigriore, fructu propter genicula rariore, breui, cõtorto, in binos veluti teſticulos coeunte. Fœmina, comam albicantem gerit, fructũ copioſum, ſolutum, & candidum, quandam racemulorum imaginem præbentem.

Eſt & alia linozoſtis ſylueſtris, cynia ſiue cynocrambe aliquib⁹ dicta, in vinetis etiam naſcens, cauliculum habet duorum palmorũ, folia Mercurialis herbæ, ſubcãdida, ex interuallis, ſemine apud folia paruo, rotundo. Officinę noſtræ ſylueſtrem atriplicem vocant, *des arroches ſauluaiges.* Ea pauperes ruſtici interdũ, vt olere veſcuntur, cum melioris copia non ſuppetit: quidam enim putãt ſylueſtris bliti gen⁹, eſſe. Inuenitur in vitibus & cultis.

Alia herba in ſolo vitium iuculto & per vinitoris negligẽtiam herboſo creſcit, cui Latini graminis nomẽ dedere: Græci agroſtin vocãt,

Cuius multas differentias, quæ ab authoribus efferũtur, hoc loco relinquemus, & in agrũ noſtrum differemus. Eſt enim gramen arũdinaceũ, & gramen Parnaſi, & gramen eſculẽtũ. Huius autẽ poſtremi cum tres rurſus ſint ſpecies, de eo tantum dicemus, quod aculeatũ dictum, in inculto vineto paſſim naſcitur. Igitur gramen, à gradiendo appellatũ, quẽadmodũ à ſerpendo ſerpillum: q̃q̃ & omnis herba ſponte in agris & pratis creſcens, abuſiue gramen appelletur: hoc vero de quo agimꝰ, à Galeno gramen eſculentum dictũ: quòd eius radix adhuc tenera, mandendo ſit, & pal[illegible] etiã iucundiſſima. Aculeatum autẽ à Latinis dicitur, quòd in eius cacumine aculei ſint, plurimum quini: qui quia veluti caninis quibuſdam dẽtibus ſimiles adnati videntur, ideo à noſtris agricolis vulgo gramini aculeato nomen inditũ, Canarius dens, *chiendent*. Burgũdi vocãt, *du uigoron*: aut à radicis vigore, aut ꝙ ager in quo gramen ſponte ſerpit, vix vnq̃ niſi maximo cũ labore expurgari poſſit. Aliqui è vulgo capriolã vocant *de la cheurette*: antiquũ grecorũ nomen imitati, qui ægicon etiã appellauere (vt inquit Dioſcorides) quòd capris grato ſit pabulo.

Multi ab effectu ſanguinariam vocant (inquit Ruellius) Bononienſes vulgo ſanguinellam, ꝙ aculei foliorum quini ſenive, in echinatum faſtigium vnà conuoluti, nares farciant, eliciendi ſanguinis gratia, cum extrahuntur. Id ſi ve-

rum eſt, certe dubitandum non erit, quin eadem ſit cum ea quam Dioſcorides alio loco coronopoda,hoc eſt pedem cornicis,& ſanguinalem vocat. Quam eandem Theophraſtus libro octauo tradit, humi caulefcere, numerátque inter aculeatas & ſponte naſcentes herbas. Apuleius cum Latinis, vocat crus galli, quòd ſtylus è medijs folijs exurgẽs, in pedem galli conformatus, articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem.qua eadem ratione coronopus dicta.Itaque gramen aculeatum,crus galli, ſanguinaria, hæc vna & eadem herba [illegible] Dioſcoridi dicitur,varijs appellationibus ob varias notas donata. Cæterum admonendi ſunt vulgares herbarij, ne coronopoda appellẽt quam ſolent coruinum, ſiue miluinum, aut auis pedem nominare: eſt enim potius ranunculi genus (inquit Barbarus)quod poliãthemon cognominatur, coruini quidem pedi ſimile folium gerens,plurimis diuiſuris, puſtulas in cute ſolo tactu excitans, florem habens aureum & copioſum, radicem guſtu admodum calidam & bulboſam. Coronopus autem ſiue gramẽ aculeatum, flagellis eſt teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in acumen faſtigiatis, radice etiam geniculata, guſtu non ingratæ dulcedinis. Vnde Galeno, exiſtimatur commãducata prodeſſe cœliacis. Vitibus etiam frequentiſſima eſt,& eas maxime deuaſtat, in agro Carnutenſi potiſſimum,

ea eſt herba quæ in noſtris officinis vulgo pes coruinus dicitur. Carnutenſes agricolæ id nomen imitati, vocãt *du courpieu*. Errant qui coronopon eſſe putant. Eſt enim potius ranunculus Dioſcoridis & Plinij, cui & vlcerariæ vires aſtipulantur, & picturæ nulla nota reclamat. Deſcriptionem ex ipſis authoribꝰ petito: tam enim frequens eſt, vt alia deſcriptione nõ egeat.

Alſine quoque apud nos vitibus tam frequens, quàm quæ frequentiſſima herba: etſi alſine dicta (inquit Dioſcorides) quòd lucis opacíſque gaudeat. Erumpit autem media hyeme, areſcit æſtate media, vita ſemeſtri contenta. Ea eſt quam vernaculo ſermone vocamus *du moron*, quaſi muraurem vel potius muris aurem dicere velimus. Nam etiam Græcis myoſotis, Latinis muris auricula prior dicitur: quod nomen inuenit à folijs, quibꝰ aures muſculorum imitatur. Paſſerinam Itali vulgò vocant, quòd paſſeribus amiciſſima & gratiſſima ſit: hac enĩ herba aucupes, auiculas caueis incluſas, cum eſcam faſtidiunt, ſolent plurimũ recreare. Cauliculis ſerpit teretibns, articuloſis, è quorũ geniculis exiles ramuli proſiliunt, folijs helxines, minoribꝰ (quæ herba in hortulo deſcripta eſt) nec tantum hirſutis, flore paruo, candido, foris herbaceo. Falluntur mirũ in modum quĩ hanc pro anagallidis ſpecie ſumunt, vt mox videbis.

Cæterum alia eſt muris auricula,quę myoſotis altera dicitur,ſcolopendrio ſimilis,læuior duntaxat & minor:quæ quia in ſyluis & lucis potiſſimum creſcit,hui9 deſcriptionem in ſylua noſtra relinquemus.

Anagallis Gręcis,vulgo morſus gallinę,quia eius ſemen(quod eſt coriādro ſimile)nō prius decidat, quàm à gallinis & auibus demorſum ſit,& earum roſtro cōcuſſum.Nonnullis morgellina etiam dicitur.Duorum generum eſt:diſcrimine floris , & ſexus inter ſe diſtinctorum. Fœmina enim, flore cæruleo conſpicitur, mas puniceo [illegible] purpureo,vnde phœnicion & corallion dictū.hinc etiam cōpoſitio diacoralliu apud medicos antiquos . Quadranguli autem ſunt anagallidis caules,per terrā ſparſi:& pauca,non toto ambitu rotunda folia.Semen coriani circinnatum,radix minuta , ſubdulcis. Itaque plurimum hallucinantur , qui moronē vulgo dictum,florem candidū ferentem, huic anagallidū connubio retulerunt:vt vides tum ex hac,tum etiam ſuperiori alſines deſcriptione.Plinius tradit anagallim quibuſdam corchoron vocari,quod & Dioſcorides aſſerit.Vnde prouerbium natum Græcis , corchorus inter olera:in frugales & indignos dictum , qui ſua fortuna maiores ſibi quærunt honores: vt quemadmodum humilis , nec palmum excedens herbula,inter nobiles vites & grandiſſima quæque olera ſibi locum deſtinat & inter-

naſci gaudet:ita etiam hi gloriam inter maio-res(quanuis infimi) clariorem quàm ſe dece-at, quærunt.In alium tamen ſenſum detorſit Theophraſtus libro octauo de plantarum hi-ſtoria.nempe in eos qui gratam voluptatẽ ſua-uiorémque nonnullorum conſuetudinem,qua frui poſſent,triſti vel amarulento conuẽtu ob-turbant. quemadmodum (inquit) corchoros, quæ amarulentum ſuccum gerit, neq; ocymo maior conſpicitur: inter dulces tamẽ plantas, & nobiles(quanuis minuſcula)earum dulcedi nem & nobilitatem offundere conatur.

Eſt & alia herbula,vites quoque amans,cau-lem & folia anagallidis ferens, florem inter-dum purpureum,interdũm violaceum, paruũ ſemen vituli nariũ ſimile:quin &eius fructus, excuſſo flore , vitulinarum nariũ rudimenta quædam exprimit.vnde à Grȩcis antirrhinon ſiue anarrhinon dicta.radicem habet minimã & fere nullam. Vulgo vocatur *moron baſtard*. Picardis *cate boyelle*:vt ferè oculum catti ex-primere videatur . Non erit autem hæc ana-gallis appellanda , minus etiam myoſotis, ſed antirrhinon,hoc eſt nares vituli,cũ Dioſcori-de,aut cum Galeno,bucranion,hoc eſt,bubulũ aut vitulinum caput.

Quæ Romanis fumaria,Græcis capnos ſi-ue capnion,hoc eſt fumus, dicitur (quòd quẽ-admodum fumus , lachrymas oculis excitet, quibus tamen medetur) vitibus etiam noſtris

frequentiſſima eſt æſtate, potiſſimum ijs quæ recens,hoc eſt ipſo eodémque anno ſtercoratę ſunt, nam ex parte terræ aduſta maximè ſuccreſcit. Vulgus noſtrum,terræ fumum appellat.*de la fumeterre*. Herba eſt mollis,fruticoſa, folio coriandri,cineracei coloris,flore copioſo,purpureo,albicãte radice,ſucco acri & amaro,qui oculorum caliginẽ diſcutit, & lachrymas in fumi modum elicit. in hortis,ſegetib⁹ & vinetis maxime ſuccreſcit.

Eſt & alia capnos Plinio,in parietinis & ſepibus naſcens nomine & effectu prædictæ ſimilis:vulgóque pes gallinaceus appellatur, *pied de geline*.folijs paſtinacæ,apio ſimilibus,fœniculi modo per extrema multifidis,hiſpidíſque, cauliculo dodrãtali,aut eo maiore,tenuiſſimis ramulis,ſparſíſque,candida in cacumine vmbella, ſuauiter olente, flore ex purpura candicante.

Helxine quoq;, quã parietariam vulgus vocat,vitibus frequẽtiſſima eſt,vnde à multis vineago nominata eſt: quemadmodum perdiciũ à perdicibus,& vrceolaris ab vrceolorũ deterſione.Sed hui⁹ deſcriptionẽ latiſſimam in hortulo noſtro fecimus, quapropter hic iam non opus eſt quòd repetamus.

Tertia item ſideritidis ſpecies,quę vulgo vocatur *crapauldine*, quam etiam Crateyas heracleam vocabat, in parietinis vinetíſque naſcitur:folijs ab vna radice ſimilib⁹, colieulos ve-

ſtientibus palmares, teneros, læues, ſubcandidos atque ſubrubicantes: flore paruo, puniceo, gummoſo, amaro. Niſi potius ea ſit quam Plinius deſcribit, quæ candidioribus, pinguibus, tenuibúſque cauliculis, in vineis naſcitur. Primam autem ſideritim, quæ vulgo herba Iudaica, & tetrahil dicitur, in agro deſcribemus. Secundam vero à Plinio deſcriptam, quę vulgo lunaria maior dicitur, in ſylua noſtra exponemus.

Peplos, quam aliqui ſycen, alij meçona, alij aphroden vocant, vulgo officinis eſula rotunda dicitur, *du reueille matin*, inter vites (inquit Plinius) feré colligitur, meſſibus: frutex eſt lactei plenus ſucci, folijs rutæ, paulo latioribus, circinnata coma, palmari, humi procumbente, fructu ſub folijs rotundo, tribus loculis diſcreto, in quibus ſemen nigrum, papauerini ſeminis magnitudine continetur.

Eſt & alia herba, peplis ſiue peplion appellata: à priore ſoli natura, & folio tantum differens. Nam hæc folio eſt portulacæ ſatiuæ, rotundo, inferne rubenti, illa folio rutæ: ſed vtraque, ſemen habet rotundum, nigrum ſub folijs. Hæc præterea naſcitur iuxta mare: illa in vinetis tantum. Cætera à doctiſſimis requires, & antiquiſſimis authoribus, nõ enim ſunt inſtituti noſtri. præterea fortaſſis ſublimiora videbũtur, quàm vt adoleſcẽtulis noſtris proponi debeant.

Iaſone Theophraſto & Plinio,olus eſt ſylue-ſtre,humi ſerpens, copioſo lacte ſucculentum, flore candido, & in hoc nobili, quòd ſingulari folio conſtet,ſed ita implicato vt plura videā-tur,floris margine in angulos exeunte. Haud multum differre ab ea videtur quæ in noſtris vinetis creſcit:quam noſtri ruſtici per ęſtatem & autumnum colligunt ad cuniculos educan-dos:ijs enim mirum in modum placet, & gra tiſſima eſt,quemadmodum & braſſica. Vaccis quoque & bubus eſui porrigitur.laceronē ſiue lacerotā appellāt du lacerō.niſi quis poti9 ſon-chum eſſe putauerit, qui vulgo lacteronis,à la cte quo diffluit potius q̄ laſſeronis nomē habe re debuit.Sed alia eſt prorſus ab Iaſone,vt ex Ruellij noſtri deſcriptione videbis.

Illecebra Plinio , Græcis andrachne agria, nonnullis minus ſemperuiuū,recentiorib9 ſol-danella: ſylueſtris portulacę genus eſt,maiori ſempuiuo ſimilis,niſi ꝙ folia habet puſilla,ſed latiora,maculoſáq;,itē breuius cacumē,fuluis cauliculis, guſtu ſalſa eſt , lacteo ſucco,radice tenui , candida. Naſcitur in petris, & vinetis, optime ſtercoratis. Colligit̄ cibi gratia, eſtúr-que cum ficubus . Similis eſt ei quam vulgus vermicularem, & caudam muris appellat, in muris,parietinis, & tegulis naſcentem, ſed ea quidem calidi eſt ſucci , ac guſtus mordacis, vt linguam vehementer pungat : hæc vero , frigida,vt in acetarijs paſſim edatur,&in hor-

tis excolatur:ſed puſillis eſt(vt diximus)& la-
tioribus folijs, & breuiori cacumine. naſcitur
in vinetis petroſis,qualia ſunt & quæ Vamuia
na vulgus noſtrũ appellat. Audiui certe nõnul
los hortulanos noſtros,huic illecebræ ſatis im
pudicũ nomen impoſuiſſe: vocabant enim illi
teſticulos ſacerdotum.

Cæterum, quandò de portulaca iam inci-
dit ſermo,ſciendum eſt etiam ipſam portulacã
quæ græcis andrachne dicitur,ſponte ſua in vi
tibus paſſim creſcere,& ternis quaterníſq; co-
liculis in terrã ſeſſilibus ſerpere,cultámq; lati-
us euagari:folio carnoſo,verum turbinatiore,
quàm quæ hortenſis eſt: de qua in hortulo vi-
debis ſuo loco. Vulgus hanc, porcellanam, *de
la porceleine*, item etiã porpierum, *du pourpier*,
vocat. Cuius condiendæ rationem,videto dili-
genter apud Ruellium. de portulaca autem a-
quatica,in prato dicetur.

Telephium,herba portulacæ ſimilis, caule
& folijs:naſcitur etiam maxime inter vites,&
locis verè excultis (inquit Dioſcorides.)Alas
binas in ſingulis foliorum geniculis annectit:
ramuli ipſi plantę ab radice ſeni, ſepteníve fru
ticant,folijs referti cærúleis,craſſis,lentis,car-
noſis,flore luteo,interdum etiam albo. Dicta
(vt opinor) à Telepho Myſiæ rege,qui vel eã
inuenit,vel ab Achille vulneratus, hac herba
conſeruatus fuit: dici enim non poteſt quantũ
conferat vlceribus conſolidandis,& ſanandis.

vnde Gallis noſtris vulgo vocatur *de la reprin ſe* : aut quòd muro etiam applicata, & ſola argilla ad radicem illita, iterum pullulet, & florere non deſinat. Inde etiam ſemperuiuum agreſte nonnulli appellauerũt, aut vineaticam ſemperuiuam. Alij etiam vulgo cicotrinum vocarũt, *du cicotrin*. Neq; deſunt qui craſſulam minorem vocent, quòd craſſo pinguíq; conſtet folio. Quidam etiam appellant vulgo, *de lorpin*, à floris colore fortaſſis. Herbarij quidam, fabam inuerſam nominant, quòd eius radix in numeroſa fabarũ tubercula coaleſcat. Atqui quemadmodum fabaginũ cacumen pluribus fabis onuſtum conſpicitur: contrà autẽ eſt in hac radice, nempe cuius imum innumeris veluti fabarum tuberibus ſcateat, itaque inuerſam fabam appellarunt.

Pſora Aëtio, herba, vel à ſcabro habitu dicta, vel quòd ei ſcabiei medeat quæ pſora dicitur, vulgus, morbum ſancti Menani appellat, *la maladie ſainct Main*. in montibus ac vinetis creſcit (ſiquidem ea eſt quę vulgo ſcabioſa dicitur, *de la ſcabieuſe*, quod verum eſſe putat Ruellius.) folio carnoſo, multifido, ſine ſpinis, flore ſpecioſo, diuturno, coloris ex cæſio candicantis: folijs longis, à pediculo laciniatis. Cæterũ an ſcabioſa ea ſit quæ Theophraſto phlœos dicitur, an ea quæ Dioſcoridi ſtœbe, videto apud Ruellium lib. 2. cap. 45.

Conuoluulus, improbo cauliculorum repta

tu,vineam nouellam irretit,hederæ folijs,longe minoribꝰ, & ferè in mucronem turbinatis, ſcanſili ordine alternis ſubeũtibus: flore (cum pubeſcit) candidi lilij effigie: cum ſeneſcit, in puniceum vergente,rugatóque: ſemine anguloſo,nigro, nec per ſe innocenti. flos ab anguſtia paulatim in latitudinem ſe laxat, effigie calathi, vel cymbali cuiuſdam : vnde vulgus campanulam,ſiue campanellam appellat, *des clochettes*. Is flos (inquit Plinius) lilio non eſt diſſimilis, ſed odore caret, & croci intus candorem tantum referens, vt veluti rudimentũ quoddam naturæ videatur,lilia facere condiſcentis. Vnde officinis liliaſtrum dicitur, item etiam volubilis maior. Columella volucram appellat, alij inuolucrum. Ruſticis quibuſdam appellatur, *du liſeron*, alijs, *du liſet*. Inuenitur in vineis,aruíſque. Eſt que clematis altera Dioſcoridis, nam primam, & item tertiam in agro deſcribemus.

Ariſtolochiæ quoque ſecundum genus,in vineis noſtratibus paſſim inuenitur, quanquam etiam nonnunquam inter ſegetes. Ea vocatur officinis Ariſtolochia longa, à radicis forma, quæ hoc à priore differt, quòd longa ſit, & promiſſior, craſſitudine digitali, longitudine quadrantali. piſces enecat. procerioribus quoque eſt folijs, exilibus ramulis, dodrantalibúſque: flore purpureo, graue virus olentê, qui cum dehiſcens emicuit, in baccu-

lam pyro conformem turbinatur. Hæc vero maſcula Ariſtolochia dicitur, vulgo *de la ſarrazine*. Prima vero Ariſtolochia, rariſſime apud nos reperitur. Certè in agris Patauinis inter ſegetes vidi multoties, eam primum mihi oſtendente Franciſco Frizimelega, viro inter Patauinos medicos facile principi, & de re herbaria quamoptime merito. Ea, fœmina dicitur, longioribus viticulis fruticoſa, folijs hederæ, rotundantibus, cum acrimonia odoratis, & mollibꝰ, flore pileoli ſimilitudine, candido, rubrum ambiente capitellum: fructu rotundo, herbaceo, luteíſq; tenijs virgato, grauem ſpirante odorem. Latini malum terræ appellant. ei vero radix in orbem rapi modo cõglobata, & multis tuberibus orbiculata conſpicitur, vnde Ariſtolochia rotũda appellata eſt. Tertium aſſignatur Ariſtolochiæ genus, quæ clematitis quaſi ſarmẽtaria (inquit Ruellius) cognominatur, tenuiſſimos fundens ramulos, frondoſóſq;, folijs rotundis, ſemperuiuo minori ſimilibus, flore rutaceo, radicibus lõgiſſimæ tenuitatis, craſſi & odorati corticis, priuatim vnguentis pro ſpiſſamento quæſiti. Quinetiam omnes Ariſtolochiæ ſpecies, radice tantum cõmendantur, quibus medicatus ſpiratur odor. Cæterum, dicta Ariſtolochia, quòd partui ſit optima. Cicero tamen primo de natura deorum, dictam putat, ab Ariſtolocho inuentore.

Tertium præterea lapathi, ſeu rumicis ge-

nus ſylueſtre, aliud ab hortẽſi, & aquatico, in vinetis noſtris perſæpe naſcitur, paruũ id quidem, plantaginis figura, molle, humiliter fruticans: acidula vulgo, aut minuta oxalis dicitur, *de laigrette, ou menue ozeille*. ſunt qui vinetam appellant, *de la uinette*, quòd fortaſſis in vitibus paſſim naſcatur, & ſabuloſis ac petroſis locis. Cætera lapathi genera in horto videbis.

Ampelopraſſon, porrum vitium, vel in vitibus naſcens, & agreſte, quaſi vitigineum porrum dicitur: quòd in vinetis ſponte proueniat. Tantum à porro, Galeno diſſidet, quantum in congeneribus, ſylueſtre à ſatiuo. caule prodit bicubitali, folijs porraceis, ſed anguſtioribus, flore candido, radice bulboſa. noſtrates officinæ, vineale porrum appellant. Sunt & quibus cæpe caninum, & aratillus vernacula voce dicatur.

Deniq; vero Strychnon, etiam paſſim in noſtris vinetis per autumnum ſponte ſuccreſcere conſpicitur. Vulgus maurellam vocat, *de la maurelle*. Officinæ, ſolatrum. In hortis quoq; & ſatis omnibus prouenit: ramoſum, folijs ocymo latioribus, acinis racematim coeuntibus, rotundis, primum viridibus, à maturitate nigellis, aut rufis: flore purpureo, ſpecioſo, ex cuius vmbilico latens emicat apex. A multis nationibus eſtur in olere: noſtris autem, ſtillatitius ſolani liquor omnes fere incandeſcentis ardoris inflãmationes extinguit. De ſolatro au-

tem, siue solano soporifero, & mortali quod vocant, in sylua dicemus, nam montium herbas eo in loco describere statuimus.

Sed hæc de herbis vineaticis satis, vereor ne longiores simus. potuissemus enim vnà polygonati, plantaginis, saxifragiæ, heliotropij, carduorum, & multarum huiuscemodi herbarum differentias persequi. Sed quandò hæ passim in itineribus viarum, & agris publicis crescunt, in agrum nostrum differemus. Veniam⁹ nunc ad vuarum differentias, deinde vero præcepta quędam antiquorum de vitium cultura: ac postea vitium morbos, & remedia paucis percurremus.

Vuarum genera

Absoluta iam vitium conserēdarum ratione, earúmq; differentijs lōgo sermone enumeratis, superest nunc, vt de earum fructu nonnulla etiam dicamus.

Vua igitur à græcis staphyle dicta, à Staphylo Liberi patris filio, vt Ptolemæus voluit: vnde etiā elæostaphylos appellata vua, quæ oleæ inserta, vtriusq; fruct⁹ saporē ori reddebat: q̄si vuoleā dicas (vuā etiā poetæ quidā græci Lenida vocant: nam & Lenęus Bacchus dicitur.) vitis integer fructus est, quā vulgus nostrū appellat, *une grappe de raisin*. Columella: Nec ta-

men eàm vitem feracem dixerim,cuius ſingu
læ vuæ,ſingulis ſarmentis conſpiciuntur. Quî
autem veluti baculus vuam in ſarmento ſuſti-
net,ſcipio ab agriculturæ ſcriptoribus appella
tur.Noſtri caudam vuæ vulgo vocant,*la queue*
de la grappe.Columella de arboribus:Cum ſci-
piones (inquit) amplitudinem acini habue-
rint,radice tenus vitem prꝍcidito.Loquitur au
tem de emũdatione vitium, quæ fructum quẽ
oſtendunt ad maturitatem non perducunt.Cę
terum etiam Virgilius , vuam pro vite licen-
tioſe poſuit, hoc verſu:
Et turpes auibus prædam fert vua racemos.
Niſi quis malit dicere racemos pro acinis po-
ſitos,qui quid ſint mox explicabimus.Sumitur
& vua pro apium examine congregato , quòd
in ipſo alueo ad vuæ ſimilitudinem dependet,
vel etiam ſuper odoratis arboribus. Columel-
la: Cum examen glomeratũ in proximo fron-
dentis arbuſculæ ramo conſederit,animaduer
tito an totum examen in ſpeciem vnius vuæ
depẽdeat. Appellatur quoque vua in hominis
corpore , ſiue vuula (vt quidam malunt) quæ
inter tonſillas vltimo palato depẽdet : ſub qua
eſt minor lingua,quæ dicitur epiglottis: ita dî
cta, quòd ad ſimilitudinem vuæ interdum in-
tumeſcat.Plinius:Quæ inter tonſillas vuæ no-
mine,vltimo dependet palato:homini tantum
eſt.ſub qua minor lingua, quæ græcis epiglot-
tis dicitur.

Racemus quoq; græcis botrys,ſiue botrus, vel botryon dictus, pro vua accipitur, *vng rai ſin*,neque tantum ipſius vitis eſt,ſed etiam hederæ, & aliarum herbarum, aut fruticum, vuas quaſdam producentium. Plinius de hedera: Alijs denſus acinus, & grandior racemus, in orbe circũactus. Vide vt ſparſum racemum pro non coacto & denſo raróſq; acinos habente dixit. Hinc racemoſus, & racematus adiectiua. item racemarij malleoli, ſiue pampini à Columella libro tertio,cap.18.appellati, infœcũdi,& minus feraces. Inde etiam racematio, racemorum vindemia.quam vulgus noſtrum vocat, *grappage*: quemadmodum in meſſibus peractis ſpicilegium,*eſpiage*.Quinetiam dictione græca vſi ſunt Latini,botryonem pro racemo dicentes.Martialis:

Nec dignam toto te botryone putat.

Eſt & botryon medicamentum Plinio lib. 28. quod ex racemis (vt ille inquit) vinearum cõponebatur.

Imo etiam botrys,eidem authori,fruticoſa herba eſt,luteis ramulis,circa quam totam ſemina racemulis quibuſdam ſimilia naſcuntur, folio cichorij.Hanc (inquit)Cappadoces Ambroſiam vocauerunt. Eam vero putat eſſe noſter Ruellius,quæ Auguſto,& Septembri menſe venalis per vrbem apud nos defertur,Pariſienſibus matronis melius q̃ officinis, aut herbarijs nota:hanc enim odoris gratia, veſtimẽ-

tis,pannis,& linteis curiose interponũt,vt odoris suauitatem contrahant.vocant autem vulgo,*du piment royal.* Nisi quis malit,*pigment*,dici debere,quòd ex se pigmentarij institoris vice præbeat vnguentum. Nam si prægnans suo liquore prematur,in gummi lentescit. Cæterũ herba ipsa facie fruticosa conspicitur, luteis ramulis,ex interuallo brachiatis, folijs cichorij,odoratis, erumpente passim semine,in racemulos collecto, quod per maturitatem gummoso lentore pellucet,coeuntibus fulgore auri simul acinulis: vnde nomen græcis datum. Redeamus ad vuam.

Acinus,siue acinum, id in vua dicitur quod vulgus nostrum granum appellat, *le grain du raisin.*Neque solum ipsius vitis vuæ, sed & hederæ,sambuci,ebuli,mali punici grana, acinorum vocabulo continentur. Varij generis (inquit Columella) colorísque reperiuntur acini. Idem: Vbi satis corrugata erunt acina,demito. Rugosa quoque acina libro duodecimo, capite quadragesimotertio vocat. *grains fennez.* Hinc acinaceus adiectiuum,quod ex acinis fit, vt vinum acinaceum, de quo postea. & acinosus,quod multos habet acinos, vt acinosa vua. Columbinæ vuæ (inquit Plinius) omnium acinosissimæ. Quid autem inter se, bacca & acinus differant, videto apud Vallam diligenter.

Acini (vt Galenus testatur) quatuor par-

tibus,cōſtant: carne, humore (qui vinoſus eſt) nucleo,membranoſa cute,qua cōteguntur. Nucleos autem quos Plinius vocat libro.23,capi. primo, græci γίγαρτα vocant: quidam Latini ſemina,alij vinacea, vt Cicero, & Columella. Naturalis (inquit) maturitas vuę eſt,ſi expreſſeris vinacea, quæ acinis celantur, *les pepins*. Vuarum autē acini differunt inter ſe,callo,teneritate,craſſitudine,interiore ligno,alijs paruo alijs etiã gemino, qui minime feraces ſunt muſti. Membranoſam cutem acini Varro lib. ſecundo,folliculum vocat,*la cote du grain*.Scapum autem vuarum idem author appellat ramoſum id quo ipſi acini in vua depēdent: quibuſdã tamē ꝓprie racemꝰ exiſtimatur dici debere.Quæ calcatæ (inquit) vuæ erunt, earum ſcapi cum folliculis, ſubijciēdi ſub pręlum.Columella pedem vinacei,pro acini pediculo (ni fallor) ſumpſit libro duodecimo, capite quadrageſimotertio:Tum inquit vinaceorum pes bene prælo expreſſus proruitur.

Acini præterea vocabulo, vt omnia diligēter perſequamur,herba quædam appellata eſt, quæ ocimaſtrum etiam Latinis dici poteſt. eſt enim ſylueſtris ocimi genus, & planè ocimū imitatur, vnde à quibuſdam ſylueſtre baſilicum appellatur,*du baſilic ſauuaige*.Plinius,acinum, & coronarum cauſa, & ciborum ſerere Aegyptios tradit, eandémque eſſe,quæ & ocimum dicitur, niſi hirſutior ramis & folijs eſ-

ſet, & admodum odorata: æquinoctio naſcens. Theophraſtus, vnde Plinius hæc mutuatus eſt, epimetron vocat, nunquam etiam florere ſcribit. Acinos vocatur Dioſcoridi. Sed iam ad vuarum differentias.

Vua œnanthe dicitur, quam vites ſylueſtres ferunt, hoc eſt, labruſcæ. colligitur cum flore, tum enim optime olet. ſiccatur in vmbra, ſubſtrato linteo, atque in cados conditur inquit Dioſcorides.

Vua apiana, græcis ſtica dicitur. Sunt qui muſcatelam vulgo appellent, ab apibus, quas muſcas vulgo dicim⁹, quòd huiuſcemodi vuarum genere plurimum delectentur apes, *des muſcadeaulx.*

Vua paſſa, Columellæ etiam arida, græcis aſtaphis, à patiendo dicta: vel quòd in rugas ſiccata contrahatur, vel quòd inter ſiccandum & dum intorquetur, multa patiatur: vnde Plautus paſſam frontem, rugoſam, & flaccidam appellat.

Vua autem paſſa quo pacto fieri ſoleat apud antiquos, videto Plinium, libro vigeſimotertio. Cæterum vua paſſa, vulgo paſſula dicitur. Fitque apud Italos, & Hiſpanos frequẽter, intortis racemorum pediculis dum in vite ſunt. quod in Gallia fieri vſqueadeo commodè non poteſt, propter ardores ſolis mitiores.

Vuas ſemiuietas vocat Columella, ſemica-

ducas,& quæ præ nimia maturitate periclitantur,aut cito corrũpi,aut euaneſcere, libro decimo,capite decimoſexto . Alij (inquit) folijs vitigineis , nonnulli plataninis vuas ſemiuietas contegunt, & ita in amphoras recondunt.

Vua conditanea & conditana,quæ vel in ollis (vnde ollares etiam vuæ appellatæ Columellæ) vel in ſapa,vel in dolia vinaceorũ plena,vel in palea,vel in piſcinam picatis amphoris,vel in marinam aquam feruentem,vel muriam permiſto vino merſa,& deinde ſuper hordeaceis paleis expanſa,ſeruatur.His enim modis apud antiquos ſeruari vuæ ſolebãt.Quidã etiam cinere vitigineo, vel ficulneo lixiuio,vuas tingebant, mox in ſole ſiccabant, tum inuolutas paleis,ſtipabãt,vt melius adſeruarentur.Mille præterea alias rationes vuarum cõſeruãdarũ,à Ruellio noſtro elegãter cõgeſtas, & ex antiquis authoribꝰ trãſlatas videbis lib. primo de natura ſtirpium.

Vua penſilis , dicta quæ ad diuturnitatẽ de ſolario ſuſpẽdebat̃, vel etiã tabulatis, ad eſcã. Quidã in granarijs ꝓtinus excerptas vuas ſuſpendi iubebãt, in quibus frumẽtũ vannis agitaretur: quoniam optimo ſit operimento puluis inſidens penſilibus vuis.

Vuæ quoq; à colore nomẽ acceperũt,vt aliȩ nigræ,quas noſtri vocant, *des nigriers*: itẽ etiã purpureæ, ſiue ſanguinales Columellæ dictæ: aliæ albæ,*raiſins blancz*:aliæ fuluæ dicant̃.Eas

autẽ poſtremas noſtri ruſtici à frumẽtaceo co lore, frumẽtaceas appellarunt, *des frumenteux*. Cęterũ Diophanes ſcriptũ reliquit, nigras vuas potẽti⁹ vinũ fũdere: albas mediũ: fuluas nigris ſuauius. Humida loca de vua alba (inquit Co lumella) ſicca de nigra inſerito.

Vua miſcellanea, vel miſcella, Catoni & Co-lumellæ, quæ mixtũ ſaporẽ habet, inter dulcẽ & auſterũ, *meſliers*. Varro: Nã & præcox, & mi-ſcella, quã vocãt, nigra multo ante coquit. Mi-ſcellæ autẽ vites Catoni dictę, cap. 6. quæ ĩ quo uis agro poſitæ, optime proueniunt.

Vuę præciæ Virgilio, 2. Geor. dictę, quæ ãte alias matureſcũt, *haſtiueaulx*. Præcoquas vocat Columel. lib. 12. cap. 37: Vuas præcoquas quã-maturiſſimas legito. dicta autẽ præcoqua, ꝙ ante alias coquat. Coqui enim vuę vel fructus peculiari vocabulo ab agriculturę ſcriptorib⁹ dicuntur, cum matureſcunt.

Vua acerba, ſiue pacerba, dicit̃ priuſquã ma tureſcat, *ueriuſt de grain*. Cicero de Senectute: Primò vua eſt pacerba guſtata, deĩde matura-ta dulceſcit. Columella: Ne acerbæ vuæ cum maturis demetantur.

Vua lageos græcis dicta, quę Latinis lepora-ria: quòd ea plurimum delectentur lepores. hi enim tẽpore maturitatis vuarum, vites potiſſi-mum inhabitant. Dulcis quidem hæc eſt, & ce rebrum ſapore feriens. Vnde Virgilius ſecun-do Georgicorum:

Tenuiſque lageos,
Tentatura pedes olim, vincturáque linguam.

Vua briſſa, antiquo vocabulo tunc dicitur Columellæ, cum pedibus calcatur ad exprimẽdum vinum, *raiſin foullé & eſcaché ou briſé.*

Vua ſerotina, ſiue etiam corda, antiquis rei ruſticę ſcriptoribus dicta, quę ſerò matureſcit: qua etiam ratione fœnum cordũ, & frumenta corda Catoni dicuntur. *raiſins derniers meurs, & tardifz.*

Vua duracina, quæ acinos fert folliculi duri oris quàm aliæ. Nam ab acinorum duritie nomen illi inditum, *raiſins a la cote dure.* cuiuſmodi ſunt quæ vuæ dicuntur vulgo, *des ſamoyreaulx.* videto Columellam & Plinium.

Vua bumaſtos, quæ craſſa eſt, & oblonga in mammæ bubulæ ſimilitudinem, id enim nomen, ſolẽt græci ſuis rebus imponere, cum magnas eas, & amplas ſignificare volunt. Huiuſmodi ſunt, quæ vulgo vocantur, *des gouez.* Nõ ſolum enim vuas, ſed etiam acinos ipſos præter modum amplos habent & craſſos, atque oblongos.

Dactylos quoq; vuas, ab acinorum forma vocauerunt antiqui: quẽadmodum etiam pruna dactylina (vt in ſeminario diximus) quòd prælongis acinis porrecta, digitalem quandã longitudinem referrent, vnde etiã palmæ fructus nomen accepit. Itaq; dactylinę vuæ, Columellæ erũt, quę hodie vulgo dicũtur, *raiſins au*

grain lõg. Heluolæ vuę,à colore appellatę,quę inter purpureas nigráſque inſignes eſſent,medio ſæpius variante,& ob id Varianę etiam dictæ Columellæ libro tertio. Heluolus autem color, inter rufum & album medius ab antiquis dictus eſt, vnde heluolum vinum appellatum. *uin demy roux.*

Cæterum variari vua dicitur antiquis agricolis, *tourner*, cum colorem accipit, & iam incipit matureſcere. Columella: Simulatque vua variari cœperit, fodito tertiam foſſuram. Cato: Vbi vinea varia fieri cœperit, vites ſubligato, pampinatóque.

Vua lanata, à lanugine nomen accepit, qua ipſi quidem vuarum acini obducti apparent.

Vua taminia (inquit Feſtus) ſylueſtris generis eſt, dicta Verrio, quæ tam mira ſit, quàm eſt nimium.

Agigarton genus vuæ appellãt græci, quod ſine interioribus ſeminibus, vel granis, aut vinaceis, qui in acinis continentur, arte naſcitur. Id vero fieri oſtendit Columella, cum malleolum ita ſcindimus, ne gemmæ lædantur, medulláque omnis eraditur &c.

Venuncula item, ſiue venucula, aut venicula vua, antiquis etiam ollaris dicebatur: vnde Horatius:

Venucula conuenit ollis.

Sed de his vuarum generibus in vitium differentijs, tam abunde diſſeruimus, vt nihil

hic præterea iam exprimere posse videatur. Illic enĩ quid inerticula, aminæa, eugenia, fæcinia, argitis vuæ significent, plane reperies.

A patria quoque multæ vuarum species nomen acceperunt, quemadmodum & vites quoque, de quibus suis locis abunde diximus. hinc Rhodiæ, Lybicæ, Nomentanæ vuæ appellatæ. Hic etiam hodie vulgo Burdegala vua dicta, *bourdelaz*, item etiam Rupellana, *rochelle*: quòd ex ijs patrijs viuiradices in nostrũ vsum translatæ, optimas vuas, & à nostris diuersas tamẽ, vinúmq; generosum ferãt. Sed iã ad præcepta quędã ex antiquis authorib⁹ collecta de vinearũ natura, & apta positiõe veniẽdũ: vt inde nostri cõdiscãt, q̃tũ ab eorũ more discedam⁹, atq; adeo vera conserendarũ vitium ratione.

Placita quędam

ANTIQVORVM DE VINEARVM POSITIONE, AC CVLTVRA.

Hoc igitur de vineto & seminario vitibus consito obiter, & succincte recensebimus. Primùm nõ esse quidem id mirum, si Rupellanę, aut Burdegalæ viuiradices, itẽ etiã Belnenses, aut aliunde translatæ, apud nos vsqueadeo prospere non succrescant: neque verò vinum adferant æquè generosum, atque id quod in ipso natali solo colligitur. Quandoqui-

dem quæ è longinquo petũtur ſemina aut ſtirpes (inquit antiquus agricola) parum familiariter noſtro ſolo proueniunt. Inde fit vt difficilius conualeſcant, quæ ab exteris regionibus adferũtur. Optimũ eſt igitur, eodem agro quo vitem diſpoſiturus es, vel certe propinquo (inquit Columella) ſeminarium facere, ita enim ſcies cuius generis vites poſiturus ſis.

Ad vinetum præterea conſerendum, multũ refert naturę loci cõſyderatio: vt ſi plantas ex loco ſicco in humidum trãſferas, & ediuerſo, plurimũ certè intereſt: neq; vero ita poſitæ vineę, proſperè vnq̃ ſe habebunt, niſi prius ipſas aſſueſcas (vt inquit Columella de arboribus) ei ſolo, ad quod eas ordinaré poſtea voles.

Cæterum locis pinguib9, planis, & humidis, præcoquas vites ſerito. Locis autem aridis, macris, & ſiccis, vitem ſerito natura feracem, & validam.

In agro requieto vineam ponito: & qui optime repaſtinatus ſit. In eo autem loco in quo vineam ordinaturus es, ſi facere ſeminarium voles, tribus pedibus altè repaſtinabis iugerũ operis triginta.

Agrũ anteq̃ vineis obſeras, explorato qualis ſaporis ſit: talem enim guſtum etiam vino præbebit, qualem ſaporem ori referet. Huius autem ſaporis explorandi rationem, elegãtiſſima methodo tradidit Columella libro de arboribus: quem locum vt diligẽter videas, mo-

neo. Hinc mirum non eſt, ſi ſtercorationẽ in vitibus plurimum damnemus, quandò neque antiquis agricolis vnquàm in vſu fuit,& à negligenti vitium aratione,aut potius agricolarum impoſtura reperta ſit.Qui enim fieri poſſit, vt vitis multum ac diu ſtercorata, ſtercus etiam & fimum redolens, vinum nõ proferat? Atqui profectò vix hodie Pariſijs optimũ vinum(vernaculũ quidem intelligo)bibas,quod non fimum reſipiat,quod etiam facillimè & citiſſimè nõ corrumpatur.Quin neq; etiã hodie diuturnas vites amplius videmus,aut magnæ vetuſtatis vina:citiſſimè enim cõſeneſcũt,ipſo fimo ſenectutem,quemadmodum & maturitatem,& fructus vbertatẽ, plurimũ accelerante.

Hoc vnũ tãtum ſubiungemus,vt ſimus breuiores,de ſoli natura.Sabulũ cui ſubeſt dulcis argilla,vitibus admodum prodeſſe.

Omnis pręterea qui per æſtatẽ finditur ager, vitibus arboribúſque inutilis.

Montibus cliuíſq; difficulter quidem vineæ conualeſcũt:ſed vbi ſemel conualuerũt, firmũ probúmq; vini ſaporem præbent:vt hodie excellentiſſima vina,ex collinis locis ad nos veniant,& maxime probẽtur:qualia ſunt,Aynia, item Hardreana, quæ vulgo dicuntur: pleraque etiam huius notæ, de quibus ſuis locis abunde.

Humidis & planis locis,robuſtiſſimę vineæ naſcuntur,ſed infirmi ſaporis vinum præbent,

nec perenne faciunt. Quapropter vbi humidus est locus (inquit Varro) altius attollenda vitis: in partu enim & alimonio, vinum potius solē quàm aquam quærit.

Locis aridis & cliuosis curandum, vt altius vites deponãtur, quàm humidis & planis.

Vitis præterea quã positurus es (inquit Columella) fac vt orientem spectet, adminiculo religata: néve tibi ad solem (inquit Virgilius) vergant vineta cadentem.

Hæc breuibus attigisse sit satis, quod ad vitium antiquarum pręcepta & naturas attinet: plura qui volet, ex antiquis ipsis agriculturæ scriptorib⁹ (quorum libri his placitis omnino scatent) desumat. nõ enim hoc loco tam ipsarũ vitium naturam & culturæ rationem ac disciplinam, quàm vocabulorum significationes & interpretationes molimur. Veniamus iam ad vitium morbos & remedia, vt nihil intactum relictum à nobis quisquam iudicet.

Vitium morbi.

Peculiaris (inquit Barbarus) vitis morbus, à Græcis tragos, à Latinis hirculus appellatur: nempe cum importuno vento germina à vitibus abscinduntur, vel cultorum imperitia oblædũtur. Rustici nostri vulgo, *rompre ou greuer la uigne* dicũt. neq; id quidē improprie.

Articulationẽ eleganti vocabulo vocauit Gaza: quòd vitis in ipſo articulo potiſſimum lædatur. Inde vero hirceſcere ſiue hircire dicuntur vites ab antiquis ſcriptoribus, cum infœcũdæ propter articulationes oblæſas, redduntur, quoniam (vt inquit Ariſtoteles) hircus animal pinguedine ſterileſcit.

Rubigine quoque laborant vites, cum propter nimia frigora verni temporis, poſt continuos imbres exareſcunt, & neſcio quid rubiginis poſt imbres, à frigore ſarmentũ alterante contrahunt: quemadmodum & ſegetes. noſtri ruſtici vocant, *geler en bourre*. Vnde Robigus deus, & Rubigo dea, quam antiqui huiuſcemodi morbis iugruentibus inuocabãt. Id vero vitij, ne vitibus contingat, & vineam vexet, palearum aceruos verno tempore (inquit Columella) inter ordines, cum frigus contra temporis conſuetudinem intellexeris, incendito: ita fumus nebulam & rubiginem remouebit.

Crambo vuæ ipſæ & pampini laborant (inquit Hermolaus) qui ſimilis rubigini eſt, nempe ſole poſt humores longos, inſequuto vehementi.

Niuatio ſiue roratio appellat̃, quoties racemus à niue vel rore infeſtatur, dũ defloreſcit, & adhuc tenerrimus eſt. Vulgus noſtrum vocat, *couleure*: nempe quoties vua deflorẽte, vel nixerit, vel ros frigidior aut pluuia acinos infeſtarit. peſſimum enim (inquit quidam) vitibꝰ

fuerit malum, si deflorescēti successerit imber: nam tunc quidem labilem imbecillitate fructum facile præcipitat.

Exacinationem Latini vocant (inquit Barbarus) Theodorus autem exuperantiam, Græci cittosin, cum ab vuis vel racemis defluuūt acini: vel per nimios imbres, aut ventorum concussiones, aut magis grandines. vulg⁹ nostrū vocat, *esgreneure ou gresleure*.

Ipes appellamus vermes in vitibus nascentes austrinis flatibus.

Genus præterea animalis volucra appellat, quod tenellis pampinorū folijs inuolutū, ipsa quidem prærodit: nonnullis voluulus, aut voluox, Plauto etiam conuoluulus dicitur. Quod ne accidat (inquit antiquus agricola) falces quibus vites putantur, sanguine hircino oblini debent: vel quoties falx acuitur, in pelle fibri (qui vulgo castor dicitur) acies in putatione detergi debet.

Vites quæ secundum ędificia sunt, à soricib⁹ & muribus infestantur, interdum etiā eæ quæ in medijs agris. Eos autem sorices, vidim⁹ rostrum acutum, exporrectum quidem admodū habentes: & pilis oblōgis in morem feliū onustum, venenatos quidem eos, tum ipso morsu, tum etiam tactu: Vulgus nostrum vocat, *mesiraignes*. quod vocabulum quiddam cōmune cum mure araneo videtur habere. Id vero ne in vitibus accidat (inquit vetus agricola) cum

Luna,Leonis vel Sagittarij,aut Scorpionis vel Tauri tenet hoſpitiũ,noctu putentur vites.

Formicarum præterea vitijs & multitudine,deuaſtantur vites,quę lignum ipſum & materiam ab ipſo cortice ad medullam, atque adeo ipſas radices exedunt.Itaq; ne vitem formica conſcendat(inquit antiquus agriculturæ ſcriptor)tritus lupinus cum fracibus, imponitur,eóque ima linea circumlinitur.Sed & ſi bitumine ex oleo cocto ima vitis tangatur,eam formicæ nunquam exedent.

Eſt & alius vermis viridis,noſtras vites per ardores interdum depaſcens, & ſummis pampinis inſidens,cuius ſuctus ipſa etiam ſarmenta interimit,& planè enecat,nedum vuas & folia.Is vulgo liſeta dicitur,*une liſete*.haud diſſimilis cantharidi,quę apud Italos & Hiſpanos in ſummitatibus ramorũ fraxini & oliuæ naſcens,ipſas arbores exedit.cuius vſus in potu, ipſam veſicam plurimũ exulcerat, & necẽ hominibus adfert. Hæc vero animalia,ne vitibus aut etiam roſetis noceant,in cote qua falx vinitoria acuitur, ipſa conteri iubent agricolæ, priuſquam putetur vitis.

Quinetiam ne vel limaces,aut alij vermiculi,vel aranei vitem deuaſtent, ipſas cantharides,oleo mergi iubent Græci(inquit Ruellius) dum in tabem reſoluantur,atq; eo quidẽ oleo falces putatorias perungi & illini.

Tabeſcit interdũ vitis, nimia humoris pro-

fusione: & lachrymosa apparet, vt vere nouo nonnulli mihi visi sint pergulanarum vitium stolones, ciathũ vnũ & item alterum aquę purissimæ collachrymasse, & per ocellos guttatim destillasse: quam aiunt aquã matronis prodesse cum aqua fabacei floris, ad faciei decorem. Itaq; hac collachrymatione, vitis, vim roboris sui plurimum auertit à fructu. Tum igitur volunt Græci agriculturæ scriptores, radicis robur rescindi: vt vulnus impressum medicinam adferat. Posthęc autem insulsa amurca ad dimidias cocta, vulneris hiatus perlinatur, & acetum deinde suffundatur, quod sit potentissimum.

Vitis ægrotat item, vel cum alserit, vel pręter modũ incaluerit: siquidem gemmæ, calore nimio vel ardore hebetes aliquãdo syderãtur.

Sarmentis interdũ ita luxuriat vitis, vt quãuis sæpius amputata, tamen totã vim suam in productione ligni effundit. Id vero vitij coerceri aiunt Græci agriculturæ scriptores, si radices vitium summæ euellantur. Quemadmodum etiam sterilem vitẽ ad fœcundam reduci affirmant, si imo caudici fosso lapillus adigatur. Præterea etiã non attingi vespis vuas author est Democritus, quarum matres imbre sorpti olei roraueris.

Sed ne omnia morborum ac vitiorum genera persequar: & vt paucis ac semel absoluam, maximam morborum vitium partẽ ex

iniurioſo contactu putarunt contrahi antiqui agricolæ. Ictus enim fodientiũ, & vulnera reformidant, pedúmq; conculcationes ineptas.

Viti præterea morbus eſt braſſica, & laurus quoque, nam eam plurimum offendũt, ſuccóque ſuo & odore deteriorem faciunt: inde illud ab ãtiquis agricolis audias, vitem, ſi iuxta ſe braſſicam ſenſerit, recedere, & auerti, ſaporémq; fugere inimicum. vt etiam Androcides antiquus Philoſophus dixerit vitem, etiam viuam, braſſicæ fugari odore: quo argumento braſſicam vino aduerſari, & ebrietatem arcere contendebat: ſumpſitque medicinam braſſicæ commanducatæ aduerſus ebrietates, quod de raphano dixit Plinius. Vnde plurimũ mea ſententia hallucinãtur qui domeſticæ cuiuſdã & ruſticæ vtilitatis gratia, vites ſuas braſſicarũ ſatione deuaſtant: & nimio commodo proſpicientes in deterrimum incõmodum incidunt. Odit & corylũ vitis, niſi ꝓcul abſit, triſtis atq; ægra. Sed de his hactenus. nũc ad vindemiam. breues enim nos eſſe oportet.

Vindemia.

Venio tandem ad vindemiam: quæ à vino demẽdo, hoc eſt colligẽdo dicta, cuiquã vel mediocriter erudito, facile intelligi poteſt. Virgi. Non eadẽ arboribus pendet vindemia noſtris.

Vnde facere vindemiam Cato & Varro,

colligere vindemiã Columella, celebrare vin-demiam Palladius, dixere. *faire uendenges*. Vin-demiare dixit Plinius libro 14. cap.2. *uendenger*. ne quis putet esse barbarum. hinc vinde-miator apud Horatiũ in Sermonibꝰ: & vinde-mitor per cõtractionem apud Ouidium in fa-stis, pro eo qui vinũ vel vuas legit. *ung uenden-geur*. Cato legulum etiam appellat, quanq̃ ma-gis sit fructuũ & oliuarum lector. Vindemia-toris quoque nomẽ sydus illud Assyriũ, quod vocat Plinius, apud antiquos sortiebatur per metaphoram, quod tertio nonas Martij appa-ret, quod idem septimo Calendas Septembres exoriri cõtendit Columella. Id vero ita dictũ, quia sepe vindemias faciat, hoc est vuas imma-turas colligat, & exurat, vel nimijs pluuijs in-festet, vt iam amplius aliam vindemiatorum operam non expostulent vites. Eadem quoque ratione nos vulgo diẽ diuo Marco sacrã: item diuo Vincẽtio dicatã, Vindemiatricẽ appella-mus: ꝙ ea (vt quidã aiunt) si pluuiæ vites infe-stent, ipsæ quidẽ rorentur & exacinent: si vero solis calorem sentiant, longè vberiorẽ fructũ polliceantur: vnde tritum illud & vulgare:
Vincenti festo si sol luceat memor esto.

Vindemiam & vindemiolam pro collectio-ne & compilatione multarum rerum: & fru-ctu quod ex nostris studijs, ceu ex vinea qua-dam fœcunda decerpimus, sumpsit Cicero ad Atticum, non inuenusta translatione.

Maturitatem igitur vindemiæ (vt post ipsa vocabula ad rē deueniam⁹)hac ratiōe cognoscunt vinitores industrij:nēpe si expressa vua, vinacea quę in acinis celantur, hoc est grana, fusca sint(inquit Palladius)& nōnulla ꝓpemodum nigra.quā rem naturalis maturitas facit.

In vinetis vua cū erit matura(inquit Varro) vindemiā ita fieri oportet, vt videas à quo genere vuarum & à quo loco vineti incipias legere.Nam & præcox, & miscella, quam vocāt nigrā,multo antè coquitur: vnde prior legenda.Consyderandum item quę pars arbusti aut vineę magis aprica.ea enim(ait ille) prius debet descendere de vite. In vindemia præterea vuæ leguntur,partim ad bibēdum,quæ in torcular mittūtur vt eliquescant:partim ad edendum,& ad cibum,quæ electæ vel suspēduntur, vel in ollis recondūtur,vel in amphorā picatā in piscinā demittūtur, vel in dolia plena vinaceorū ꝓtrudūtur. His enī modis vuas ad escā antiqui præparabant:vt iam antea docuimus.

Instrumenta &

VASA AD VINDEMIAM, ET VINVM FACIENDVM.

Face ad vineam quæ opus sint(inquit Cato) vt antea parentur:vasa lauentur,corbulæ sarciātur,picentur dolia,& alia quę opus sunt,&

cum pluet, aqua imbuantur. quala parētur, & sarciantur, bennæ emantur. Hæc Cato. Columella autem: Si ager amplus aut vineta & arbusta grandia sunt, perennè fabricandæ decēmodiæ, & trimodiæ, & fiscellæ texendæ, & picandæ: nec minus falculæ & vngues ferrei q̄ plurimi parandi, & exacueudi sunt, ne vindemiator manu distringat vuas &c. Hæc Columella. Opus est autē nos ea omnia vasa & instrumenta breuiter exponere: & cū nostris (qua fieri poterit diligentia) conferre.

Primum igitur vasa vinaria, & vindemiatoria dicētur ea, quæ ad vinū recōdendū aut vindemiā faciendā cōmoda sunt, queādmodū in libello de vasculis diximus: qualia sunt, corbulæ, dolia, quala, bennæ, fiscellæ, & cætera id genus: quæ mox explicemus licet.

Corbulę itaq;, diminutiua sunt à corbis: erātque cistæ vimineæ siue instrumenta & vasa in quib⁹ vuæ, atq; etiā oliuæ dū legebātur, à vindemiatorib⁹ reponi solebāt. *pēniers a uēdenger.* Varro, 1. de re rustica: Cogit aliquot corbulas vuarū & frondē iucūdissimā ministrat ouib⁹.

Canistris quoq; vindemiæ interdū fiebāt, sed oliuarū potissimū. Vnde Palladius, salignis canistros fieri debere virgultis præcipit: quia genus hoc, oleū dicitur adiuuare. canistris item frumenta legebantur. Vnde Virgilius:

Cererémq; canistris Expediunt.

Scirpiculum pro canistro & corbula sumpsit

Columella in horto suo, libro 10. Nempe pro vase iuncis & scirpis contexto, in quo flores hortenses demetuntur per æstatem.

Et vos agrestes duro qui pollice, molles
Demetitis flores: cano iam vimine textum
Scirpiculũ, ferrugineis cumulate hyacinthis.

Id vero maxime explicat iunco contextũ fuisse, ex etymo, cum ait statim postea:

Iam rosa descendat contorti stamina iunci.

Fiscinæ præterea & fiscellæ per diminutionem sumi possunt pro vasis prædictis tum ad vindemiam colligẽdam, tum etiam ad fructus arborum reponendos dum excerpuntur. Vnde Cicero, fiscinam ficorum dixit pro Flacco: Homini (inquit) Phrygi, qui arborẽ fici nũquam vidisset, fiscinam ficorum obiecisti. Fiebántque etiam iuncis interdum. Tibullus:

Tunc fiscella leui detexta est vimine iunci.

Texebantur & virgis aut ibisceis aut saliceis. Virgilius:

Et facilis rubra texatur fiscina virga.

Qualus siue qualum (vtrunq; enim recte & latine dicitur) vimineum vas erat, sed spissis admodum virgis & multum duris, neq; iũcis cõtextũ, quod prælo supponebatur, vel in ipsis cuppis dũ calcabãtur vuæ, ne crassior acinorũ materia & fęx ipsa cũ puriore vini liquore deflueret. *le pennier coulouer*. Virgi.

Tum spisso vimine qualos
Coláque prælorum fumosis diripe tectis.

Cola autẽ, inſtrumenta erant ad defæcandũ vinũ & colandũ apta, vel dũ diffũdebatur, vel poſteà q̃ expreſſum erat. is enim mos antiquis obſeruabatur, vt vinũ ſemel atq; iterũ expurgarent, & defæcarent, priuſquam in dolia cõijcerent. Saccis etiã vinarijs ad id vtebantur: de quibus in libello de vaſculis plura.

Bennæ vero, de quib9 ſuperius Cato agebat, vehicula ſunt ad cõuehendas vuas è vineis in præla, ſiue etiam oleas & fructus quoſuis. Vnde antiquitus combennones appellati, in eadẽ benna ſedentes, inquit Feſtus.

Dolia, culei, cadi, amphoræ, ſeriæ quid ſint, item etiã metretę, decimodiæ, trimodię, (nam omnia hæc vaſa vinaria ſunt & torcularia, ac preſſoria) petito ex libello de vaſculis. Illud tamen obiter adiungemus: vincire & alligare dolia, elegãter dici pro eo quod vulgus noſtrũ ait, *relier les tõneaulx*. Dolia (inquit Cato) plũbo vincito, vel materie quernea, & niſi ſicca alligato. Abluebãt quoq; & eluebant dolia & cõmundabant (inquit Columella) priuſq̃ vinum intromitterẽt. Vnde Terẽtius: Dolia omnia releui. Picandorũ autẽ doliorũ rationẽ, & quo pacto reſina indebat̃, ad vinũ in terra diu cõſeruandum, legito cap. 8. lib. 12. Columellæ. Nam is mos apud nos iampridem inoleuit. In ipſa vero picatione, vtebant̃ inſtrumẽto quod radula appellatur, à pice veteri abradenda, vt deinde noua ſuperimponeret̃. Col. li. 12. ca. 18.

Vnde Radulana pix lib.14. dicta quæ radula eximebatur.

Proinde etiam cuppæ inter torcularia vasa connumerandæ, *des cuues a uin.* quarum antiquarum formam,& fabricandi rationē ac mēsuram videto apud Catonem cap.21. Nam eæ quidem inter maiora torcularia siue pręssoria vasa sunt accipiendæ:nempe in quib⁹ vuæ per aliquot dies relinquūtur,vt efferuescāt,& ebulliendo crassiorem substantiam exhalent.

Lacus autē inter paulo minora vasa numerantur,quēadmodū sunt quæ nostri vulgo vocant,*des baignoeres*. Nempe in quibus vinū ex vineis super bennis adfertur, atq; hi quidem lacus vinarij à Columella dicuntur. Appellātur & labra lignea,quibus vindemię apud nos importantur,quibus etiam in balneis vtimur. Sunt & lacus torcularij,in quibus vinū ex torculari defluit, & è quibus exhauritur vt aliūde transferatur.

Vasa autē ea in quib⁹ transferebat̃ vinū,& è lacubus in culeos demittebat̃ aut aliò cōportabatur,Columellæ quidē fora appellata,à ferēdo,quod à duob⁹ deferrētur:qualia sūt ea,quę hodie videmus in torcularib⁹: in summo quidem vtrinq; à laterib⁹ perforata,vt inde baculus gestatorius procurrat,qui duorū baiulorū opera,sup quorū humeris insidet,sursū effert̃. Tum lacus vinarij(inquit ille) & torcularij & fora,omniáq; vasa, si vicinum est mare, aqua

marina: si minus, dulci eluēda sunt, & cōmundāda, & diligenter assiccanda, ne humorē habeant. Tinnas Festus appellat, quæ nostro vocabulo respondent, *des tinnes*.

Cortinis insuper hoc est vasis rotūdis ex ęre, tres pedes altis, vtebātur veteres, ad defrutum coquendū, in cortibus villaticis (vnde nomen habent) vt deinde vinū diffunderēt & inuetera rent. Col. lib. 1. cap. 6. Eidē quoq; authori, vasa defrutaria appellata lib. 12. cap. 21. Quinetiā cortinale ipse etiam appellat, locum in quo cortinæ sunt ad coquendum defrutum.

Cæterum falculæ, instrumenta erant quibus vuæ eximebātur è vitibus, vulgus nostrū sarpas vocat, Itali runcas appellant.

Vnguib⁹ præterea ferreis quę arbustiuæ erāt vuæ demebātur. Columella: Nec minus falculę, & vngues ferrei q̄plurimi parādi & exacuēdi sunt: ne vindemiator manu distringat vuas, & nō minima fruct⁹ portio in terrā decidat. Sed nunc ad torcular & prælum vinarium.

Torcular.

Torcular, machinā illā appellam⁹ quæ premēdis ac torquēdis vuis apta & cōmoda est, vt deinde vinū eliciam⁹: post primā tamē calcationē, quę pedib⁹ in cuppa fieri solet, vnde mustū elicitur. Támq; oliuarū, q̄ fructuū aliorū, ex quibus vinū fit, appellatur. *ung pressoer*.

Præla autem, proprie dicuntur trabes in torculari, quibus vua calcata premitur. vnde etiam à premendo dicta, atq; hinc quidã sine diphthongo ſcribũt *les preſſes ou paulx a preſſer la uendenge*. Præla item dicuntur (inquit Budæus) inſtrumenta preſſoria: quibus pannarij, chartarij, & librorum impreſſores vtũtur. Plinius lib. 12. de chartis loquens: Premũtur deinde prælis, & ſiccantur in ſole, atque inter ſe plagulæ iunguntur.

Cochlea in torculari, lignum eſt erectũ clauiculatim, id eſt ſpiculatim (inquit noſter Budæus) & capreolatim ſtrictũ, quod per mediũ prælum, ſtriatum & ipſum tranſactum, vertigine ſua tollendo demittendóq; prælo, inuentum eſt, vulgo vocatur, *la uiz du preſſoer*. Vnde & cochleę in ædificijs dictæ, quæ ſcalæ cochlides etiam dicuntur. Itaq; noſtri etiam hodie, cochleis in torcularibus vtuntur, per quarum capreolatos anfractus, attollitur, demittitúrq; prælum, aut rotæ aut ſuculæ verſatione.

Eſt autẽ ſucula, in torculari, tractorij generis machina. Cõſtat ex tereti ligno, duob⁹ aut pluribus vectib⁹ traiecto, vtrinq; æqua extãtibus lõgitudine. Hæc dũ verſatur, funis qui ductarius appellat̃ *le chable a tirer*, circũ eã obuoluit̃, præla ſurſum ac deorſũ adducẽs. *le tournouer*.

Vectes vero, baculi ſunt validi, per mediam machinam traiecti, quib⁹ manu ductis, machina dũ verſatur, funem ductarium aduoluit.

les bastons du tournouer. Ab his vectibus, vectarij dicti, qui vectes in torculari, versanda sucula, manu ducunt.

Trochlea, totam illam machinationem significat, quæ continet axiculum per rotulam traiectum in torcularibus antiquis : circa quē rotula versatur:& preterea ductarium funem continet, qui circa orbiculū ęneum currit, qualem in puteis videmus. Huiusmodi trochleæ, meminit Cato in instrumēto torcularij, in quo suculas quinque, funes ductarios quinque, trochleas decem oportere esse tradit. *la polie.*

Lingula item Catoni capite 18, lignum vel lapis concauus dicitur, è quo vinum in lacum defluit. Colatorium nonnulli appellarunt : *le coulouer.*

Trapetum vero, est area ipsa lignis compacta, circa quam vertitur ac circumagitē mola in torculari oleario, vel ipsa rota ī vinario. Vulgus nostrum vocat, *la mer.*

Cætera ex authoribus antiquis diligenter habeto. Nam omnia singulatim persequi, laboris esset supraquam humani. De vinorum autem generibus, tempus est, vt agamus.

Vinorū genera.

Postrema hæc erit nostri vineti particula, in qua post absolutam vinearum culturam, vin-

demia quoque facta, & expresso in torculari vino, eius itidem genera (quæ permulta sunt) paucis recēsebimus. Ab ijs igitur vinorum differentijs incipiendum, quæ aut à pressura, aut sapore, aut vitijs sumuntur, vt ab antiquis & nostratibus tandem sermonem nostrum ac libellum claudamus.

Vinum à vi deducitur, vt quidam volūt, quod vim menti inferat. Vnde Ouidius:

Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Antiquis autē temetū appellatur. Plinius lib. decimoquarto, capite decimotertio: Cato (inquit) ideo propinquos fœminis osculum dare iussit, vt scirent an temetum olerent. Hoc tum vino nomen erat. Vnde temulentia appellata. Oenos græce dicitur: vnde œnophori, pueri ministratorij appellati: poetæ etiā πῆλον vocant vinum, quasi vibrare mentem faciat. Vnde prouerbium: Nō habet vinum temones, &, In vino veritas.

Vinum igitur (vt quidam inquit) succus è vite est, qui feruēdo vires è musto sibi fecerit. Vinum enim omne, aut mustum est, aut vetus, vt in prouerbio est. Vinum itaque alit vires, sanguinem, colorem: mētem optimā facit, moderate si sumatur. Prima autē vini potio, in antiquis conuiuijs, meraca erat, cum præfatione ἀγαθοῦ δαίμονος, ī honorē Liberi patris: neque tamen tota, sed prægustāda tātū præbebatur: postrema vero potio vini, quoniā diluta esset, &

ſalutaris,cũ præfatione Iouis Liberatoris hauriebatur.

Vinũ aqua miſceri Staphylus,Sileni fili⁹ primũ inſtituit.Vnde græcũ vulgus, nõ aliter vinum hodie nominat,q̃ Craſin hoc eſt mixtũ,id enim vino nomẽ tribuũt.Memini certe cũ Venetijs eſſem, me eos audiſſe tale ꝓuerbium in ebrios,ſuo corrupto ſermõe iactãtes,Calo craſi,Caco cephali: hoc eſt, optimũ vinũ, peſſimũ caput facit:vel peſſimam mentem excitat.

Omphacium quid ſit,oẽs norũt, ſuccus enĩ eſt acerbæ vuę,qui potiſſimũ ex pergulanis vuis apud noſtrates exprimitur, vel ab ijs quæ poſt factas vindemias,immaturę inueniuntur, *uertius*. Plinius, omphacium qua fieret ratione, in vnguentorum loco docuit. Vinum omphacites, ſiue omphacium (inquit Barbarus) videtur idem eſſe quod & biæum græci appellauere,præterquam quòd marinam aquam biæo inijciebant : cætera autem conueniunt, medicinæ item congruunt, vt errare videantur,qui non biæon, ſed bion, quaſi à vita deriuatum nomen, ſcripſere:cum Plinius à feſtinatione, quaſi violenter fiat, vocari prodiderit.

Vini ſapores quatuor præcipui : dulcis, qui & muſteus : tener, qui & lenis Catoni: aſper, qui & durus, & auſterus dicitur. à quibus ſaporibus,etiam vina ipſa,nomina quædam ſortita ſunt,quemadmodum mox videbimus. At-

qui infirmi ſaporis vinum,Columellæ dicitur, quod ſaporem diu non retinet, neque peren- ne eſt.

Dulce quidem vinum,in infantia,omne di- citur,*uin doulx*,tum videlicet,cum muſtum ap pellatur, *du mouſt*, gleucos & gleucinen vocãt græci.Id autem tum appellari tradit Plinius li bro decimoquarto,capite nono,cum ſpõte de- fluit,antequam calcentur vuæ : vulgus noſtrũ id vocat, *la mere goutte*. Protropon id quidem à Iulio Polluce dicitur.Quanquam & protro- pon (vt inquit Barbarus)inter trãſmarina ha- beatur, quod Athenæus in Leſbo naſci dulce ſcribit, etiam prodromon vocatum à quibuſ- dam.Cęterũ nihil,opinor,vetat quominus ele- gãter ſubmuſtum dicere poſſimus, qua forma Plautus in Sticho ſubmerum dixit.Erit autem ſubmuſtum (ſiquidem dicere audebimus) id quod vulgus noſtrum vocat,*ſurmouſt*.

Vinũ tenerũ,quod & lene dicit,cũ pubeſcit, & ſuauius iam efficitur:dulcedo enim muſtea, feruẽdo,adimitur ipſi vino,*uin plaiſant,delicat, gracieulx*.cui contrarium eſt, aſperum, hoc eſt (inquit Barbarus) Seleron,ſiue durum.Teren tius Heautontimorumeno:

Pitiſſando modo mihi
Quid vini abſumpſit hic, hoc dicens,aſperum
Pater hoc eſt,aliud lenius.

Celſus auſterũ appellat : *uin rude,mal plaiſant*. Plinius toruum dixit,pro aſpero,& cultura in

domito.lib.17.cap.23.Nouarienſes(inquit) agricolæ,traducum turba non contenti,nec copia ramorum, impoſitis etiamnum patibulis, palmites circumuoluũt.Itaq; præter ſoli vitia, cultura quoque torua fiunt vina.

Vinum itidem molle, pro delicato ſumitur & leni, Virgilius:

Tunc agni pingues,tunc & molliſſima vina.

hoc eſt,aſperitate carentia,& defæcata.

Notæ præterea vinorum à bonitate ſumuntur. Vnde primæ notæ vinum dicitur,quod eſt generoſiſſimum: & ſecundæ ac tertiæ notæ,id eſt ſecundæ & tertiæ bonitatis, ac loci, inter excellentia: atq; ita gradatim, prout bonitate præſtant. Dicitur præterea quæcunq; vini nota,pro vino quocunq;,tam nobili,quàm ignobili. Horatius: Chio nota ſi commixta phalerni eſt.

Vinum bonum & odoratum Varro.3.de re ruſt. cap. 9: Quidã ex triticeo pane intrito, in aquam mixto,vino bono & odorato farciunt, *bon uin, & odorant.*

Ab eſſentia quoque,& conſiſtentia, vina nomen habent:vnde vinum tenue Ciceroni dicitur,quod tenuis eſt ſubſtantiæ,& celerrime inueteratur: quò tamen tenuius vinum eſt, eo odoratius,ſed citius etiam perit.Leue appellauit Plinius,*uin legier*.Fugiens vinum Ciceroni dicitur,nempe quòd cito fugit,& in vitium inclinat. id enim fugere in vino eſt, quod vul-

gus noſtrum, nõ ſeruari, dicit. *uin de petite garde*. Villum Terẽtius appellat in Adelphis, *petit uinet*. Qui vinum (inquit Cicero tertio officiorum) fugiens vendat, ſciens, debeátne dicere. hoc eſt (vt interpretatur Budęus) quod æſtatem ferre nequit. quod vinum, proprie annis cedere dicitur. Contrà autem conſiſtens vinum dictum, quod firmitatem & auſteritatẽ diu retinet, *uin de garde*.

Vinum firmum, conſiſtens vocat Virgilius, & potens, quódque diu ſeruari poteſt, & in vigore perſiſtere, *uin ferme*:
Sunt & aminææ vites firmiſſima vina.

Vinũ quoque forte ſumpſit Columella, pro generoſo & potenti, *uin fort*: cui molle cõtrarium eſt, *uin foible, uin plat*.

Vinũ craſſum, *uin gros, ou eſpez*, eſt id quod & colore, & conſiſtentia, tale eſſe apparet, quale nomen gerit.

Vinum vehemens, aut generoſum, ſiue etiã valẽtiſſimi generis Celſus vocat, quod nos vulgo vocamus, *uin puiſſant & uertueux*.

Vinum item magnæ vetuſtatis, & perenne, dicitur, quod in multos annos ſeruari poteſt, *uin de grand garde*. Vetuſtatem autem pati vinum dicitur, cũ optime ſeruatur, apud Ciceronem de amicitia, & Columellã, libro tertio, capite ſecundo. Euaneſci autem vetuſtate, cum vires iam amiſit, apud eundem Ciceronem de diuinatione. Vnde per tranſlationem, ele-

gantiſſime dixit Plautus: Vinum vetuſtate edentulum, *uin uſé de uielleſſe, ou uin paſſé*. Inueteratum vocat Plinius libro decimoquarto, capite ſecundo. Vetulum vero Columella. Contrà autem, vinum paucorum annorum dixit idem author, quod in paucos annos adſeruari poteſt.

Brachia iactantes vetulo marcentia vino.

A colore vina dicuntur, alia alba, (quæ & candida vocat Columella) alia nigra, alia purpurea, alia item rubella. Plautus: Album an atrũ vinum potas? Qui mos loquẽdi vulgatus eſt, & elegans. Ita enim loquitur vulgus, & perſæpe quidem, *beuuez uous du blanc, ou du uermeil?* Rubellum autem id dicitur, quod mediũ eſt, inter atrum & album. Vulgus noſtrum claretum vocat, *uin cleret*. Martialis:

Et Veientani bibitur fæx craſſa rubelli.

Fuſcum quoq; vinum à colore dictum ſubnigro. vnde Martialis libro ſecundo, fuſcum falernum vocat in Tongilium ſcribens:

Condantur parco fuſca falerna vitro.

vulgus noſtrum paleaceum vocat, *uin paillet*. alij, *fauluet*, quæ dictio fuluo potius reſpondet.

Mediũ autẽ vinũ, caueat quis putet à colore appellatũ. Nam qđ Varro dixit, mediũ vinũ prandium caninũ eſſe, id quidẽ ab eo dictũ eſt, quòd nullũ tale vinũ inueniatur. quẽadmodũ vellus aſininũ Ariſtophani, ꝓ eo quod nuſquã ſit. Cæterum media quidem ætas vini (inquit

Barbarus) à medicis introducta eſt . garbum Itali aut bruſcum appellant , quod cum dulce non ſit neq; etiam omnino auſterum, mediam tamen conſiſtẽtiam inter vtrunq; habet, & rubellum plerunq; apparet.

Vinum pendens dicitur, quod in vinea pendet, & in ipſis vuis adhuc continetur : neq; id quidem appellatur, niſi quia ita aliquando venit, quaſi vero, ex vua pendente conijciat mercator , quantum vini ſibi comparare poſſit ex tot vel tot iugis. Qui mos Aurelijs hodie obſeruatur , vt vinum adhuc pendens ab indigenis ematur præſente pecunia, *uin en uert*. Cato capite . 147 : Lege hac vinum pendens vænire oportet &c.

Vinum in dolijs, cõtrà, dicitur, quod iam factum eſt & expreſſum, *uin en muyz*. Cato eodẽ loco: Vinum in dolijs hoc modo vænire oportet. Vlpianus in lege de commodo & periculo, vinum doliare vocat.

Factum vinum dicitur , poſteaquam in dolia conditum eſt, cum iam apparet non amplius turbulentum , *uin paré* vulgo appellamus. Vnde ex dolijs promi vinum poſteaquam conditum eſt dicitur, *tirer le uin*. Varro: Quod muſtum conditur in dolium , vt habeamus vinũ, non promendum dum feruet, neq; etiam cum proceſſit, niſi ſit prius vinum factum. Itaq; feruere dicitur in dolijs poſteaquam iam conditum eſt , quod vulgus vocat , *boullir es muyz*.

Quod vero vinũ iam processit, vulgo dicit, *uin rassis*. Cæterũ id vbi factũ erat, hoc est, vbi primo & secũdo cõditũ apud antiquos, & iam pcesserat, ac efferbuerat, elutriabãt, hoc est trãsfundebãt: quod græci μεταγγίζειν dicunt, hoc est de vase in vas trãsfundere. sed minus tamẽ frequenter. Plinius lib. 14: Sufferuefactis decies, mox elutriatis, atq; ita inueteratis. Promere alioqui vinũ ad vsum nostrum, Cato capite 65. accipit pro eo quod vulgus nostrum dicit, *percer du uin pour la boisson*. Vnde prom⁹ à promendo dictus, qui vinum familię promit, *le despensier*, vt ostẽdit Columella lib. 12. ca. 3. Atq; huius quidem promi officium est, vinum nutrire quod vulgo dicitur, *remplir*, & per æstus vẽtilare interdũ, quod vulgo dicitur, *donner uent*. Quando (inquit Col. loco superius citato) maior æstus erit, eo sæpius vinum nutriri, refrigeraríque, & ventilari debet.

Præliganeum vinum, à prælegendo dictum Catoni, éstq; id, quod vel præmaturum est, vel præ omnibus legitur, & vindemiatur: quod etiam præcium Virgilio dicitur secundo Georgicorum, *uin premier uendenge*. Barbarus autem, præliganeum vocari ait id, quod ad operarios (vt Cato inquit) ex miscellis vuis premitur, operariumPlinius appellat, *uin de manouuriers, ou de famille*.

Vinum nouellum, siue nouitium Plinio id dicitur, cui contrariũ est vetus. Nouitium (in-

quit) vinum resinatum conducit. *uin noueau.*

Resinatum quidem dicitur, idē quod & picatum. Nam vtrunqʒ eandem significationem habet, nempe, quod vel picem vel resinā sponte sua resipit. qui sapor inter res stomacho idoneas connumeratur à Celso lib. secundo, cap. 14. Martialis lib. 3:

Resinata bibis vina, falerna fugis. Idem. 13:

Hæc de vitifera venisse picata Vienna
Ne dubites, misit Romulus ipse mihi.

Nam apud Viennā potissimū picata vina sponte nascebātur, vnde Plin. lib. 14. cap. 4: Viēnenses (inquit) soli picata sua (quorū genera plura diximus) pluris permutauere, sed inter sese more patrio creduntur.

Vinum proticū, Latini ex græcis dixerūt, qđ primū exprimit, & in lacū ex torculario defluit, vulgus nostrū vocat, *la mere goutte*. Mustum lixiuū Colum. appellauit, lib. 12. cap. 27: Mustū (inqt) lixiuū, hoc est, anteq̄ prælo pressum sit, quod in lacum defluxerit tollito.

Vinū tortiuū, *le pressoirage*, quia prelo cōcusso torquent vuæ. Cato cap. 23: Tortiuū mustū circuncidaneū, sub quoqʒ dolio diuidito, additóqʒ pariter. Id vero quid sit explicat Columella cū ait lib. 12. c. 36: Tortiuū (inqt) mustū id dicit, qđ post primā pressurā, vinaceorū circūciso pede, exprimitur. Varro circuncisitia vina ideo vocat, nempe cum calcatis à prælo vuis, scapium folliculis prælo iterum subijciuntur,

hoc eſt (inquit Barbarus) vbi deſijt fluere, circuncisis extremis. Tortiuum autem, græci boſtrichitin vocant.

Fæcatũ vinũ, Cato appellat, quod ex fæcibus acinorũ expreſſum eſt: fæces autẽ vini vocat, quas Columella floces appellat, vnde floccipẽdere verbũ deductũ. in oliuis autẽ fraces dicũtur. Macma vulgus noſtrũ vocat ipſas vini fęces, quæ poſt vnã atq; alterã torturã remanẽt, *le marc*, trigona græci dicũt. Vnde non inelegãter Plinius lib. 13. cap. 2, Fæces vnguentorum, macmata appellat. Ita quoq; florem vini dixit Plautus, in curgulione. *la fleur du uin*. Flos (inquit) veteris vini, naribus meis obiectus eſt. Cæterum fæcem vini vſtam, noſtri cinerẽ clauellatum vulgo vocant, *de la cendre clauellee*. quo medicamenta amburentia conficiunt. gręci ſphæclen vocant.

Secundaria omnia vina, græci deuterias appellarunt, vnde paſſum ſecundarium Plinio, libro decimoſexto. Idem etiam lib. decimoquarto, cap. decimo, quæ deuterias gręci appellant, iure non poſſe dici vina aſſerit. Latini loream ſiue loram deuteriam vocant: Vulgus noſtrũ, *de la buuette, de la deſpenſe*, appellat. Exp̃ſſi acinorum folliculi (inquit Varro) in dolia conijciuntur, eóque aqua additur: ea vocatur lora, quòd ſint lota acina: ac pro vino operarijs datur hyeme. Vnde Vlpianus digeſtis de vino legato, acinaceum vinum appellare videtur.

Plinius loco ſupra ſcripto inter operaria vina cõnumerat. Videto Columellã lib.12.cap.40. Loram Nonius alteri⁹ generis facit. Vinũ enĩ dulce eſſe ait,potionis cõfectæ,mulierib⁹ grã-dæuis aptũ. Vnde Gellius mulieres Romanas ait,lauream,paſſum,murrhinam potaſſe,ita e-nim ſcripſit.

Cæterũ vinũ,qđ iam acuerit,& aceti nomẽ habet,aqua maceratũ,& cõmixtũ,latinis poſca appellaſ:grçci oxycratõ vocarũt.Pli.li.30:Tor mina ſanat palũbus ferus ex poſca decoctus.

Vinũ hornotinũ, ſiue annotinũ Columella, lib.4.cap.17.vocat,qđ vnius anni eſt, *uin dune annee, ou dune fueille*. Vnde hornotinas plãtas, idem de arb. cap.30. & hornotinas nuces Ca-to,pro viridibus,dixit, & hornas fruges Hora ti⁹.Ita quoq; bimũ & trimũ vinũ dicim⁹,quod duorũ & triũ annorũ eſt, *de deux & de trois fu eilles*.Is enĩ mos eſt loquẽdi noſtro vulgo,quaſi vero intelligat ter folia noua feciſſe vitem, à quo tempore vinum id produxerat.

Vinum acratophorũ videtur appellare Var ro,non mixtum & purũ,quaſi acraton:Ea (in-quit) min⁹ ſumptuoſa vinea eſt,quæ miniſtrat acratophoron vinum.

Turbulentum & fæcatum vinũ dicitur, cuĩ vel per tranſlationem ex loco in locũ,vel com motionẽ aut tonitrua & calores ĩmodicos fæx eſt permixta,vt iamamplius nõ ſit lympidũ:id enim vino quod diu reſedit,nomen antiqui de

dere, *uin trouble, uin cler.*

Dilutum vinum dicitur, aqua temperatum, nempe cum generoſum & vehemens eſt, ne caput feriat. Mart. Raram Diluti bibis vnciam falerni.

Madefacti quoq; abſynthij dilutum vinum vocat Plinius lib.27. cap.7. pro eo in quo abſynthium infuſum eſt. Cęterum caueant plurimũ tyrones noſtri, ne cum inerudito vulgo, lymphatum vinum pro diluto proferant. lymphati enim cũ dicantur ij, qui ex imagine ſua viſa in aqua inſaniã contraxerũt, neſcio plane quid aliud vinum lymphatũ ſignificet, q̃ inſanum.

Vinũ pręfaminũ Catoni. c.141. dictũ, qđ pręfationib9 expiat: quẽadmodũ dũ ſupplicatiões fiunt apud nos, vt vineæ bene habeant.

Vinũ paſſum, inter dulcia cõnumerabatur: id autẽ nominabãt antiqui (inquit Varro) cũ in vindemia vuas diuti9 coctas legebant, eáſq; paſſi eſſent in ſole aduri. Dictũ alioqui paſſum (inquit Nonius) φ ex vua paſſa cogat̃. Seruius à patiẽdo deducit. Nam decoquit̃ (inquit) muſtũ, & inde fit paſſum, græcis glycy dicebatur. Multorũ autẽ erat generũ, nã & pſythiũ erat laudatũ apud ãtiquos, & à colore nigro dictũ melãpſythiũ, quaſi nigrũ pſythiũ. Erat & ſecũdariũ paſſum, de quo ſupra: hoc eſt, qđ ſecũdo fit, nẽpe poſt tuſas vuas & expreſſas, dũ tantũdem (inquit Columella) aquæ puteanæ adijcimus, quantum extrahimus.

Defrutum (inquit Plinius) eſt vinum ad dimidiam menſuræ partem coctum, quod (inquit Palladius) à deferuendo dictum eſt: quia vbi ad ſpiſſitudinem fortiter deſpumauit, cõficitur. Hinc defrutare, defrutum conficere: & defrutarium, locus in quo defrutum coquitur: & defrutaria vaſa, coquendo defruto idonea: & cella defrutaria, in qua defrutum reponitur. Dictum autem defrutum, Seruiꝰ ait, quòd defraudatur, & fraudem patitur: factitium enim, non naturale vinum eſt: quod enim naturale & originale, ſine fuco, & ſine dulci, aparachyton græci vocant & antiten: defrutum autem, parachyma, quia fucum habet. Columella, libro ſecũdo, cap. 23. defrutum quoq; facere, & defrutare vinum licet. Martialis:

Et nigri Syria defruti lagena.

Siræum, quod alij hepſema, Latini ſapam appellant, ingenij, non naturæ opus eſt, nempe cum muſtum ad tertiam vſque partem menſuræ decoquitur: nam ad dimidiam tantum partem coctum, defrutum dicitur: atque hæc quidem vina, cum paſſo, in adulterium mellis excogitata ſunt. Vnde ſapam ſuo tempore Mellacum dictam ſcribit Nonius.

Calenum vinum, cum ad partes è tribus duas muſtum redigitur, hoc eſt, cum ex tribus partibus, perdita tertia, duæ remanſerunt.

Murrhina apud priſcos, vinum erat dulce, laudatum, & aromatibus cõditum, atque odo-

ratum, quo Romanæ mulieres (vt inquit Gellius) plurimum delectabantur. Nonius Murinulum siue Murinulam vocat. Idem autem est (inquit Barbarus) qđ & myratū vocant aliqui, non vtique a myrrha, sed à myro, quod est odoramentum, cuius Dioscorides mentionē facit.

Inter dulcia vina aliud erat genus, quod græci aigleuces vocant, hoc est, semper mustū. Id autem cura fit, quoniam feruere prohibeatur. nostri vocant, *surmoust*. Est & aliud dulcis genus, cuius gratia, asseruatur vua diutius in vite pediculo intorto. Porrò vina dulcia, Latini, Liberi patris bellaria appellabant.

Vinum parachyton, siue vt Plinius vocat diachyton (si modo idē est) fit vuis in sole siccatis, loco clauso per dies septem, in cratibus, totidem pedibus à terra alte, noctibus à rore defensis: octauo die calcatis: optimi odoris, saporísque inter dulcia.

Dulci è genere est, melitites, siue melitides vinū, quod græci vocant, sed austerum seculis. Iam autē fieri desijsse Plinius existimat lib. 14. cap. 9. Sit igitur melitites vinū (inquit Barbarus) id quod Plautus Pseudulo Mellinam vocauit hoc versu:

Murrhinam, passum, defrutum, mellinam
In medio relinquimus.

Distat autem hoc à mulso (inquit Dioscorides) quòd mulsum fit è musto, quinq; congijs austeri vini mixti cōgio mellis, & salis cyatho

ſufferuefactis:melitites autẽ, fit à vino vetere, addito meſſis exiguo.

Mulſum vinũ,græcis œnomeli dicit, hoc eſt mellitum. quanq̃ etiam ſine vini mentione ele ganter profertur . mulſam autem aquam vocant latini cum adiecto,quæ græcis melicratõ dicitur . Cæterum ex muſto quod fit mulſum, græci nectar vocant.

Eſt & factitium dulce vinũ,quod græci adynamon dicunt. fiebat autem id,multis modis, vt apud Ruellium noſtrum videbis.

Fit & in Gallijs vinũ factitij generis,gratiſſimum,facili (inquit Ruellius) ratione:cinnamomũ enim,ſaccarũ, & carpeſiũ terũtur in fiſcum:ex eo vinum liquatur, vt trãſeũdo qualitates eas cõbibat.hoc,vulgus,Hippocraticũ vinũ cognominat, *de lhippocras*. Nos aromatitẽ dicere poterimus.datur epulis præcipuis,cum eſcharite pane,bellariorum vice.Qui mos(ſed in alio vino) Athenienſibus fuiſſe legitur.

Optimum & generoſum vinum Opianicũ antiquis dictum , ab Opio qui primus vineas bene colere , & earum vinũ quãoptime facere docuit.Cice.pro Cluentio: Vince deinde bonũ vinum fuiſſe Opianicum.

Magnę vetuſtatis vinum ijſdem Opimianũ dictum,ab Opimio, qui primus vinum diutiſſime ſeruare docuit : quemadmodum vinum Anitianum , ab Anitio apud Ciceronẽ de claris oratoribus.

Vinum diffuſum, nos tranſuaſatum dicere poſſumus. Mos enim veteribus erat, vt primū in cuppis vinum factum per aliquod tempus relinqueretur, donec efferbuiſſet, deinde vero in cados & dolia diffundebant. Cic. 2. de finib⁹: Quibus vinum diffuſum è pleno ſit œnophoro. Id autē eſt diffundere, quod Itali vulgo dicunt *trauaſar*. Plinius: Aquæ marinæ ſextarios quinq; pariter coquebant, decies deferueſcēte cortinna, atq; ita diffundeb ăt, inueterabántq;: nempe vt eſſet delicatius. Vinū enim diffuſum appellabatur (inquit Columella lib. 12. ca. 28) quod verè, florēte roſa, defæcatum, quamlympidiſſimum, in vaſa benè picata, & pura, trāſferebatur, vt eſſet delicatius. Iuuenalis: Ipſe capillato diffuſum conſule potat. Horati⁹: Vina bibes iterum Tauro diffuſa.

Vinum vernaculum, noſtræ patriæ, & domeſticū appellabatur, non externum: quēadmodum Virgilius, Verna apū examina, à ſylueſtribus ſeparat, *uins de noſtre pays ou terroy.*

Vinum Autoceras græcis dicitur, quod ita eſt exile, vt dilui non debeat (inquit Pollux) quale eſt, quod hodie Romæ audio cognominari Sanſeuerinum.

Fit & è labruſca, hoc eſt, vite ſylueſtri, vinum quod œnanthium dicitur, duabus libris florū in muſti cado maceratis, quæ poſt triginta dies mutantur. Sed de vini confectionibus non decreuimus hoc loco dicere. Nam Ama-

racinum, absynthites, & abrotonites, & thymites, itē marathrites vinū tibi relinquā ex Catone & Columella cū alijs ꝑmultis disquirendū. Infiniti enim laboris esset omnia hæc ꝑsequi.

Vini vitia.

Iam vero vt vini vitia, & vnà quæ à vitijs cōtractis nomen habent, paucis exprimamus, prīmum id sciendū est, Acetū vini vitiū esse: quod tamē ad luxuriē hominibus cessit, tot ad vsus expetitum, sine quibus vita mitior exigi non possit: est autem culpatum vinum.

Acetum aqua mixtum (vt iam diximus) græci oxycraton, Latini poscā vocāt vel puscā. Ipsi quoq; Grȩci vt Paulus & Aetius tradunt, Phuscam appellant.

Acetum mulsum, Græcis oxymeli dicitur, cuius conficiendi rationē ex Galeno petito.

Acetum item scyllinum, siue scylliticum (vt vulgo vocant) dictum: quòd in eo temperata scylla, fieri solet ad medicinam. Multa alia sunt acetorū genera, quæ vt superuacuū esset cōnumerare, ita etiā institutū nostrū excedūt.

Vappa, vinum id dicitur quod odorē saporémq; amisit, ἐκτροπίαν Græci vocant. Plini⁹ lib. 14: Vitium musto quibusdam in locis iterum sponte feruere, qua calamitate cū deferbuit, deperit sapor, vappæ nomē accipit. *uin qui a perdu sa force.* Probrosum etiam hoc vocabulum est, in eos quibus à virili degenerauit ani-

mus. Hor.primo ſermonũ: Nõ ego auarum
Cũ veto te fieri,vappam iubeo ac nebulonem.

Mucidũ vinũ,eſt quod euacuit,& mucorẽ reſipit.*uin poussé ou lardé*. Plin.libro ſupradicto: Propriũ autẽ eſt inter reliquos liquores,vino muceſcere aut in acetum verti. Martialis:
Argenti furioſa ſui cũ ſtemmata narrat
Garrulus,& verbis mucida vina facit.
Itaq; mucor peculiare vini vitium eſt, quẽadmodũ & in acetũ cõuerti. Cato: Vini in culleos ſingulos q̃dragenę & ſingulę vernę dabũt,qđ neq; aceat nec muceat. Veniam⁹ iã ad ea vinorũ vocabula quę à ſolo & patrijs nomẽ habẽt.

Vina, quæ tũ a REGIONIBVS,TVM AB VRBIBVS, ET SOLO IN QVO OPTIMA proueniunt,nomina traxerunt.

A ſolo igiť, tũ priuato tũ externo: itẽ etiã à regionib⁹ & patrijs,vinorũ varia vocabula variæq; nomẽclaturę deducũtur. Qui mos appellationũ,nõ ſolũ ab antiquis,ſed & à nobis vulgo vſurpať, ꝓ ipſorũ bonitate & excellentia. Itaq; ne omnia pſequi velle polliceamur; tantũ ea paucis deſcribemus, quib⁹ antiquitas oblectata eſt,& quorũ ij præcipue authores quos quotidie verſamus meminerũt: inde vero alia confingemus nonnulla,à noſtris tum regionibus tum etiam plagis petita: atque ea quidem atione vinetum noſtrum claudemus.

Incipiemus à phalerno quod & phalerinon Græci vocant, Latini Falernū ſcribunt, cui vino ſecunda nobilitas olim fuit inter generoſa Italiæ vina. dicta autem à Falerno Campaniæ agro, in quo vitiferi colles aſſurgunt, optima vina producentes. Hęc autem omnia, Campana generali vocabulo dicuntur. Quæ vero ſūmis collibus proueniūt, Gaurana: quæ medijs, Fauſtiana: quæ imis, Falerna. Duorū autē ſunt generum falerna. Eſt enim falernum auſterū, cui ruffus color. Eſt & dulce: quod tūdemum accidit, cum ipſam vindemiā auſtri flauerint, vnde nigrius efficitur. Huius quidē hodie copia maxima Romæ inuenitur, vocant autem vulgo *magnaguerra*. Martialis nectarium hoc eſt dulce vocat hoc verſu:

Attica nectareum turbatis vina falernum.

Falerno autem ſtatinum ſimile eſt, item Venaphranū, ab oppido nobili in Cāpania dictū.

Pramnon Hippocrates, & prior Homerus celebrauit. In Smyrnia regiōe fiebat. Sed primū in Icaro inſula natum in petra, à quo nomen pramno.

Aegoſtheni vino, nomē dedit oppidū Aegoſthene, quod eſt in Attica regione.

Caryſtium, è Laconia venit lautum, Caryſto villa id ferente, quod & Alcmam poeta celebrauit. Laconicum id etiam generali vocabulo dicitur. Fuiſſéque initio contendit Barbarus, quod hodie quidā maluaticū corruptè, alij

Monembaticum, alij Monobasites rectius vocant, *de la maluasie*, etiam si Creticũ hoc nomine intelligamus, vulgo corrumpente id vocabulum. Mouetur autem hac ratione, quòd locus vbi Tęnarum in Laconia monstratur, Monobasia dicitur hoc tempore: éstq; oppidũ ditionis Venetę. Vnde etiam in Cretam directo ferè cursu nauigatur.

Achaicum quod vulgo apud Italos hodie dicitur, quemadmodum & apud antiquos dicebatur, fortasse id est, quod ex Phliunte oppido Achaię (inquit Barbar⁹) Phliasium ab Antiphane prædicatum est. etiam si aliubi nunc quoque seratur.

Albanum vinum, ab Albano monte Latij nomen habuit: súntq; eius discrimina duo, subacerbum, & dulce. Inter albanũ autem & phalernum Labicano gloria, quod & dulce & pingue gustu sentitur. Buxentinum albano simile est vtique acerbo.

Cæcubum vinum, frequens olim in Tarracina, Fundísq;. nomen habet à Cæcubis Campaniæ populis, apud quos optimum nascitur. Id vero colabatur interdum delitiarum gratia per colum quod vinarium ideo dicebatur: vel etiam per sacculum. Vnde Mart.

Cæcuba sollicito transmittere Cæcuba sacco.

Signinum vinũ asperrimum, dictum quoq; à Signinis populis, in sexenniũ quidem vetustate melius erat. Col. lib. 1. cap. 6.

Surrentinum itidem vinũ, laudatum, à Surrentinis collibus, oppido Surrentino Campaniæ vicinis nascens: id nisi vetustate castigatũ vtentibus proderat. quod & de Triphotino & Aequano dicitur.

ITALIAE cætera vina vt breuius percurramus, sunt ferè hæc:

Rhegina	pinguia, celerius ad bibẽdum vtilia
Priuerna	tenuia
Formiana	paulo crassiora
Tiburtina	tenuia: à decimo ãno bibebant
Prænestina	pinguia
Gaurana	præstãtia, valida, & pręcrassa.
Marsica	austera
Vluana	leuia, decimoquinto anno poculenta.
Caliena	phalernis præferebantur, ad stomachum.
Fundana	plus iusto alebãt, parciora cõuiuijs.
Sabina	omnib9 lenitate pręponebant
Nomentana	nec leuia, nec admodũ suauia
Spoletina	suauia, coloris aurei
Caulina	omnibus prælata, circa Capuam crescunt
Trebellica	circa Neapolim crescunt, optima.
Herbula	nigra, non multo post candida, delicata, leuia.

Tarentina	tenera & dulcia, amica stomacho.
Lagaria	nō ꝓcul Grumento nascētia, salubritate etiam insignia.
Beneuentana	à Beneuēto oppido Italiæ dicta, quo ī loco īfumatū fiebat vinū, qđ capnias grecis dicit.

Non omittenda sunt Chia, quæ & Thasia vina dicebantur: inter trāsmarina, veteribus maxime laudata: à Chio insula, in qua Enopion Liberi patris filius, primū vitem excoluit: qui & vrbem in ea condidit.

Deficeret me, non solū charta, sed etiā ipsa dies, siquidem omnia vinorū antiqua vocabula à patrijs & regionibus petita recensere in animo esset. Itaq; ne molesta sit tot vocabulorum cōgeries: lectorē admonebo, Pliniū vt cōsulat, item alios agriculturæ scriptores, apud quos frequētissima sūt huiusmodi omnia. *Veniamus* iam ad nostratiū vinorū explicationē, quā, vt cum antiquis dictionibus conferamus, puerorū gratia, paulisper studeamus. Ita enim fiet, vt posthac ad prescriptā sibi formulā talia nomina facile confingant.

A REGIONIBVS AC PROVINCIIS.

Allobrogica	*uins de Daulphine*
Rhetica	*uins des haultes Alemaignes*
Lusitana	*de Portugal*
Gallica	*uins Francoys*
Campana	*uins de Champaigne*

Vaſconica	*uins de Gaſcongne*
Vindonica	*de Vendoſmois*
Andiana	*D'aniou*
Burgundiana	*de Bourgongne*
Sueſſionenſia	*de Soiſſons*
Campana	*de Champaigne*
Bellouaca	*de Beauluoiſin*
Gaſtinia	*de Gaſtinois*

AB VRBIBVS.

Aureliana	*uins D'orleans*
Belnenſia	*uins de Beaulne*
Iſantiana	*uins de Yſanſi*
Biturica	*uins de Bourges*
Burdegala	*uins de Bordeaulx*
Rupellana	*uins de Rochelle*
Tornonia	*de Tornon*
Tornutia	*de Tornut*
Maſconiana	*de Maſcon*
Neracia	*de Nerac*
Grauia	*de Graue*
Gallacia	*de Gaillac*
Arminacia	*D'armignac*
Remenſia	*de Reins*

A PAGIS.

Sangermana	*de ſainct Germain*
Fixana	*de la Fleſche*
Pringeiana	*de Pringey*
Marchiana	*de la Marche*
Coſonia	*de Coſon*
Milleriana	*de Millery*

Sanporciana	De Sainct Porcein
Derbosiana	Derboys
Faymongiana	de la Faye montiau
Curtonia	de Courton
Gentilina	de Gentilly
Vamuiana	de Vamues
Campinia	de Champingny
Yuriana	de Yury
Viluiliana	de Vilnilie, ita enim antiquis dictus est pagus Lutetiæ vicinus quem hodie Viliuuium vocamus.
Susiniana	de Susesne
Medoniana	de Meudon
Fontiniana	de Fontenay
Arcoliana	de Arcueil
Itiana	de Icy
Vissouiana	de Visson
Castiniana	de Chastenay
Atysiana	de Atys

A COLLIBVS.

Aynia	uins Day
Risiana	de Riz
Hardriana	de Hardree
Valeriana	du Tartre Valerian
Mommartyriana	de Mommartre
Dammartiniana	de Dammartin.

Et id genus cætera propemodũ infinita, quę ad hãc formam & antiquorum morem quisque

apud se facile efformare & confingere poterit. Vt nihil iam sit opus nos omnia longiori tædio perscrutari.

Hæc sunt adolescentuli quæ toties à nobis expostulastis, quæ'que iam nescio quot mensibus vobis eram⁹ polliciti. Ea vero, vt sunt mediocria, & tyronibus, hoc est nondum in re literaria vsqueadeo prouectis, scripta, neq; vero eruditissimis quibuscunque vtilia: ita sane vestram modestiam & animi beneuolentiam desyderant, omnia vt in meliorem partem accipiatis: in rem vestrã est, quicquid hic erit, scriptum à nobis fuisse iudicetis : non vt ingenij nostri (quod omniũ nouimus esse, pro rei grauitate, tenuissimum) ostentationẽ aliquam faciamus. Porrò si quid erit quod rectius, aut or natius dici posse quisquam vestrum deprehen dat, aut fortassis non ab omnibus receptum: in promptu est quod dicamus, rudib⁹ adhuc nos scribere, potius quàm eruditis: per otium aliquando (si quidem licebit) emendaturi.

FINIS.

Index latinarum

DICTIONVM QVAE IN VINETO PASSIM EXPLICATAE reperiuntur. Cuius prior numerus folium, alter paginam notat.

X.

FINIS.

Index Gallicorum vocabulorum.

FINIS.

ERRATA QVAEDAM POST IAM impressum libellum obiter deprehensa.

Fo.	Pa.	Linea.	
5	1	18	Sub vite præliari
6	2	14	*marrain*
9	2	6	clauiculas ptulit Plinius.
11	1	4	*des crossettes*
20	1	23	decurrant
26	2	1	heluolæ, lege in aliquibus.
27	2	5	Numisianæ
28	2	2	fodito
30	2	16	*esmotter*
63	2	24	Scleron
65	2	30	scapi cum
70	2	18	Statiuum

Quæ præterea animaduertes beneuole Lector, pro tuo candore, ita accipito, quasi humana: & quibus committendis, omnes ex æquo sumus obnoxij.

Michael Gortius

